

TIRANT LO BLANC

NOSTRES
CLASSICS
STJ

NOSTRES
CLASSICS
STJ

NOSTRES
CLASSICS
STJ

NOSTRES
CLASSICS
STJ

NOSTRES
CLASSICS
STJ

C. Faulhaber R 77

NOSTRES
CLÀSSICS
ELS

NOSTRES
CLÀSSICS
ELS

NOSTRES
CLÀSSICS
ELS

NOSTRES
CLÀSSICS
ELS

NOSTRES
CLÀSSICS
ELS

Digitized by the Internet Archive
in 2025

ELS NOSTRES CLÀSSICS - XV i XVI

TIRANT LO BLANC

Es propietat
Drets reservats
i garantits

J. MARTORELL i M. J. DE GALBA

TIRANT LO BLANC

VOLUM IV

*Tria del text, introducció, notes
i glossari de*

J. M. Capdevila i de Balanzó

ELS NOSTRES CLÀSSICS

Barcelona

1928

TIRANT LO BLÀNC

[TIRANT DEMANA EL MATRIMONI
D'ESTEFANIA AMB DIAFEBUS]

10

15 Tirant per voler anar a sa posada davallà per una escala, e fon en una cambra on trobà lo Gran Conestable e Estefania e Plaerdemavida a grans raons. E Tirant s'hi acostà e dix-los: — Vosaltres, germanes mies, ¿de què parlau? —

20 —Senyor—respòs Estefania—, de la poca amor que la Princesa en aquest cas de vostra partida mostra a vostra senyoria, així com ella se deuria esforçar, ara més que jamés, en fer-vos festa ab amor, encara que ella hi posàs un tros de sa honor. Aprés, se-
25 nyor, parlàvem què serà de mi si vosaltres partiu. Car l'Emperadriu me dix anit: “Estefania, tu ames”. Jo torní roja e vergonyosa, e abaixí los meus ulls en la mia falda.

Aquests senyals d'amor de mi qui atorgava, eren prou en mi qui callava, car de primer no sabia quina cosa és amar, sinó d'aquella nit del castell de Malveí. E si vosaltres vos partiu, poca benaventurança i miserable penyora d'amor restarà en mi, sinó molta dolor qui em farà companyia. Ai trista desaventurada! Així serà que io seré punida per lo pecat de vosaltres. 5

—Senyora — dix Tirant —, ¿e no us he io ja dit que lo dia de nostra partida io suplicaré al senyor Emperador, present la senyora Emperadriu i la Princesa, e totes seran avisades que sien bones en fer aquest matrimoni? E restarà ací lo Conestable, e lo seu ofici acomanarem al Vescomte, e fareu llavors vostres bodes. 10 15

—¿I com ho faré io — dix Estefania —, que vós no hi siau? E no s'hi faran festes ni danses ni alegria ninguna sens que vostra senyoria no hi sia. 20

—¿E què hi fretura festes a les bodes, puix a les esposalles no n'hi hagué? — dix Tirant —. La festa e l'alegria deixau-la per al llit on no hi haja temors mesclades de recel. — 25

E estant en aquestes paraules, davallà l'Emperador ab Carmesina per la mà, e pen-

sà Tirant que en aquella hora tenien disposició de dir-ho a l'Emperador; e acostà's lo virtuós Tirant a l'Emperador, e present la Princesa, donà del genoll en terra e ab veu
5 humil e de molta gràcia acompanyada, féu principi a la següent suplicació.

—Con la majestat vostra sap que tota gran senyoria és vida breu, e no resta en aquest món sinó lo bé que hom fa, ab molta sub-
10 missió vull suplicar a la majestat vostra e de la senyora Emperadriu e de la senyora Princesa qui ací present és, si tal suplicació en semblant cas pot ésser admesa, que fos fet matrimoni de la donzella Estefania de
15 Macedònia ab lo meu singular germà Comte de Sent Àngel e Conestable Major de vostra altesa (per vostra benignitat a ell dat, així l'ofici com lo comdat); com semblants matrimonis sien lligams de grandíssima
20 amor, majorment com ne proceeixen fills qui per a tostemps resten vassalls e servidors de la imperial corona, e tots los parents e amics per amor d'ells. E per ço com la humana vida d'aquest món és molt breu,
25 és gran consolació als hòmens e natural cosa deixar fills qui puguen posseir llurs béns: com los perills que los hòmens passen en aquest món sien molts, e majorment los qui

usen la guerra; car com los resten fills se'n van aconsolats, e los parents e amics s'aconsolen ab los fills. E per ço no pot ésser atesa felicitat en alguna cosa que no sia perdurable, ni felicitat no pot ésser trobada 5
sinó per bonea de vida. —

E callà, que no dix més. No tardà l'Emperador en estil de semblants paraules fer resposta:

—Virtuós Capità, a mi no és plasent que 10
vós me façau moltes pregàries del que nosaltres devem ésser pagats. E tot món lloc e poder io done a ma filla que ací present és, que ho faça ab consentiment de sa mare. —

E partí's d'ells sens dir-los més, e lleixà'ls 15
la Princesa ab ells. Com Estefania véu que l'Emperador s'era partit d'ells així estroncadament, presumí que a l'Emperador no plaïa que es fés lo matrimoni, e sens més pensar-hi lleixà la companyia de la Princesa 20
e de Tirant, del Conestable e de Plaerdemavida, e sola se n'entrà en una cambra, e aquí començà de plorar e fer gran dol.

[BODES D'ESTEFANIA]

Tirant pres del braç a la Princesa, e acompanyats del Conestable e de Plaerdemavida, anaren a la cambra de l'Emperadriu, e Tirant e la Princesa suplicaren a l'Emperadriu que volgués consentir en aquest matrimoni, puix l'Emperador n'era content, la qual respondent dix que ella era molt contenta. E prestament feren ajustar tota la cort perquè fossen a les esposalles d'Estefania. E tots estaven ajustats en la gran sala, e un cardenal que hi havien fet venir per esposar-los. E trameteren per l'esposada que vingué, e trobaren-la que encara estava plorant, que no en sabé res fins que la vingueren a cridar que l'Emperador e tots la esperaven. E totes les altres donzelles pensaven que estava en la sua cambra per abillar-se, e ella se fartava de plorar.

25 Fetes que foren les esposalles ab gran triumfo, ab danses e singular collació, volgué l'Emperador que en l'endemà se fessen les bodes per ço que no detinguessen la par-

tida de Tirant; e així fon fet. E foren-hi fetes molt grans festes de juntes, e danses, e momos e molts altres entramesos qui ennobliren la festa; e tothom estava content sinó lo miserable de Tirant.

5

La primera nit que donaren la nòvia al Conestable, Plaerdemavida pres cinc gats petits e posà'ls en la finestra on dormia la nòvia, e tota la nit jamés feren sinó miular. E Plaerdemavida, après que hagué posats los gats, anà-se'n a la cambra de l'Emperador e dix-li: — Senyor, anau cuitat a la cambra de la nòvia, que lo Conestable haurà fet més mal que no es pensava, que grans crits hi he sentits; gran dubte em fa que no haja morta a vostra cara neboda, o, almenys, mal nafrada; e vostra majestat qui li és tan afix parent, vage-hi-li ajudar. —

10

15

20

Tant li foren plasents a l'Emperador les raons que li dix Plaerdemavida, que es tornà a vestir, e los dos anaren a la porta de la cambra de la nòvia e escoltaren un poc. Com véu Plaerdemavida que no deia res, pres-se a dir: — Na nòvia, ¿com estau vós ara que no cridau ni dieu res? Par-me que

25

ja us és passada la dolor i la major pressa de la batalla: ¡dolor que et vinga als talons, no pots un poc cridar aquell savorós ai!; gran delit és com se ou dir a les donzelles.

5 Senyal és, com tu calles, que ja t'has enviat lo pinyol. Mal profit te faça si no t'hi tornes. Vet ací l'Emperador que t'està escoltant si cridaràs car té dubte que no et facen mal. —

10 E l'Emperador li dix que callàs e que no digués que ell fos allí. — A bona fe no faré — dix Plaerdemavida —, ans vull que sàpien que vós sou ací. —

15 Llavors la nòvia se pres a cridar dient que li feia mal, e que estigués segur. Dix Plaerdemavida. — Senyor, tot lo que diu la nòvia és manllevat, car les paraules que diu no ixen de l'ànima, ans me par que no sien fictes, e per ço a mi no em plauen. —

20 L'Emperador no es podia detenir de riure de les raons saboroses que oïa dir a Plaerdemavida. Dix llavors la nòvia, com los sentia així riure: — ¿Qui ha posats allí aquells mals de gats? Io et prec que els vulles posar en altre lloc, que no em lleixen dormir. —

25 Respòs Plaerdemavida e dix: — Per ma fe no faré si Déu m'ajut. ¿E nó saps tu bé que io sé traure de gata morta gatons vius?

—O d'aquesta massa sentida!—dix l'Em-

perador —. ¡E com cau en grat al meu esperit les coses que en dius! Io et jur per lo sobiran Altisme que si io no tingués muller no en pendria altra sinó a tu. —

L'Emperadriu anà a la cambra de l'Emperador e trobà la porta tancada, que no hi havia negú sinó un patge qui li dix com l'Emperador era a la porta de la cambra de la nòvia; e anà devers aquella part e trobà'l amb quatre donzelles que estaven ab ell. Con l'laerdemavida véu l'Emperadriu venir, ans que negú parlàs dix: — Moriu-vos prest, senyora, vejau què m'ha dit lo senyor Emperador, que si no tingués muller que no en pendria altra sinó a mi; e per la ofensa que vós me feu, moriu-vos prest i molt prest. 5 10 15

—Ai filla de mal pare — dix l'Emperadriu —, e tals paraules me dius? —. E fonsse girada devers l'Emperador: — I vós, en beneit, ¿per a què voleu altra muller, per dar-li esplanissades e no estocades? Guardau que jamés morí dona ni donzella de joc d'esplanissades. — 20

E així burlant ab molta alegria se'n tornaren a la sua cambra, e l'Emperadriu ab les donzelles se n'anaren en ses cambres. 25

L'endemà per lo matí tothom s'alegrà e

feren molta d'honor al Conestable e a la novençana. Portaren-los en la major església, on oïren la missa ab molt gran honor. Con hagueren dit l'evengeli, lo sermonador
5 pujà en la trona e féu un solemne sermó preïcant de vicis e de virtuts.

10 Complit lo sermó e la missa, l'Emperador féu portar los cent mília ducats e totes ses robes e joies, e tot quant son pare li havia deixat. Aprés d'açò feren vestir al Conestable la sobrevesta de les sues armes; deixaren-lo així un poc; aprés despullaren-li aque-
15 lla e vestiren-li la del ducat de Macedònia e desplegaren les banderes del dit ducat, e al cap li posaren una corona tota d'argent molt rica per ço com en aquell temps acostumaven de coronar a tots aquells qui tenien
20 títol. Als comtes coronaven ab corona de cuiro, als marquesos d'acer, als ducs d'argent, als reis d'or, als emperadors corona ab set corones d'or. E per ço aquest Diafebus,
25 Gran Conestable, aquell dia se coronà ab corona d'argent, e feien-la tan rica com fer la volien de moltes pedres precioses. E per semblant coronaren a Estefania.

E fetes totes les coses dessús dites ixqueren de l'església e cavalcaren ab les banderes esteses per tota la ciutat. L'Emperador ab totes les dames e ab tots los grans senyors, ducs, comtes e marquesos, ab tota l'altra cavalleria e infinida altra gent de cavall voltejaren tota la ciutat. Aprés ixqueren fora la ciutat en ùna bella praderia on havia una molt lúcida font qui era nomenada la Font Santa, e tots aquells qui prenien títol e es coronaven venien en aquella font a be-neir les banderes, e allí donaven-li títol de duc, o de compte, o de marquès, o de rei o d'emperador. Beneïdes les banderes, batejaren lo Duc e la Duquesa del realme de Macedònia ab aigua almesçada sobre lo cap. E si aquell dia lo Duc vol fer o crear heraud o rei d'armes, ho pot ben fer ab l'aigua que resta, e per força li té a posar lo nom del ducat e dóna-li de grans estrenes. E no pot ésser fet heraud o rei d'armes que no sia fill de gentilhom, per ço com més fe los és donada que a tots los altres hòmens, car tots han estar al que ells diran.

Aprés que hagueren fet un rei d'armes, tornà lo Duc a la Font Santa, e l'Emperador pres d'aquella aigua de la font e tornà'l a batejar altra vegada, donant-li títol de Duc

de Macedònia. Aprés a colp totes les trompetes sonaren, cridant los harauds e reis d'armes: "Aquest és l'illustre príncep Duc de Macedònia del gran llinatge de Roca saladada."

En açò vingueren tres cents cavallers d'esperons daurats, tots armats en blanc, e tots feren gran reverència a l'Emperador e molta honor al Duc de Macedònia. E d'aquí avant no fon nomenat Conestable, ans donaren l'ofici de conestable a un cavaller valentíssim, qui era nomenat misser Adedoro. Aquests tres cents cavallers se feren dues parts, e cascú prè la pus bella donzella o que era mills a son grat prenint-les de les regnes de l'aquanea en què cavalcava: e tots per orde, los majors en estat i en llinatge prenien primers; après, los qui pendre volien. Haguén'hi molts que no volgueren pendre e posaren-se per les arboredes cascú ab sa dama. E con s'encontraven, la u deia a l'altre que deixàs la dama que portava o havia de rompre dues llances ab ell, e aquell qui pus prest les havia rompudes prenia la dama de l'altre.

E estant los cavallers en aquestes festes, l'Emperador hi anà ab l'Emperadriu, mas la Princesa no hi anà, ni la Duquesa de Macedònia ne lo Duc. E Tirant no hi pogué

anar per la promesa que feta havia de no
júnier si rei o fill d'aquell no hi era. Mas
lo Vescomte fon dels primers. E així anà
l'Emperador a la ciutat de Pera, on era la
festa aparellada. Era ja passat mig jorn que 5
encara los cavallers no eren tots tornats, e
l'Emperador se fon posat alt en una torre
per mirar; e com los cavallers venien rom-
pien les llances davant sa majestat. E l'Em-
perador féu sonar un gran corn que de més 10
d'una llegua podia ésser oït, e tots los ca-
vallers, oït lo corn, tiraren la via de Pera.
E foren eixits altres tres cents cavallers, tots
d'una color verds, e prengueren lo pas no
deixant-los passar; e aquí fon fet un fet 15
d'armes molt singular, en lo qual l'Empe-
rador hi pres molt gran plaer. E totes les do-
nes e donzelles qui preses eren, se'n fugiren
dins la ciutat e lleixaren sos cavallers en mig
del camp. Lo combat dels cavallers durà ben 20
dues hores, que l'Emperador no volgué que
es departissen; e com hagueren rompudes to-
tes les llances, après combateren ab les es-
pases. L'Emperador manà sonar les trompe-
tes, e tots se departiren los uns a una part, 25
los altres a l'altra. Com foren departits los
cavallers, cascú cercava sa dama, e no les
trobaren, e anaven dient que los altres ca-

vallers les havien preses, e cascú feia sa
lamentació davant l'Emperadriu e la Prin-
cesa per les dames que havien perdudes.
Elles respongueren no sabent-hi res, que
5 creien que los altres cavallers les tenien ama-
gades. Aquells, ab gran fúria, ab les espases
altes anaren devers los altres cavallers, e tor-
naren-se altra volta a combatre. Com hagué
durat per bon espai, veren les dames en los
10 murs del palau. Sonà una trompeta e tots
s'auniren e donaren de peu en terra, e ab
gran esforç combateren lo palau, i elles de-
fensant-lo; mas los de fora hi entraren per
força d'armes. Com foren dins lo gran pati,
15 se feren dues parts e prengueren un rei d'ar-
mes e trameteren-lo als cavallers qui darre-
rament eren eixits, los plagués d'anar-se'n,
que ells eren allí per cobrar cascú sa dama e
les que guanyades havien. Ells los feren res-
20 posta que per cosa en lo món ells no se
n'irien, com ells volien part, la que els perta-
nyia, puix havien posades les llurs persones
en tan gran perill de mort. Sobre açò, ells
feren armes a peu dins lo palau, e fon una
25 molt delitosa cosa de veure, car los uns caïen
de ça, los altres de lla, los altres'ab atxes se
donaven de meravellosos colps; e aquell que
perdia l'atxa no podia més tornar a comba-

tre, ni aquell qui en terra tocava de cos o de mà. Per tal forma se combateren que vingué lo combat a deu per deu, e llavors ho feia molt bell veure. A la fi l'Emperador féu-los departir, e après que tots foren desarmats foren en la gran sala, e aquí dinaren-se. 5
Aprés lo dinar dansaren, e com fou mija hora ans del sol post prengueren-se a ballar e feren una bella dansa llarga; e prengueren la Princesa e totes les dames, e així ballant 10
anaren fins a la ciutat de Contestinoble.

Aprés lo sopar Tirant pres a tots los de sa parentela, los quals eren trenta cinc cavallers e gentilshòmens, qui eren venguts ab Tirant e ab lo Vescomte de Branxes. E per ço se nomenaven ells de Roca salada, per ço com en aquell temps que conquistaren la petita Bretanya eren dos germans, e lo u era capità e parent del Rei d'Anglaterra, lo qual era nomenat Uterpandrago, que fon pare del Rei Artús. E aquest capità ab lo germà seu ensems prengueren un fort castell, lo qual 20
estava sobre una gran roca qui era tota de bona sal, e lo castell fon edificat sobre aquesta roca. E per ço com fon lo primer castell 25

que ells per força d'armes prengueren ab gran treball e perdiment de molta sang, deixaren lo nom propi d'ells e prengueren lo nom de la conquesta, e lo germà major fon
5 intitulat Duc de Bretanya.

Tirant, en aquell cas, ab tots los del llinatge de Roca salada anaren a besar lo peu e la mà de l'Emperador fent-li infinides gràcies de la molta mercè que els havia feta en
10 donar sa bella neboda per muller a Diafebus. E après que tots li hagueren fetes les gràcies, l'Emperador ab cara molt afable féu principi a un tal parlar :

—La glòria d'aquest món no està en parenceries sinó en ben obrar. E per la molta
15 virtut que en vós, Tirant, tinc coneguda, vos ame d'infinida amor, essent-me odiós lo nom d'altri qui parenta mia haja d'haver sinó del llinatge de Roca salada; e açò per lo
20 premi vostre car la granea del delit que prenc con me record dels vostres singulars actes me fa oblidar tot altre llinatge; e per ço vos havia io pregat, perquè fósseu més afix a la corona de l'Imperi grec, que volguésseu
25 pendre Estefania, neboda mia, per muller, ab lo ducat de Macedònia e ab moltes altres coses que io us haguera dades. Mas diu lo vulgar parlar que no deu hom tan amar a

altri que faça hom mal a si. ¿E com no havia prou Diafebus, e es devia tenir bé per content, d'ésser Comte de Sant Angel e Constable Major? Ni vós no volgués, en aquell cas que io el vos dava, lo dit comdat, ans lo donàs a vostre parent, e ara vos donava lo ducat e tampoc l'hauu volgut ab parenta mia bona e molt honesta. No sé què us esperau! Si desijau que us done lo meu Imperi no en façau compte que io el m'he mester. E certament io crec que vós me faríeu pobre ans que io vos pogués fer ric: tant vos veig lo cor magnànim. —

No tardà Tirant en replicar a l'Emperador en estil de semblants paraules: — No pot negú en lo món major riquesa posseir que ésser content, e com lo voler meu no sia en desijar béns de fortuna ni grans terres senyorejar, sinó sol que pogués servir l'excel·lència de la majestat vostra en tal forma que per mijà de mos treballs pogués augmentar la corona de l'Imperi grec e restituir-la en la primera senyoria. E la major glòria que io puc atènyer és en poder heretar a mos parents e amics, car per heretat mia no vull pus sinó lo cavall e les armes, per què l'altaça vostra no tinga tant treball en fer-me ric; ni vull res de l'altaça vostra

qui a vós puga servir, car, puix a Déu servesc en augment de la santa fe catòlica, Ell me darà la sua acostumada gràcia que fins ací jamés m'ha fallit. I io, senyor, a l'altíssima majestat vostra bese les mans e faç infinides gràcies del benefici que l'altesa vostra ha fet a Diafebus. —

Plagueren a l'antic Emperador les virtuosas paraules de Tirant e estimà molt la sua gran noblea. E girà's l'Emperador devers sa filla e dix-li: — Io no he jamés conegut cavaller tan de plecara virtut com la persona de Tirant, e tinc molt gran admiració de la molta bondat que posseeix; mas si Déu me
15 dóna vida io el pujaré a rei coronat. —

[EMBOLICS DE LA VIUDA REPOSADA
I LES DONZELLES]

Passades que foren les festes, Diafebus, Duc de Macedònia, posava dins lo palau de l'Emperador. E l'endemà lo Duc convidà a
25 tots los de sa parentela, ço és als de Roca salada. E dinant-se los convidats, l'Emperador se fon primer dinat, dix a sa filla que

anàs a la cambra de la Duquesa per fer-li honor, puix eren allí tots los estrangers del parentat de Bretanya: — Car lo Duc s'esforça en fer-los grans festes i honors e semblants festes no valen res si donzelles no hi ha. — 5

La Princesa responent dix: — Senyor, io só presta d'obeir lo manament de la majestat vostra. —

E acompanyada de moltes dones e donzelles féu la via de la cambra de la Duquesa. La Viuda reposada ab gran malícia s'acostà a ella e dix-li les següents paraules: — O senyora, ¿per què vol vostra altesa anar lla on són aquests estrangers? ¿Voleu-los torbar de llur menjar e solaç en què estan, e com veuran l'excel·lència vostra no serà negú davant vostra presència gose menjar? E vós e vostre pare pensau fer-los plaer e honor e fareu-los gran dan, car tots ells estimarien més una vista d'una ala de perdiu que quantes donzelles són en lo món. E vostra altesa no es deu així abandonar d'anar en tot lloc, com siau filla d'Emperador: teniu-vos en gran estima si voleu que per les gents siau estimada. 10 15 20 25

—¿No obeiré lo manament del senyor Emperador mon pare?—dix la Princesa—;

car io pens que de negú io no dec ésser represa en complir lo manament de mon pare. —

E tornà-se'n en la sua cambra, que no anà a la cambra de la Duquesa. Com tots foren
5 dinats, Plaerdemavida volgué veure què feia Tirant, e per parlar ab la Duquesa; e véu a Tirant asseit en una finestra, que estava en gran pensament; acostà's a ell per consolar-lo e dix-li les següents paraules:—Capità senyor, la mia ànima passa gran passió
10 com vos veig estar trist i en fort pensament. Veja la mercè vostra io en què us poré ajudar, car, sí Déu me done Paradís, io no us falliré posat cas que la mort ne sabés pendre. —

E Tirant lo hi regracià molt. La Duquesa s'acostà a ells e demanà a Plaerdemavida la Princesa perquè no era venguda, e Plaerdemavida respòs que la Viuda n'era estada
20 causa, que l'havia represa. E no volgué dir lo que la Viuda havia dit de Tirant perquè no s'inflamàs en ira. No tardà la Duquesa en fer principi a un tal parlar:—Puix he atesa llibertat que puc fer de mi lo que vull,
25 ara us promet per Nostra Dona que d'ací a demà en aquesta hora io us ne sabré dir tota la veritat.

—¡O desaventurada de mi, e com me dau

penes de dolor! — dix Plaerdemavida —. Puix vós sou farta poc curau dels dejuns, que voleu tan esperar, car io sé bé que no farà res per vós, que com vós li parlareu ella mostrarà tenir les orelles plenes de cotó tant com la Viuda serà prop d'ella; car no gos dir lo mal que de vós, senyora, diu. 5

—; Oh, com me tendria per benaventurat — dix Tirant — si home fos! Car tot lo mal que diu sé io bé que tornaria sobre ell. 10

—Voleu fer bé?—dix Plaerdemavida—. Deixem lo mal a un depart e façam los fets, que los remeis après ells se vénen: io bé sé que no farem res si una poca de força no s'hi mescla, e diré lo que a mi par. La senyora m'ha dit que li faça adobar lo bany per a demà passat, e com tothom soparà io us poré posar dins en lo retret lla on ella farà lo bany, que per negú no sereu vist. E con ella eixirà del bany e serà adormida en lo seu llit vos poreu posar al seu costat. Cas novell e venturós poria ésser dit aquest, e així con sóu valentíssim e virtuos en lo camp, és mester que ho siau en lo llit. E aquest camí és lo més prest per atènyer la cosa desijada; e si vosaltres n'hi sabeu ne- 25 gun altre millor, digau-ho, ixca avant e no reste com a cosa morta. —

Dix la Duquesa :—Deixau-me primer parlar ab ella, e segons ella cantarà així li respondré, car lo que tu dius ha ésser lo darrer remei en dar compliment a la nostra empresa. —

Parlà Tirant e dix : — Jamés cosa que adquirir s'hagués per mijà de fortuna no em plagué, car no volria fer cosa que fos en desglat de ma senyora. ¿Què em val a mi complir mon desig en sa altesa, que sia contra sa voluntat? Ans deliberaria a cruel mort morir, que io pensàs en neguna cosa enujar a sa majestat ni contra son voler se fés.

—Per ma fe que dec a Déu, no em pren bon senyal de vós — dix Plaerdemavida —, car si en vós és lo desig que mostrau de bé amar, no fugiríeu al pas estret que per mi vos és ofert; e veig que us enramau e voleu passar per carrer qui no ha cap. Cercau d'ací avant qui us done remei a vostra ficció, que no me'n vull més curar.

—Donzella — dix Tirant —, io us clam mercè que no us vullau enfellonir, e pensem-hi entre tots, e faça's lo millor: car si vós en aquest cas me falliu no em cal sinó que em vaja a desesperar com a home foll e fora de si, car la senyora Duquesa no porà ésser tan sovint ab ella com io volria.

—Natura angèlica no us podia dar millor consell — dix Plaerdemavida — que io us dava, car som ara en llei de gràcia e no de justícia. —

Aquí deliberaren que la Duquesa anàs a la cambra de la Princesa per veure si poria haver lloc que pogués parlar ab ella; e com hi foren trobaren-la que estava en lo retret que es lligava. E la Duquesa pensà en una novella feminil malícia: posà's en una cambra per on la Princesa eixint del retret tenia de passar, e posà's als peus del llit recolzada ab lo cap ben baix. Com la Princesa ho sabé que allí era, tramès-li a dir que entràs en lo retret, e la Duquesa de nòvia no hi volgué anar. E Plaerdemavida, qui tot ho havia ginyat que així es fes, dix-li: — Deixau-la estar, que no poria venir, que molt està dolenta; mas no em sé què s'ha, que molt està trista. —

Com la Princesa se fon lligada, ixqué en la cambra e véu la Duquesa en tan trist gest estar, acostà's a ella e féu principi a tal parlar:

—O la mia cara germana, ¿què és lo que et fa dolre? Io et clam mercè que m'ho digues prestament, e si en res t'hi poré ajudar ho faré de molt bona voluntat. —

Respòs la Duquesa: — La mia senyora, la mia pensa està alterada en extrem com tinc perduda la gran esperança que en vós tenia per la molta amor que havia mès en l'altesa vostra. Enujada ja de tant parlar, desig ésser sola en una muntanya o espessa silva, puix ab tants pensaments desig ésser sens companyia, e així he presa posada en aquest llit trista e adolorida. E diré a la celsitud vostra lo que a mi fa dolre, que per aquest cas pens perdre la vida, puix no tinc poder de tornar atràs de tal promesa com io, per manament de vostra altesa, fiu a Tirant en lo castell de Malveí. Suplic a l'excel·lència vostra que io no reste perjura ni siau causa de mon dan, qui hauré d'ésser mal ab lo Duc e ab Tirant; car del meu mal no hi guanyareu res, puix io us confés mon pecat. —

E açò deïa la Duquesa, los seus ulls destillant vives llàgremes, mostrant molta passió e dolor. Mogueren a pietat a la Princesa les doloroses llàgremes de la Duquesa, oblidant-li gran part de la ira que tenia contra Tirant, e ab humil veu e ab cara afable li presentà semblants paraules:

—Duquesa, tu deus pensar que io no estic menys penada del que tu mostres. Però, cosina germana e senyora mia, no vulles pus

donar passió a la tua persona car tu saps bé que io t'he amada e t'ame sobre totes les persones del món, e faré d'ací avant si a Déu placent serà. E lo que tu vols que faça, de parlar ab Tirant, io ho faré per amor tua, si 5
bé io tinc molt poca raó de fer res per ell, car si tu sabies con só tractada d'ell, que ha dit de mi tot lo que li ha plagut, tu n'estaries admirada: però temps hi ha de comportar i altre temps de riure e de plorar. Io comportaré per la gran necessitat que tots lo havem 10
mester, sinó altrament io et jur per aquest dia beneit que és ui, que si açò no fos, jamés lo volria veure davant mi. ¡Qui poguera pensar que tanta desconeixença po- 15
gués habitar en lo cors d'un cavaller tan virtuós! —

Respòs la Duquesa proferint les següents paraules: — No pense l'altesa vostra que Tirant sia tal com lo us han pintat, que alguna 20
desaventurada persona vos haurà fet creure alguna faula oripellada, volent dar càrrec al millor cavaller que ui en lo món se trobe. —

Plaerdemavida pres les noves e dix:—Senyora, passe de la pensa vostra tal vici de 25
portar mala voluntat a Tirant, car si per virtut a negú algun mundanal mèrit és mereixedor, a Tirant deu ésser atribuït. Deixau

lo dir de males gents e amau a qui deveu amar, car molta glòria serà per a vós posseir un cavaller així domèstic e virtuós. Les cambres vostres e lo llit puga ell senyorejar, e l'alta
5 l'alta vostra la sua persona, la qual per or ni per argent no poria ésser comprada. Amau, senyora, al qui us ama e deixau lo mal dir de la Viuda endiablada, que ella és la qui fa tot aquest mal, e io confie en Déu que
10 tornarà tot sobre ella. No tinc altre desig en aquest món sinó que la ves assotar per vila tota nua ab lleus de vaca que li donassen per los costats, per los ulls e per la cara.

—Calla — dix la Princesa —, tu penses
15 que la Viuda reposada me diga res de totes aquestes coses e no ho fa, sinó io que veig tot lo dan que seguir se'n pot. Ab tot açò, io só contenta de fer tot lo que vosaltres me consellareu.

20 —Si a mon consell vos teniu—dix Plaerdemavida —, no us consellaré cosa que no sia profit e honor vostre. —

E així es partiren.

La Duquesa se'n tornà a la sua cambra e trobà allí Tirant e recità-li tot lo que fet

havia. E Tirant molt content e alegre ixqué en la gran sala on era l'Emperador e la Princesa e l'Emperadriu ab totes les dames, e allí dansaren fins per bon espai. E la Princesa no es deixava de fer gran festa a Tirant. Finides que foren les danses, e la Princesa qui es fon retreta per anar a sopar, la Viuda reposada s'acostà a ella, e sens que per negú no podia ésser oïda, li presentà semblants paraules:

—Lo parlar que l'excellència vostra fa, augmenta ma dolor com io sia, sobre tota altra dona, dolorosa, cremada d'amor de honestat, e dolc-me d'aquella cosa que amor consent, maleint l'egipciac dia del vostre trist naiximent, car moltes gents ocupats de girar los ulls envers vostra majestat, après tornant-los envers mi, ab fort resistència dien tres vegades: "O Viuda, o Viuda reposada, ¿com pots consentir que home estranger se'n porte la despulla de la virginitat de Carmesina?". Pensau qui ou dir semblants paraules si tinc ocasió de dolre'm e d'abandonar la vida. E morint io, seria millor per a mi. ¿E com, senyora, no deveu vós pensar que la cosa no es deu fer, que bisbes e arquebisbes no ho havien de saber? E per dit de vostra majestat, en presència de moltes

gents, haveu dit que vós no havíeu mester béns de fortuna, car Nostre Senyor e vostre pare vos n'havien prou donats e no volíeu ésser subjecta a negú altre, rei o emperador, del món, e que si marit havíeu de pendre no seria sinó sol Tirant: aquell volíeu e altre no. Tot ço que dic, senyora, no és sinó per reduir-vos a memòria, com ja us ho haja dit altra vegada. E si solament per la fantasia us passa de voler-lo per marit, si l'altessa vostra fa res, qui deshonest sia, ab ell, com sereu sa muller no dubtarà de dir-vos com serà felló: "Anau per a mala dona, que lo que fés ab mi també ho haguéreu fet ab altre". ¿Qui serà aquell que lo seu cor puga assegurar que tostemps no sia recelós? E sap Déu si n'haurà gran raó de no fiar jamés de vós, mas de tenir-vos tots los dies de la vostra vida tancada sens deixar-vos parlar ab negú. —

E no volgué més dir, esperant oir què respondria la Princesa. No fon poca la passió que en aquell cas l'ànima de la Princesa sentí com no tenia temps per satisfer a les verinoses paraules de la maliciosa Viuda per tant com l'Emperador estava já en taula esperant la Princesa, e dues voltes l'havia tramesa a cridar. Dix la Princesa: — Na

Viuda, aquest fóra lo meu sopar delitós si io pogués ara satisfer a tot lo que m'havau dit. —

Ixqué del retret, e la Duquesa que era allí per saber la novà si Tirant iria aquella nit, e com la véu tan alterada, tota roja de malenconia que tenia, no tingué atreviment de 10
dir-li res. Però com Plaerdemavida la véu de tal so estar, e la Viuda que li venia detràs, dix-li: — O senyora, tostemps he vist que com lo cel està roig senyal és de tempesta.

—Calla, folla — dix la Princesa —, tostemps dius follies. — 15

Pensau ella quina venia que l'Emperador ho conegué e demanà-li com venia així, si algú l'havia en res enujada. La Princesa res- 20
pòs: — No senyor, mas des que em partí de la majestat vostra, só estada gitada en lo llit per dolor que m'havia venguda al cor, però, per gràcia de Nostre Senyor, he trobat gran remei en la dolor. —

Manà l'Emperador als metges entengues- 25
sen en lo seu menjar. E ells ordenaren que lo sopar seu fos d'un faisà per ço com és carn cordial per al cor. La Duquesa segué's

al seu costat, no per voler menjar, mas per poder parlar ab ella, que Tirant l'esperava a la sua cambra quan tornaria ab la bona nova. E con foren a la fi del sopar, la Duquesa s'acostà a la orella, e ab veu baixa li féu principi a paraules de semblant estil: — Si noblea de llinatge e nom de generosa mouen a vostre altesa la fe per vós a mi promesa, ixca avant e vinga en efecte, car cosa manifesta porta testimoni de veritat, e cosa amagada, així com la Viuda fa, mostra malvestat e fellonia. E son vassall no pot tolre ni difraudar res a son senyor: e per ço ho dic, com la Viuda és ma vassalla e deuria's guardar d'enujar-me, car io desige la sua mort per ço com los seus actes dignes de gran punició són-ne mereixedors.

—Duquesa mia — dix la Princesa —, io us ame en extrem grau, e faré per vós tant com raonablement per una germana se pot ne deu fer i encara molt més avant; e deixau estar la Viuda, que encara que sia vassalla vostra no hi té culpa en res. E us demane en gràcia que no cureu d'ella car io no poria tant fer per vós com meritau. E altra cosa no em posa en mal pensament sinó lo meu cor qui té molts dubtes. Per què us prec que no em vullau tolre lo que fer no

em poríeu. E per ço, germana mia, vós qui sou tota plena de paciència, no cureu de mon parlar e deixau estar aqueixes cortesies per al dijous de la cena. —

Dix la Duquesa: — Senyora, responeu-me en lo fet de Tirant, que us he dit: ¿voleu que vinga aquesta nit? I serà aquella que ell espera ab tan gran desig. No em diguéssiu de no per tan cara com teniu la Viuda.

—Io seré ben contenta — dix la Princesa — que vinga en la nit, car ací l'esperaré e dansarem, e si res me volrà dir io l'escoltaré de bona voluntat.

—¡Ai na beneita — dix la Duquesa —, i com sou tota plena de llealtea! En un cos humà no és posat tan gran saber com és lo de vostra altesa. Ara em voleu mudar lo joc. Guardau, senyora: qui moltes n'erra e n'esdevé una, no pot dir totes sien errades. Io no us dic sinó si voleu que us vinga a veure aquell virtuós de Tirant, lo qual sens ell bé ni honor no us pot venir, així com féu aquella plasent nit del castell de Malveí: vejam ara si m'entendreu!

—Tot lo meu pensament fon, com me parlàs de Tirant — dix la Princesa —, no fos altra cosa sinó voler-me dir tot son mal.

E podeu bé dir a Tirant, que io el suplic, com a cavaller digne de fe e de virtut, se vulla deixar de temptar la mia ànima la qual d'uns dies encara plora gotes de sang. Mas
5 que après de la sua venguda io seré aquella que consentiré a major part que ell no pensa.

—O senyora — dix la Duquesa —, negú no deu plorar sinó sos pecats, e deu perdre treballs e oblidar aquells. E si la celsitud
10 vostra ab Tirant vol contendre, tornau davall los seus braços ab aquella mateixa temor que estàveu aquella nit de Malveí ab les promences e jures que la majestat vostra li féu, e d'allí poreu dir e raonar tots los
15 vostres singulars actes que fets haveu.

—¿Voleu que us diga, germana e senyora mia? — dix la Princesa —. La fama e la honor vull guardar tant com la vida m'acompanyarà, e tostemps en aquest propòsit
20 me trobareu, car la donzella honestat deu amar sobre totes coses, e així ho faré io si era placent a Déu. —

La Duquesa se'n partí ab molt gran enuig, e com véu Tirant recità-li tot lo mal propò-

sit de la senyora. Tirant multiplicà en sa dolor en major grau que no solia.

E con l'Emperador hagué sopat, sabent que Tirant era en la cambra del Duc, tramès per ell e dix a la Princesa: — Trame-
teu per los ministres per ço que los cavallers
s'alegren, puix la partida és tan presta —.
—No — dix la Princesa —, senyor: mes
tinc gana de jaure que de dansar. —

E prestament pres comiat de son pare e
retragué's dins la sua cambra per ço que
no hagués a parlar ab Tirant. La Viuda re-
posada, qui semblants paraules li oí dir, fon
molt contenta del que fet havia. Plaerdema-
vida anà a la cambra de la Duquesa e dix
a Tirant: — Capità senyor, en aquesta se-
nyora no tingau esperança neguna tant com
la Viuda li estiga de prop. Ia es són ara re-
tretes dins la sua cambra a soles parlant de
vostres afers, e jamés haureu res en ella si
no feu lo que io us dic: demà fa lo bany,
e io us hi daré tal endreça que al vespre vos
posaré en lo seu llit e trobareu-la tota nua,
majorment ara que io dorm ab ella en lo seu
llit. Feu lo que io us dic, que io sé que jamés
dirà res, car en aquell lloc que dormia la
Duquesa, en absència sua, io succeesc, e en
aquell cas deixau fer a mi.

—Donzella—dix Tirant—, infinides gràcies sens les primeres faç a la vostra molta gentilea del que em dieu, e vull que sapiau tant de mi que per cosa en lo món io no
5 posaria força en dona ni donzella si sabia que deguéss ésser en ira e avorrició de totes, encara que em sabés perdre la corona de l'Imperi grec ni romà ni la mundana monarquia. ¿Qui pot pensar io fes tal força con-
10 tra voluntat de tal donzella la qual ame més que la mia pròpia ànima? E com io la ves plorar ni congoixar en semblant cas, volria dar l'ànima a l'enemic ans que li fes una centilla d'enuig ni dan. —

15 E féu fi a son parlar. Plaerdemavida, mostrant ésser malcontenta de Tirant, féu principi a un tal parlar: — Tirant, Tirant, ja-més en batalla sereu ardit ni temut si en amar dona o donzella una poqueta de força
20 no hi mesclau, majorment com no ho volen fer. Puix teniu esperança bona e gentil e amau donzella valent, anau a la sua cambra e gitau-vos en lo llit con ella hi sia nua o en camisa, e feriu valentment, que entre amics
25 no hi cal tovalla. E si així no ho feu, no vull ésser de vostra batllia, car io sé que molts cavallers, per tenir les mans prestes e valents, han hagut de ses enamorades honor,

glòria e fama. ¡O Déu, quina cosa és tenir donzella tendra en los braços, tota nua, d'edat de catorze anys! ¡O Déu, quina glòria és estar en lo seu llit e besar-la sovint! ¡O Déu, quina cosa és com és de sang real! 5
 ¡O Déu, quina cosa és tenir pare emperador!
 ¡O Déu, quina cosa és tenir l'enamorada rica e liberal, quítia de tota infàmia! E lo que io més desige és que fésseu lo que io vull. —

E per ço com era passada gran part de la nit e volien tancar lo palau, a Tirant li fon forçat de partir-se'n. E con hagué pres comiat de la Duquesa, que ja se n'anava, Plaerdemavida li dix: — Capità senyor, no trobaria io qui tant fes per mi: anau a dormir e no us gireu de l'altre costat. — 10 15

Tirant se pres a riure e dix-li: — Vós sou de natura angèlica, que tostemps donau bons consells.

— Qui dóna consell — dix Plaerdemavida — forçat és que hi pose del séu. 20

— Digau, donzella — dix Tirant —, ¿e no sabeu vós que moltes voltes s'esdevé que qui mal consell creu no pot ésser que alguna volta no li'n vinga dan e deshonor? —. E així es partiren. 25

[PLAERDEMAVIDA ACONSELLA
L'EMPERADOR]

En la nit Tirant pensà en tot lo que la donzella li havia dit. L'endemà per lo matí
10 l'Emperador tramès per lo Capità, e ell anahi de continent e trobà'l que es vestia, e la Princesa era venguda per servir-lo i estava en gonella de brocat e no portava drap en los pits, e los cabells un poc deslligats qui
15 plegaven quasi prop de terra. Com Tirant fon prop de l'Emperador, fon admirat de veure tanta singularitat en un cos humà com en aquell cas en ella se mostrava. L'Emperador li dix: — Nostre Capità, per Déu
20 vos prec façau en totes maneres que sia presta la vostra partida ab tota la gent. —

Tirant estava alienat, que no pogué parlar per la vista de tan singular dama; e havent estat per bon espai recordà's e dix:
25 — Pensant en los turcs com he vista vostra majestat, no he comprès lo que dit m'haveu; per què suplique a l'altaesa vostra voler-me dir què vol que faça. —

L'Emperador, admirat de la sua vista com la hi véu així alterada, e lo poc entendre que havia fet, cregué que fos així car per espai de mija hora estigué sens record. E tornà-li a dir l'Emperador la primera raó. Respòs 5
Tirant: — Senyor, la majestat vostra deu saber com la crida va per la ciutat notificant a tots la partida certa per a dilluns, e ui és divendres. Així, senyor, la partida nostra és molt presta, e quasi tothom és ja en punt. — 10

Tirant se posà detràs l'Emperador, per ço que no el ves, e les mans davant la cara en vista de la Princesa. Ella ab les altres donzelles alçaren molts grans rialles, e Plaerdemavida davant l'Emperador dix semblants paraules con encara tenia les mans 15
davant la cara: — Qui vol haver senyoria complida, és de necessitat haja poder de pendre e de deixar ço que ama, car sens poder senyoria poc val. — 20

E pres per lo braç a l'Emperador e féu-lo girar envers ella e dix-li: — Si tu res has fet digne de premi, a Tirant s'esguarda, que desconfí e vencé al gran Soldà en bella batalla campal, e li féu perdre la sua ficta e 25
temerosa folia que tenien de senyorejar tot l'Imperi grec; aquest ha guanyat premi ab mèrit de pròpia virtut, e si io tingués ceptre

real, o de l'Imperi grec io fos senyora e de les
mies entràmenes Carmesina fos eixida, bé sé
io a qui la donara per muller. Mas la follia
de totes nosaltres donzelles: no desijam al-
5 tra cosa sinó honor, estat e dignitat, e per
causa d'açò ne van tantes per mal cap. ¿Què
em valdria a mi que fos ajustada al llinatge
de David, e per falta de bon cavaller perdre
lo que tinc? E tu, senyor, hages desig d'ar-
10 mar l'ànima, puis tens estalvi lo cos de pas-
sades batalles, e no tingues esperança de dar
a ta filla altre marit... dir-ho he? No faré...
forçat és que ho diga: al virtuós Tirant.
Mira, poderós senyor, e dels reis lo més
15 crestianíssim, no vulles tu fer així com féu
aquell rei de Proença que tenia una molt
bellíssima filla qui fon demanada per muller
per lo gran Rei d'Espanya, e tant mostrà lo
dit rei amar-la, que no la volgué jamés ca-
20 sar en sa vida. Seguí's que per discurs de
temps ella s'envellí en casa del rei son pare,
e con fon vella morí lo Rei, e no trobà qui
la volgués per muller; llevaren-li la terra, i
a ella feren morir fora del regne, e morí en
25 l'hospital d'Avinyó, e la innocent donzella
consentí a la pietat del pare —. Girà's lla-
vors devers la Princesa e dix-li: — Tu qui
est d'alta sang eixida, pren marit tost e ben

tost; e si toi pare no te'n dóna, io te'n daré; e no et daré sinó a Tirant, car gran cosa és marit e cavaller, qui el pot haver en sa vida. Si no, veja la majestat vostra lo desorde del vostre Imperi ni lo punt en què estava ans 5 que Tirant vingués en aquesta terra.

—Callau, donzella, per mercè —, dix Tirant — e no vullau dir tantes demesiades paraules de mi.

—Anau a les batalles — dix Plaerdemavida — e deixau-me a mi estar en les cambres de salut. — 10

Respòs l'Emperador: — Per los ossos de mon pare emperador Albert, tu seràs la més singular donzella del món, e com més va 15 més de bé et vull. E ara de present te faç donació de cinquanta mília ducats d'estrenes damunt lo meu tresor. —

Ella donà dels genolls en terra e besà-li la mà. La Princesa estava molt torbada del que havia dit, e Tirant estava mig empeguit. L'Emperador, quan se fon acabat de vestir, se n'anà a missa. Aprés Tirant tornà acom- 20 panyar a l'Emperadriu e a sa filla.

Eixint de missa, Tirant hagué avinentea de parlar ab la Princesa e dix-li: — Qui pro-

met en deute es met —. — La promesa —
dix la Princesa — no es féu ab acte de notari. —

E Plaerdemavida, qui prop d'ella era e oí
5 la resposta de la Princesa, prestament li dix :
— No senyor, que promesa de compliment
d'amor ni en exercir aquell no hi cal testimoni
ni menys acte de notari. ¡Ai tristes
de nosaltres si cascuna vegada s'havia de
10 fer ab escriptura! No li bastaria tot el paper
del món. Sabeu com se fa? A les escures,
que testimoni no hi haja, car jamés se
pot errar la posada.

—Oh, d'esta folla! — dix la Princesa —.
15 E tostemps me parlaràs a la mà? —

Com foren dins la cambra, l'Emperador
cridà a Carmesina e dix-li: — Digau, ma
filla, les paraules que Plaerdemavida ha di-
tes, ¿de qui les ha?

20 —Segurament, senyor, io no ho sé — dix
la Princesa — ni jamés cosa li parlí; mas és
folla e atrevida en parlar e diu tot lo que li
ve a la boca.

—No és folla — dix l'Emperador —, ans
25 és la més sentida donzella que en la mia
cort sia, i és donzella de molt de bé e dóna
tostemps de bons consells. ¿E no veus tu com
vens al consell, con io la faç parlar, com

parla ab gran discreció? Tu volries al nostre Capità per marit? —

E la Princesa tornà roja e vergonyosa e no pogué res dir. E après un poc espai, recobrat ànimo, dix:

5

—Senyor, après que el vostre Capità haurà complida la conquesta dels moros, en aquell cas io faré tot lo que la majestat vostra me manarà. —

Tirant se'n passà a la cambra de la Duquesa e tramès per Plaerdemavida, e con li fou present, dix-li: — O gentil dama, io no sé quin remei pendre puga en mos fets, car la mia ànima se raona ab lo cos, e així bé desige la mort com la vida si vós remei no donau a ma dolor.

15

—Jo el vós daré en aquesta nit — dix Plaerdemavida — si vós me voleu creure.

20

—Digau, donzella—dix Tirant —, sí Déu vos augmenta la honor: les paraules que digués en presència de l'Emperador, de la senyora Princesa e de mi, ¿qui us pregà que les diguéssau? En gran pensament posat m'haveu, que ho desige molt saber.

25

—Aqueix propi pensament que vós teniu

— dix Plaerdemavida — té ma senyora, hoc encara l'Emperador, com ell m'ho ha demanat, e io li he fetes altres pus forts raons com vós sou digne d'haver la Princesa per muller. ¿E a qui la poden millor dar que a vós? E si en les coses del món no hi ha principi, tampoc no hi pot haver fi. E res que io diga tot m'ho pren en bé. Lo que és causa d'açò io us ho diré en secret. Ell se fa enamorat de mi, e volria'm alçar la camisa si io lo hi consentia, e ha'm jurat sobre los sants Evangelis que si l'Emperadriu se moria de continent me pendria per muller, e ha'm dit: “Per senyal de fe besem-nos, e aquell besar seria poca cosa, mas serà més que no-res”. E io li responguí: “¿Ara que sou vell sou luxuriós, e com éreu jove éreu virtuós?”. E no ha moltes hores passades que m'ha dat aquest rastre de grosses perles, e ara està ab sa filla demanant-li si us desija per marit. E sabeu per què lo hi diguí? Per ço que si vós entràveu de nit en la sua cambra e fos mala sort s'erràs, e em volguessen dar càrrec negú, que tinga pavés ab què cobrir me puga, dient: “Senyor, ja ho havia dit a vostre majestat. La Princesa me manà que io el fes entrar”. E per aquesta forma tothom haurà de callar. —

Dix Tirant:—Sàpia io la forma com s'ha de fer, que molt ho desige saber. —

No tardà Plaerdemavida a fer principi a tal parlar: — L'esperança que tinc de vostre propi delit m'obliga en servir-vos. E perquè conegau ma benivolença e quant és lo desig que tinc de servir e honrar la senyoria vostra, en la hora que l'Emperador volrà sopar, vostra mercè trobar-se deïxe. —

E estant en aquestes raons, l'Emperador, qui sabé que Tirant era a la cambra de la Duquesa, tramès per ell e torbaren-lo de ses raons.

[PLAERDEMAVIDA PORTA TIRANT
A LA CAMBRA DE LA PRINCESA]

Com Tirant fon ab l'Emperador en lo consell, parlaren molt de la guerra e de les coses necessàries en aquella; e ja en aquella hora tots anaven vestits del que es pertanyia a guerra.

Com fon nit escura, Tirant vingué a la cambra de la Duquesa; e com l'Emperador sopava ab les dames, Plaerdemavida entrà

per la cambra molt alegre e pres a Tirant per la mà e portà'l-se'n, lo qual anava vestit ab gipó de setí carmesí, ab manto abrigat e ab una espasa en la mà. E Plaerdemavida
5 lo posà dins lo retret. E havia-hi una gran caixa ab un forat que hi havien fet perquè pogués alendar. Lo bany que allí tenien aparellat estava davant la caixa. Aprés que hagueren sopat, les dames dansaren ab los galants cavallers, e com veren que Tirant no
10 hi era lleixaren-se de dansar, e l'Emperador se retragué en la sua cambra, e les donzelles se n'anaren e lleixaren a la Princesa dins en lo seu retret, en aquell on Tirant estava, sola
15 ab aquelles qui la tenien de servir. Plaerdemavida, en excusa de traure un drap de lli prim per al bany, obrí la caixa e deixà-la un poc oberta e posà roba dessus perquè ne-
20 guna de les altres no ho vessen. La Princesa se començà a despullar, e Plaerdemavida li parà lo siti que venia en dret, que Tirant la podia molt ben veure. E com ella fon tota nua, Plaerdemavida pres una candela encesa per fer plaer a Tirant: mirava-li tota la sua
25 persona e tot quant havia filat e deïa-li: — A la fe, senyora, si Tirant fós ací, si us tocava ab les sues mans així com io faç, io

pens que ell ho estimaria més que si el faïen senyor del realme de França.

—No cregues tu això — dix la Princesa —, que més estimaria ell ésser rei que no tocar-me així com tu fas.

—O Tirant senyor, e on sou vós ara? ¿Com no sou ací prop perquè poguéssou veure e tocar la cosa que més amau en aquest món ni en l'altre? Mira, senyor Tirant, vet ací los cabells de la senyora Princesa; io els bese en nom de tu, qui est dels cavallers del món lo millor. Vet ací los ulls e la boca: io la bese per tu. Vet ací les sues cristallines mamelles, que tinc cascuna en sa mà: beseles per tu: mira com son poquetes, dures, blanques e llises. Mira, Tirant, vet ací lo seu ventre, les cuixes e lo secret. ¿O trista de mi, que si home fos, ací volria finir los meus darrers dies! O Tirant, on est tu ara? ¿Per què no vens a mi, puix tan piadosament te cride? Les mans de Tirant són dignes de tocar ací on io toque, e altri no, car aquest és bocí que no és negú que no se'n volgués ofegar. —

Tirant tot açò mirava, e prenia-hi lo major delit del món per la bona gràcia ab què Plaerdemavida ho raonava, e venien-li de grans temptacions de voler eixir de la caixa.

Com hagueren estat així un poc burlant, la Princesa entrà en lo bany e dix a Plaerdemavida que es despullàs e que entràs dins lo bany ab ella. — No ho faré sinó ab una
5 condició —. — Quina serà? — dix la Princesa. — Respòs Plaerdemavida: — Que com-
porteu que Tirant estiga una hora en lo vostre llit, e que vós hi siau —. — Calla, que est folla! — dix la Princesa.

10 — Senyora, feu-me tanta de mercè que em digau si Tirant una nit venia ací, que neguna de nosaltres no ho sabés, e el trobàsseu al vostre costat, què diríeu? —. — Què li tenia de dir? — dix la Princesa —. Pregar-lo
15 hia que se n'anàs, e si anar no se'n volia, ans deliberaria de callar que ésser difamada —. — A la mia fe, senyora — dix Plaerdemavida —, així ho faria io. —

E estant en aquestes raons, entrà la Viuda
20 reposada, e la Princesa la pregà que es banyàs ab ella. La Viuda se despullà tota nua e restà ab calces vermelles e al cap un capell de lli. Encara que ella tenia molt bella persona e ben disposta, emperò les calces ver-
25 melles e lo capell al cap la desfavoria tant que paria que fos un diable, e certament qualsevulla dona o donzella qui en tal so la mireu vos parrà molt lleja per gentil que sia.

Lo bany acabat, portaren a la Princesa la collació, que fon d'un parell de perdius ab malvesia de Candia e après una dotzena d'ous ab sucre e ab canyella. Après se posà en lo llit per dormir.

5

La Viuda anà-se'n en la sua cambra ab les altres donzelles sinó dues qui dormien dins lo retret. Con totes foren adormides, Plaerdemavida llevà's del llit i en camisa tragué a Tirant de la caixa, e secretament lo féu despullar que neguna no ho sentís. E a Tirant tot lo cor, les mans e los peus li tremolaven. — Quina cosa és aquesta? — dix Plaerdemavida —. No és home en lo món que sia animós en armes que no sia temerós entre dones. En les batalles no teniu temor de tots los hòmens del món, e ací tremolau per la vista d'una sola donzella. No temau cosa neguna, que io seré tostemps ab vós e no me'n partiré —. — Per la fe que dec a nostre senyor Déu, io seria més prest content d'entrar en lliça, en camp clos, a tota ultrança ab deu cavallers, que no cometre semblant acte. —

10

15

20

E tostemps ella posant-li esforç e animant-lo, ell esforçà sa qualitat. La donzella lo pres per la mà, i ell tot tremolant la seguí e dix: — Donzella, la mia temor és de

25

vergonya per lo extrem bé que vull a ma senyora. Més estimaria tornar-me'n que anar més avant, com pens que la majestat sua no té sentiment negú d'açò; e no és menys, com
5 veurà així gran novitat, tota no s'altere en si, e io desige ans la mort que la vida que fer ofensa a sa majestat. Adquerir la volria ab amor més que no ab dolor. Per Déu o per mercè vos prec, virtuosa donzella, a
10 vós plàcia que ens ne tornem car io delibere ans de perdre la cosa que he més amada e lo que tant he desitjat, que si faïa cosa que en res l'agreujàs. E no penseu, donzella, que io per sola temor ho deixe, mas per l'extrema amor que a sa altesa porte. E com ella
15 serà certa que io tan prop li sia estat, e que per amor só estat de no enujar-la, en major compte m'ho pendrà de infinida amor. —

Plaerdemavida pres molta ira en les paraules de Tirant, e essent molt malcontenta d'ell, féu principi a paraules de semblant estil: — ¿Som ara en temps de dir moltes
20 raons? E si vós açò no feu, sereu ocasió de fer-me viure en dolorosa vida e abreujar-me los dies. Puix vos contenten vanes paraules e dubtau la fi, a grans crits cridaré mostrant a l'Emperador i als altres com per força sou
25 ací entrat. O cavaller de poc ànimo, ¿temen-

ça de donzella vos espanta d'acostar-vos a ella? O malaventurat Capità, ¿ab tan poc esforç estau que em goseu dir semblants paraules? Feu lo esforç! Com l'Emperador vendrà, quina raó empaliada li direu? E io us faré conèixer, e record-vos que en aquest cas perdeu vostra honor e fama. Feu lo que us dic, e io dar-vos he vida segura e us faré portar la corona de l'Imperi grec, car ja és venguda la hora que no us puc altra cosa dir sinó que aneu prestament a fer aquells honorosos passos d'estar prop de la Princesa, que us serà en altre compte pres, e feu d'ací avant vostre camí. —

Tirant veent lo parlar obert de Plaerdemavida, ab veu baixa féu principi a un tal parlar: -- Lo meu innocent desig no és pus sinó ab amor fer serveis en aquella de qui só e seré tant com la vida m'acompanyarà, e ab aquest article de fe vull viure e morir.

— Puix ab tants gings vos he portat—dix Plaerdemavida— en defensa de ma honor, e delit e profit vostre, restau per aquell qui sou —. E soltà'l de la mà. Con Tirant se véu que Plaerdemavida l'havia deixat, e no sabia on era perquè llum en tota la cambra no havia, e així lo féu estar per espai de mija hora en camisa e descalç: e tan baix

com podia la cridava e ella lo sentia molt bé, e respondre no li volia. Com Plaerdemavida véu que prou l'havia fet refredar, pres-li gran pietat, acostà's a ell e dix-li: — Així
5 castiga hom los qui són poc enamorats! ¿Com podeu vós pensar que dona ni donzella li puga desplaure, vulla's sia de gran o de poca condició, que no sia tostemps desijosa que sia amada? E aquell qui més vies ho-
10 nestes, ço és secretes: de nit o de dia, per finestra, porta o terrat hi porà entrar, aquell elles lo tenen per millor. ¿Força que em desplauria a mi que Hipòlit fes semblant! Que d'una amor que ara li porte, llavors li'n por-
15 taria quaranta. E si estar no volia segura, no em desplauria que em prengués per los cabells, e per força o per grat, rossegant-me per la cambra, me fes callar e fer tot lo que ell volgués. E molt lo n'estimaria més, que
20 io conegués que és home e que no fes així com vós dieu, que no la volríeu per res desplaure. En altres coses la deveu vós honrar, amar e servir; mas que siau ab ella en una cambra a soles, no li gardeu cortesia en
25 semblant acte. ¿No sabeu vós, com diu lo psalmista, *manus autem?* És la glosa: si adquerir voleu dona o donzella no vullau ver-

gonya ni temor haver; e si ho feu, no us tendran per millor.

—Per la mia fe—dix Tirant—, donzella, vós m'havau dada més notícia de mos defalts que no ha fet jamés negun confessor per gran mestre en teologia que fos. Prec-vos que em porteu prestament al llit de ma senyora. — 5

Plaerdemavida lo hi portà e féu-lo gitar al costat de la Princesa. E les posts del llit no aplegaven a la paret envers lo cap del llit. Com Tirant se fon gitat, dix la donzella que estigués segur e no es mogués fins a tant que ella lo hi digués. E ella se posà al cap del llit estant de peus, e lo seu cap posà entre Tirant e la Princesa, e ella tenia la cara envers la Princesa; e per ço que les mànegues de la camisa l'empedien, despullà-les, e pres la mà de Tirant e posà-la sobre los pits de la Princesa, e aquell tocà-li les mamelles, lo ventre e d'allí avall. La Princesa despertà's e dix: —Val-me Déu, i com est feixuga! Mirau si em pot deixar dormir—. Dix Plaerdemavida tenint lo cap sobre lo coixí: —Oh, com sou donzella de mal comport! Eixiu ara del bany e teniu les carns llises e gentils: prenc gran delit en tocar-les—. —Toca on te vulles — dix la Princesa —, e no poses la mà 10 15 20 25

tan avall com fas—. —Dormiu e fareu bé e deixau-me tocar aquest cos que meu és —dix Plaerdemavida —, que io só ací en lloc de Tirant. Oh traïdor de Tirant, on est tu?

5 Que si tenies la mà lla on io la tinc, je com series content!—. E Tirant tenia la mà sobre lo ventre de la Princesa, e Plaerdemavida tenia la sua mà sobre lo cap de Tirant, e com ella coneixia que la Princesa s'adormia, flui-

10 xava la mà e llavors Tirant tocava a son plaer; e com ella despertar-se volia, estrenyia lo cap a Tirant i ell estava segur. En aquest deport estigueren per més espai d'una hora, i ell tostemps tocant-la. Com Plaerdemavida

15 conegué que ella molt bé dormia, afluixà del tot la mà a Tirant, i ell volgué temptar de paciència de voler dar fi a son desig, e la Princesa se començà a despertar, e mig adormida dix: —Què mala ventura fas? No em pots

20 lleixar dormir? Est tornada folla que vols temptar lo que és contra ta natura? —. E no hagué molt estat, que ella conegué que era més que dona, e no ho volgué consentir e començà a donar grans crits. E Plaerdema-

25 vida tancava-li la boca, e dix-li a la orella perquè neguna de les altres donzelles no ho oïssen: — Callau, senyora, e no vullau difamar la vostra persona: he gran dubte que no

ho senta la senyora Emperadriu; callau, que aquest és lo vostre cavaller qui per vós se deixarà morir.

—Oh! maleita sies tu — dix la Princesa —
je no has haguda temor de mi ni vergonya del 5
món! ;Sens io saber res m'has posada en tan
gran treball e difamació!

—Ia, senyora, lo mal fet és — dix Plaer-
demavida —; dau remei a vós e a mi: e par-
me que lo callar és lo més segur e lo que més 10
pot valer en aquests afers.—

E Tirant ab baixa veu la suplicava tant
com millor podia. Ella veent-se en tant estret
pas, de la una part la vencia amor, e de
l'altra tenia temor, mas la temor excellia 15
l'amor e deliberà de callar e no dir res.

Com la Princesa cridà lo primer crit, ho
sentí la Viuda reposada, e hagué plena no-
tícia que la causa del cridar havia fet Plaer-
demavida, e que Tirant devia ésser ab ella; 20
pensà que si Tirant passava a la Princesa,
que ella no poria complir son desig ab ell. E
ja tothom callava e la Princesa no deïa res
sinó que es defenia ab paraules gracioses que
la placent batalla no vingués a fi. La Viuda 25
s'assigné al llit e donà un gran crit e dix:
—I què és lo que teniu, filla? —. Despertà a
totes les donzelles ab grans crits e remor, e

venc a notícia de l'Emperadriu. Totes se llevaren cuitadament, qui totes nues, qui en camisa, e ab cuitats passos anaren a la porta de la cambra, la qual trobaren molt bé tancada, e a grans crits demanaren llum. En aquest instant que tocaven a la porta e cercaven llum, Plaerdemavida pres a Tirant per los cabells e apartà'l de lla on volguera finir sa vida e posà'l en lo retret e feu-lo saltar en un terrat que hi havia e donà-li una corda de canem perquè s'acalàs dins l'hort, e d'allí podia obrir la porta, car ella hi havia ben proveït perquè quan vingués, ans del dia, se'n fos pogut anar eixint per una altra porta. Mas tan gran fon l'avalot e los grans crits que daven les donzelles e la Viuda, que no el pogué traure per lo lloc on ella havia pensat, e fon forçat que el tragués per lo terrat e donà-li la corda llarga, i ella prestament se'n tornà, e tancà la finestra del retret e anà on era sa senyora.

E Tirant donà volta e lligà fort la corda, e ab la pressa que tenia per no ésser vist ni conegut, no pensà la corda si bastava en terra; deixà's anar per la corda avall e fallia-se'n més de dotze alnes que no plegava en terra; fon-li forçat de lleixar-se caure perquè los braços no li podien sostenir lo cos, e

donà tan gran colp en terra que es rompé la cama.

Deixem a Tirant que està de llarg, gitat en terra, que no es pot moure.

[LA PRINCESA EXCUSADA.
TORBACIÓ AL PALAU]

Con Plaerdemavida se'n fon tornada, portaren lo llum e totes entraren ab l'Emperadriu, i ella prestament li demanà quin avalot era estat aquell, per quina causa havia cridat. 15

—Senyora — dix la Princesa —, una gran rata saltà sobre lo meu llit e puja'm sobre la cara, e espantà'm tan fort que haguí de cridar tan grans crits que fora estava de tot record; e ab l'ungla ha'm arapada la cara, 20 que si m'hagués encertat en l'ull, ¡quant mal m'haguera fet! —. E aquell arap li havia fet Plaerdemavida com li tancava la boca perquè no cridàs.

L'Emperador se fon llevat, e ab l'espasa 25 en la mà entrà per la cambra de la Princesa, e sabuda la veritat de la rata, cercà totes les cambres. Emperò la donzella fon discreta, e

après que l'Emperadriu fon entrada e parlava ab la filla, ella saltà en lo terrat e prestament llevà la corda e sentí plànyer a Tirant. Prestament presumí que era caigut, e no dix
5 res e tornà-se'n dins la cambra. E havia tan gran remor per tot lo palau, d'aquells de la guàrdia e dels oficials de la casa, que açò era cosa de gran espant de veure ni de sentir, que si los turcs fossen entrats dins la ciutat no
10 s'hi fera major fet. L'Emperador, qui era home molt sabut, pensà que açò no fos més que rata: fins dins los còfrens cercà, e totes les finestres féu obrir; e si la donzella un poc se fos tardada en llevar la corda, l'Emperador
15 l'haguera trobada.

Lo Duc e la Duquesa, qui sabien en aquest fet, com sentiren la remor tan gran, pensaren que Tirant era estat sentit. Pensau lo cor del Duc quin devia estar, que ves a Tirant en
20 tan gran congoixa ésser posat, car pensava que l'haguessen mort o apresonat; armà's prestament, que allí tenia les sues armes per ajudar a Tirant, e dient entre si: — Ui perdré tota ma senyoria puix Tirant és en tal
25 punt. —

—¿Què faré io — dix la Duquesa —, que les mies mans no tenen força per vestir-me la camisa? —

Com lo Duc fon armat, ixqué de la sua cambra per veure açò què era e per saber on era Tirant; e anant trobà l'Emperador que se'n tornava a la sua cambra, e lo Duc li demanà: — Què és açò, senyor? Quina novitat tan gran és estada aquesta? — 5

Respòs l'Emperador: — Les folles donzelles, qui de no res temòregen. Una rata, segons m'han recitat, és passada sobre la cara de ma filla e, segons ella diu, ha-li fet senyal en la galta. Tornau-vos-ne a dormir, que no us hi cal anar. — 10

Lo Duc tornà-se'n a la sua cambra e recità-ho a la Duquesa, e prengueren los dos gran consolació com res de Tirant no era estat. Dix llavors lo Duc: — Per nostra Dona, io anava ab tal deliber, que si l'Emperador hagués pres a Tirant, que ab aquesta atxa io haguera mort a l'Emperador e a tots los qui fossen de sa voluntat; e après, Tirant o io fóra estat emperador. Però més val que així sia estat. — 15 20

Llavors la Duquesa llevà's corrent e anà a la cambra de la Princesa. Com Plaerdemavida la véu dix-li: — Senyora, io us clam mercè que estigau ací e no consintau que negú diga mal de Tirant, e io iré a veure què fa. — 25

Com fon sobre lo terrat, no gosava parlar per ço que no fos oïda de negú e sentí que ell se planyia.

En açò Hipòlit, no sabent res en los fets de Tirant, mas sentint la gran remor que dins lo palau era e lo gran avalot que per tota la ciutat anava, e veia que son mestre
10 Tirant era dins lo palau, mostrant a tots los seus que a la cambra del Duc aquella nit dormia; lo Vescomte e Hipòlit, sabent les amors d'ell e de la Princesa, feren armar tota la gent. E dix lo senyor d'Agramunt: — Io
15 no puc pensar que altra cosa sia sinó que Tirant haurà fet alguna travessura en la cambra de la Princesa, e serà vengut a notícia de l'Emperador; i ell e tots nosaltres haurèm part de la boda, per què és de necessitat
20 que prestament tots siam en punt e armats per ço que el pugam socórrer si mester ho haurà, car totes les nits que ell ha dormit ací no s'hi ha seguit novitat neguna, e tan prest com ell és estat defora podeu veure quina
25 novitat tan gran per tot lo palau. —

Dix Hipòlit: — En aquest espai que vosaltres vos armareu io iré prestament a la porta del palau per sentir açò què és. —

—Anau prestament — digueren los altres.

Com foren fora de la posada, lo Vescomte seguí Hipòlit.—Senyor—dix Hipòlit —, vaja vostra senyoria a la porta major e io iré a la de l'hort; e qui més prest porà saber nova certa, quina remor és aquesta, vinga-ho a dir a l'altre. —

Lo Vescomte dix que era content. Con Hipòlit fon a la porta de l'hort, pensant-la trobar tancada, estigué escoltant e sentí plànyer ab veu molt adolorida, e donà-li de parer que fos veu de dona, e dix en si: — ¡Oh, com volria molt més sentir la veu de Tirant que no d'aquesta donzella, quisvulla que ella sia! —. Estigué mirant si poria pujar per la paret. Com véu que lloc no hi havia, tornà a la porta ab lo cor reposat pensant que tot allò fos causa d'alguna donzella. — Plore quisvulla — dix Hipòlit —, o dona o donzella, e faça son dol, puix no és mon senyor Tirant —. Partí's d'allí e anà a la plaça, on trobà lo Vescomte e altres qui volgueren saber què era estada la causa de la remor. Però ja passaven un poc los crits e la remor era remeiada. Llavors Hipòlit recità al Vescomte com a la porta de l'hort era estat e no era pogut entrar, e que havia sentit plànyer una veu que paria de dona e no

5

10

15

20

25

sabia qui era, e pensava que per aquella dona devia ésser estada aquella remor que feïen —. —Per mercè, anem allà—dix lo Vescomte—, e si és dona o donzella que haja mester ajuda donem-la-hi si fer se porà, car per art de cavalleria hi som obligats. —

Ells foren a la porta de l'hort e sentiren lo plànyer gran que dins l'hort feïen, però no podien comprendre lo que deïa ni podien conèixer la veu: car ab la gran dolor que ell passava, tota la veu li era cambiada. Dix lo Vescomte: —Metam-ne les portes a terra, car és de nit e negú no sabrà que nosaltres ho hajam fet. — E la porta estava oberta, car en la nit Plaerdemavida l'havia deixada oberta per ço com Tirant se'n volgués anar ho pogués ben fer, no pensant que tant de mal se seguís.

E los dos ensems donaren dels muscles en la porta tant fort con pogueren, e prestament la porta s'obrí. Lo Vescomte entrà primer e féu aquella via on sentia la veu, que paria molt estranya. Dix lo Vescomte: —Quisvulla que tu sies, io et deman de part de Déu que em digues si est ànima qui vas en pena o si est cors mortal que hages mester ajuda —. E Tirant se pensà que aquells fossen de l'Emperador, e per no ésser conegut e que

se n'anassen, desfressà la veu, per bé que la tingués, ab lo mal que passava, prou desfressada, e dix: — Io fui en mon temps crestià batejat, e per mos pecats vaig en molt gran pena. Io só esperit invisible, mas encara que vosaltres me vejau n'és causa que prenc forma. E los mals esperits que ací són me trossegen los ossos e la càrn, e de tros en tros la llancen per l'aire. ¡Oh quina pena és tan cruel la que io passe! E si vosaltres ací estau sereu participants en la mia dolor. — 5 10

Ells hagueren molt gran temor del que havien oït dir, e senyaren-se e digueren l'Evangeli de Sant Joan. Dix lo Vescomte, alt que ho oí Tirant: — Hipòlit, ¿vols que anem a la posada e prengam tota aquella gent d'armes, e ab aigua beneïta e ab un crucifix, que tornem a veure açò què és? Car no pot ésser que açò no sia qualche gran fet com ací en aquest hort som venguts. 15 20

—No — dix Hipòlit —, no fretura tornar a la posada per ninguna cosa. Vós e io portam espases en què és lo senyal de la creu; deixau-me a mi acostar. —

E Tirant sentí anomenar Vescomte e Hipòlit, e dix: — Si tu est Hipòlit, de França natural, acosta't a mi e no hages temor. — 25

Llavors Hipòlit tirà l'espasa e posà's la

cruera davant, senyà's e dix: — Io, com a verdader crestià, crec bé e verdaderament en los articles de la santa fe catòlica e tot lo que creu la santa romana Església, e en aquesta santa fe vull viure e morir —. Acostà-s'hi ab gran temor que tenia, mas certament molt més ne tenia lo Vescomte, que no s'hi gosava acostar. E ab baixa veu Tirant lo cridà e dix-li: — Acosta't a mi que io só Tirant —. E aquell en aquell cas hagué major temor, que estava en punt de tornar-se'n. Tirant hagué notícia d'açò, alçà la veu e dix-li: — Oh, com est covard cavaller! Encara que fos cosa morta, ¿per què dubtes venir a mi? —. Hipòlit, coneixent-lo en la paraula, corrent acostà's a ell e dix-li: — O senyor meu, i vós sou? ¿Qual desventura vos ha portat ací? En tal so vos veig estar, que de-
veu ésser nafrat o no teniu poder de lle-
var-vos.

— No cures ni digues res — dix Tirant —. Mas ¿qui és aquell qui ab tu ve? Si és del llinatge de Bretanya, fes-lo venir —. — Sí, senyor — dix Hipòlit —, que lo Vescomte és —. Ell lo cridà, e con lo véu fon molt admirat de semblant ventura e de tot lo que dit los havia sens que conegut no l'havien. — No estigam en noves — dix Tirant —; traeu-me

prestament d'ací —. Los dos lo prengueren en braços e tragueren-lo de l'hort e tancaren la porta e portaren-lo prop de la sua posada e posaren-lo dejús un porxe que hi havia. — Io sent dolor que jamés sentí — dix Tiran- 5
rant —, que de tantes vegades que só estat nafrat en punt de morir, jamés lo meu cos hagué sentiment de tan mortal dolor; metges hauria mester, que no ho sentís l'Emperador.

— Senyor — dix Hipòlit —, ¿voleu que us 10
done un bon consell? La malaltia vostra no és tal que celar-se puga, majorment per la murmuració que en lo palau és: cavalcau, senyor, si fer ho podeu, e anau als palaus de Bellestar on teniu los vostres cavalls, e 15
posarem fama com lo cavall vos és caigut e ha-us rompuda la cama. —

Respòs lo Vescomte: — Certament, cosin germà senyor, Hipòlit diu molt bé, e per ço io lloaria que així es degué fer, altrament 20
tostemps vendria en notícia de l'Emperador. Car forçat és que d'amor no espere hom altre bé sinó treballs e congoixes e dolors; e a un plaer, cent dolors n'aconsegueix hom. Per què io lloaria que après que siau guarit e 25
haguéssim complits nostres vots que fets havem, tornàssem en nostra terra; e açò us hauria io en molta gràcia.

—Senyor Vescomte — dix Tirant —, deixem estar això, car, ¿qui és aquell qui tan altament haja encativat son cor, que el puga deslligar de la presó en què està? No és cas a present de parlar de tals afers, mas tu, Hipòlit, secretament fes portar les bèsties ací e l'aquanea que vaja més pla. —

Tornem a la Princesa. Plaerdemavida estigué tant en lo terrat fins que véu que se'n portaven a Tirant, e entrà-se'n dins la cambra on era la Princesa ab la Duquesa e totes les donzelles. L'Emperadriu estava admirada per una rata haver tanta de remor com en aquell palau havia, e assigné's en lo llit e dix: — Voleu fer bé, donzelles? Puix lo palau és assossegat, tornem a dormir. —

La Princesa cridà a Plaerdemavida e dix-li a la orella Tirant on era. — Ja, senyora, ha fet son camí — dix Plaerdemavida —, ab molta dolor que se'n va.—. Mas no li gosà dir com tenia la cama rompuda ni del que dit havia; i ella fon molt contenta com no l'havien vist ni trobat. L'Emperadriu se fon llevada, e totes estaven en camisa per anar a son apartament. Dix la Viuda repo-

sada a l'Emperadriu: — Bo seria, senyora, que fésseu anar a vostra filla a dormir ab vostra altesa per ço que si la rata tornava, que no l'espantàs més fort que no ha. —

Respòs l'Emperadriu: — Bé diu la Viuda; 5
vina, ma filla, que millor dormiràs prop de mi que a soles.

—No, senyora, vaja-se'n l'excel·lència vostra, que la Duquesa e io dormirem, e no vullau haver mala nit per mi. — 10

Parlà la Viuda e dix: — Io, primera de totes, ab mon enginy pensí en la mia fantasia apartar tal ocasió, creixent lo meu desig en poder haver aquella rata, e ella fugí ab 15
peu torbat de les maleites cambres mies. —

E dix l'Emperadriu: — Anem, que io em refrede ací.

—Senyora, puix tant me forçau — dix la Princesa —, anau, que prestament io hi seré. — 20

L'Emperadriu se n'anà manant-li que prestament hi anàs. La Princesa se girà a la Viuda e ab irada veu li féu principi ab paraules de semblant estil: — Ara conec la granea de 25
vostra culpa. ¿Qui dret vos ha donat que diguéssiu a la senyora, ma mare, que anàs a dormir ab ella? ¿Llevar-me mon delit per dar-me dolor e mala nit? Vós, segons veig.

no féu fonament de virtut sinó d'enveja e de malícia. —

No tardà la Viuda reposada en fer principi a tal resposta: — Les mies obres estan en
5 fet e no en paraules, que per manifesta experiència se poden mostrar, no en tacanyeries ni en deshonestat ni menys en alcavoteries, així com moltes altres fan. La mia fama molt clara és. Mas, ¿voleu saber les mies
10 obres quines són ni de què tracten? Elles són totes fundades en fe, esperança e caritat, en humilitat e paciència, en honestat e bona doctrina, en almoines e en contrició. E per ço, excellentíssima senyora, no deveu pendre
15 enuig de mi si tinc un poc los ulls oberts e si tinc sentiment del que dec ni toca a la honor vostra. E lo default que io us he fet, io el vos diré: perquè us he amada e honrada més que vós no volíeu, e açò és
20 causa del default. E per aquesta raó viuré dolorosa tota [la] mia vida, no gustant què són bons dies ni menys bones festes, per ço com tots los dies me seran de passió. E no vullau que pensen aquestes donzelles ni menys l'alta
25 tesa vostra que io sia cresol de carnicer, que faça llum a altri e que creme a mi mateixa. ¿E pensau-vos, senyora, que io no haja pietat de Tirant, e no l'haja vist acalar-se ab la

corda, la qual s'és rompuda, e ha donat tan gran colp que pens que les cames e les costelles en lo cors rompudes deuen ésser?... —

E pres-se molt ferament a plorar e llançà's per terra tirant-se los cabells del cap, dient: 5
— Mort és lo millor dels cavallers! —. La Princesa, oint dir semblants paraules, dix tres vegades: — Jesús, Jesús! —. E caigué de l'altra part esmortida. E tan alt dix lo nom de Jesús, que l'Emperadriu, que estava 10
en la sua cambra e gitada en lo llit que dormia, ho sentí; llevà's cuitadament e ab cuitats passos anà a la cambra de sa filla e trobà-la esmortida, que a mal ni a bé no la podien retornar. L'Emperador s'hi hagué a lle- 15
var e tots los metges venir, i encara la Princesa no era tornada en son record, que tres hores estigué sens recordar-se. E l'Emperador demanà per quina causa sa filla era ven- 20
guda en aquell punt. Digueren-li: — Senyor, ha tornada a veure una altra rata molt petita, e així com tenia la fantasia en la rata que en lo llit havia sentida, e ara ha vista aquesta, ha presa gran alteració. —

— ¡O vell Emperador, trist e amarg! ¿I 25
en los meus darrers dies tanta dolor tenia de sentir? —. E dient açò ell perdé lo sentiment e caigué esmortit en lo punt de sa

filla. Lo dol e lo crit fon tan gran per tot lo palau, que era cosa de gran admiració de veure e d'oir lo plant que les gents feïen; e fou molt major que lo primer.

Tirant, qui estava davall lo porxe esperant les bèsties quan les hi portarien, sentí tan grans crits que paria que lo cel ne degués venir; desempatxà de cavalcar ab molta dolor e passió que passava, e la pena li augmentà dubtant-se que no fos en dan de la Princesa. Hipòlit pres una forradura de marts gebelins e embolicà-li entorn de la cama per-
10 què fredor no hi entràs. E així en la millor manera que pogueren anaren fins al portal de la ciutat, e les guardes conegueren a Tirant e demanaren-li a tal hora on anava. E ell respòs que anava a Bellestar, als seus cavalls,
15 per veure com estaven per ço com la sua partida devia ésser molt presta per anar al camp. Les portes li foren prestament ober-tes, e Tirant féu son camí. Com hagueren cavalcada mija llegua dix Tirant :
20 — Gran dubte tinc que a la senyora Princesa no haja seguit algun dan que l'Emperador li haja fet per causa mia. Vull hi tornar per ajudar-li si necessari ho haurà. —
25

Dix lo Vescomte: — ¡Per ma fe, vós estau en gentil punt per anar a ajudar-li!

—Senyor Vescomte — dix Tirant —, si ja no em sent mal negú! Car vós sabeu que lo major mal fa cessar lo menor, e per ço io us clam mercè que tornem a la ciutat si en res li porem valer. 5

—Vós haveu perdut lo seny o sou del tot tornat foll — dix lo Vescomte —. Ell no es pot tenir e vol tornar a la ciutat per ço que l'Emperador e tots los altres hagen a conèixer e a sentir lo vostre defalt. Haurem prou a fer en dessimular-ho a la gent per ço que culpa ni càrrec no hajau, e siau cert que si d'ací vos ne tornau, de mort o alesiat no podeu ésser delliure, posat cas que tot això sia, que vós dieu. 10 15

—¿No és raó — dix Tirant — que io qui he fet lo mal, que en porte la pena? E la mia mort hauré per bé espletada puix per tan virtuosa senyora io muira. 20

—No m'ajut Déu — dix lo Vescomte — si vós hi tornau, encara que io hi sabés posar força. E com! ¿no hi és lo Duc perquè si res sent que sia en dan o en deshonor de la Princesa, ell no li ajude? ¡Ara podreu veure a què vénen les tristes amors! Anem, si voleu, e no estigam pus ací, car tant com més es- 25

tam e detenim temps, és més dan per a vós.

—Ara féu-me una gràcia—dix Tirant—, puix no em voleu deixar tornar, que vós que hi aneu, e si és negú qui dan li vulla fer o
5 hagués temptat de fer-li, que muiren tots e no sia pres negú a mercè. —

Tant lo pregà Tirant al Vescomte, que fon forçat de tornar a la ciutat, e al girar dix baix, que Tirant no ho oí mas Hipòlit
10 ho entès: — Per mon Déu, que no serà veritat que io haja cura de dona ni de donzella que en lo món sia, sinó solament en fer venir los metges —. Tirant se n'anà ab Hipòlit.

Com lo Vescomte fon al portal de la ciutat les guardes no el volien deixar entrar fins a tant que dix com lo Capità era caigut ab
20 lo cavall e venia cuitadament per los metges, e per causa d'açò lo deixaren entrar. E no els pogué haver tan prest com volguera per ço com tots eren ab l'Emperador e ab sa filla. Com ells hagueren dat recapte a l'Emperador,
25 portaren-se'n totes les coses necessàries per al cas de Tirant, e no ho gosaren dir a l'Emperador, que lo seu Capità estava mal. Però lo Vescomte féu tot son poder de veu-

re a la Princesa per ço que pogués recitar a Tirant la súa disposició.

Com ella fon tornada en son record, a l'obrir dels ulls que féu, sí dix: — ¿És mort aquell qui té la mia ànima cativa? Digau-m'ho prest, io us clam mercè, car si mort és, ab ell vull morir. — 5

L'Emperadriu, `qui `estava torbada de la gran congoixa que tenia de sa filla e los seus ulls qui contínuament destilaven vives llàgremes, no pogué compendre lo que havia dit sa filla, e demanà què havia dit. La Duquesa, que la tenia en les sues faldes e abraçada, respòs a l'Emperadriu: — Senyora, la Princesa diu que si han morta la rata. — 10
Tornà a dir la Princesa ab los ulls tancats: — No dic io això, mas si és mort aquell en qui io tinc tota la mia esperança. — 15

Respòs la Duquesa ab alta veu: — No és morta, que jamés l'han poguda haver. — E girà's envers l'Emperadriu e dix: — Ella vaneja; aquesta malaltia és de tal natura que los pus savis fa tornar folls, que no saben que es dien. — 20

Ella retornà en sa primera sanitat, e dos metges anaren ab lo Vescomte e ab lo Duc. Con la Princesa ho sabé fon posada en gran agonia, e llamentant-se dix: — ¡O mon se- 25

nyor Tirant, pare de cavalleria! Ara és caigut lo llinatge de Roca salada, e la casa de Bretanya ha molt perdut. Mort sou vós, mort! Car qui cau de tan gran altura com vós
5 sou caigut, no se pot esperar llonga vida posseir. ¿Per què lo mal e lo dan no venia sobre mi, qui só estada causa, e vós fósseu delliure d'aquests perills? —

La Duquesa estava molt atribulada així
10 del mal de la Princesa com del dan de Tirant. No volgué més dir per dubte de les donzelles qui estaven prop. Los metges partiren prestament sens dar-ne sentiment algú a l'Emperador perquè no prenguéss alguna
15 alteració, car la sua complexió era d'home molt delicat.

[GUARIMENT DE TIRANT]

Con los metges foren aplegats ab Tirant, trobaren-lo en un llit ab gran dolor que sostenia. Miraren-li la cama e trobaren-la tota
25 rompuda e los ossos qui eixien alt sobre lo cuiro. E al manejar que el faïen, Tirant s'esmortí tres voltes, e cascuna vegada ab aigua-

rós lo havièn de tornar. Los metges feren la
 primera guarda lo mills que pogueren, e di-
 gueren-li que per cosa en lo món no es mo-
 gués del llit per tan cara com tenia la vida,
 e ells se'n tornaren. L'Emperador los demanà 5
 d'on venien ni on eren anats, que al seu di-
 nar no els havia vists. Respòs l'u e dix:
 — Senyor, nosaltres som anats a Bellestar
 per dar remei al vostre Capità del mal que
 té —. Dix l'Emperador: — ¿E quin és lo 10
 seu mal? —. — Senyor — dix lo metge —,
 segons ell diu, gran matí s'era partit d'esta
 ciutat per anar on té los seus cavalls perquè
 los servidors seus prestament fossen en punt
 al dia assignat, ço és lo dilluns de matí tot- 15
 hom fos prest per partir; cavalcava un ca-
 vall sicilià, e ab lo delit que tenia, anant sal-
 tant per lo camí és caigut en una gran sèquia
 e ha's fet en la cama un poc de mal —.
 — Ah, Santa Maria val! — dix l'Empera- 20
 dor. — E no li fallen mals ni treballs a Ti-
 rant! E de continent io hi vull anar a veure,
 fent-li conèixer que lo viure virtuosament és
 vida, e lo viciós viure és mort. —

Los metges veent la voluntat de l'Empera- 25
 dor, que hi volia anar, detingueren-lo que no
 hi anàs fins a l'endemà, que seria bé refor-
 çat. L'Emperador, puix véu que los metges

no lo hi consellaven, deliberà de restar, e passà a la cambra de la Princesa e demanà-li de son mal e recità-li lo de Tirant. ¡Quanta dolor tenia la Princesa dins lo seu cor! Sinó
5 que no la gosava manifestar per temor de son pare, e lo seu li paria que no fos res com pensava en la trista e desastrada fortuna que en la persona de Tirant s'era seguida.

L'Emperador estigué ab sa filla fins qué
10 fon hora de sopar, e l'endemà, sabent que los metges anaven a Tirant, e véu-los d'una finestra passar, tramès-los a dir que s'esperassen un poc; ell cavalcà e anà ab ells, e véu la segona cura. E segons la disposició que véu,
15 prestament presumí com de gran temps Tirant no seria dispost per anar al camp. Com l'hagueren acabat de curar, l'Emperador féu principi a un tal parlar: — L'esperança que
io tenia de veure-us partir per al camp, per los molts turcs qui ara de nou són entrats en lo meu Imperi, me requir e em dóna novella
20 força que així vell e despoderat com só, d'entrar en batalla: tant, que só vengut en poc espai a la fi de mos trists pensaments. —

5 Tirant, per la grandíssima dolor que sentia, ab fatiga gran podia parlar, e esforçant natura tant com li fon possible, ab baixa e rogallosa veu féu principi a semblant respos-

ta: — Mon senyor, la mia espasa e capitania no en fretura molt; emperò a mi par que és justa cosa que, de tan esforçada demanda que l'altesa vostra me fa, que io dec anar al camp. Senyor, lo dia assignat io seré prest per partir. — 5

Com l'Emperador lo véu així parlar, restà molt content, partí's d'ell e tornà-se'n a la ciutat. Com l'Emperadriu lo véu, dix-li: — Senyor, sí Déu vos deixe viure llongament en aquest món e us done Paradís en l'altre com d'aquesta vida passareu: digau-nos la veritat del nostre Capità com està: si tem mort o la sua vida en què està. — 10

L'Emperador, en presència de la Princesa e de les donzelles dix a l'Emperadriu: — Senyora, io pens que ell no tem perill de mort, mas sens dubte ell està malament adobat, car los ossos de la cama e los molls que dins té, tots li parien damunt lo cuiro, que gran compassió era de veure-ho. Però ell diu que dilluns ell serà prest per partir. 20

—Santa Maria val! — dix la Princesa — ¿e què és lo que la majestat vostra vol fer? L'home qui està en tant de mal, posat en l'article de la mort, ¿voleu que vaja al camp, e com serà en lo camí feneixca los seus darrers dies? ¿Quina ajuda tal hom com aquest 25

porà fer a la gent d'armes? ¿Voleu posar en perill la sua persona e tot lo vostre estat? No, senyor, que tals batalles no es fan així. Car millor és d'ell la vida que la mort, car
5 essent viu tots los enemics lo temorejaran, e essent mort no tindran temor de res. —

L'Emperador passà a la cambra del consell, que l'esperaven per veure què farien, e foren tots d'acord, segons lo que ell havia
10 vist de Tirant, que no el moguessen d'allí on estava.

15 Com l'Emperador fon partit de Bellestar, on Tirant era, de continent manà Tirant que li fessen una caixa molt segura on ell pogués anar. Venint lo dicmenge, en la nit, no sabent-ho negú sinó Hipòlit qui de tot tenia
20 lo càrrec, com lo Duc e tots los altres se'n foren tornats a la ciutat, Tirant tramès lo Vescomte e lo senyor d'Agramunt perquè no l'empedissen en res, e que es posassen en orde per partir. E ells no pensaren gens que
25 Tirant fes tan gran folia de partir-se d'allí; mas Tirant donà molts diners a l'un metge perquè se n'anàs ab ell, e l'altre metge no hi volgué consentir que es mogués, ni li volgué

prometre d'anar-se'n ab ell. E venguda la hora de mija nit, Tirant se féu posar en la caixa, e en unes andes, a coll d'hòmens, ell partí e féu la via del camp devers la ciutat de Sant Jordi. E al partir manà que emparamentassen totes les sales de draps de ras e que diguessen als qui vendrien de la ciutat com en la nit no havia dormit e que en aquella hora esposava. Los uns se'n tornaren, los altres estaven esperant que es despertàs. Com fon hora de migdia, lo Duc de Macedònia, qui era tan acostat parent seu ab lo Vescomte, en aquell grau mateix, volgueren entrar, car deien que home nafrat no podia tant dormir; e mesclant-hi força entraren dins e saberen com era partit. Cavalcaren cuitadament e seguiren-lo e trameteren a dir a l'Emperador com lo seu Capità havia fet son manament, maleint a l'Emperador e a tota sa natura. Com l'Emperador ho sabé, dix: — Per mon Déu verdader, ell ateny bé lo que promet! —

Com lo Duc e lo Vescomte l'hagueren atès e saberen que s'era esmortit cinc vegades en lo camí, reprengueren molt al metge e a Hipòlit dient que no l'amaven gens: — ¡E tu, Hipòlit, qui est del nostre llinatge de la casa de Roca salada e del parentat de Bretanya,

deixar partir lo nostre mestre e senyor! E lo dia que ell finirà sos dies tots serem perduts, e de nosaltres no serà feta menció ne-
guna, per què tu est digne de gran repre-
5 sió, e si no fos per temor de Déu e vergonya del món, ab aquesta espasa io faria pijor de tu que no féu Caïm d'Abel —. E fon-se girat après devers lo metge, e ab irada veu féu principi a una tal represensió e càstig: — La
10 virtut de paciència és fallida en mi com pens en lo gran atreviment que ha tingut aquest indiscret metge qui ha volgut posar en perill d'apagar la llum del llinatge de Roca salada, e per causa d'açò s'és encesa en mi ira, su-
15 pèrbia, tristícia, fúria e dolor, qui serà causa de castigar un cas tan irreparable, digne per a sempre de recordació per als altres e càstig per aquest. —

E ab furor extrema anà lo Duc ab l'espasa
20 alta devers lo metge, lo qual, per restaurar la miserable vida, volgué fugir, e valgué-li poc, car aconseguint-lo ab l'espasa li donà tan fer colp per mig del cap, que lo hi partí en dues parts fins als muscles e sortí-li lo cervell.

[AUXILIS ALS SARRAINS]

Com l'Emperador sabé tal nova de la mort de tan singular metge, `cavalcà prestament e anà on era Tirant, e trobà'l dins una ermita, que lo Duc l'havia fet posar, que es nomenava l'Ermita religiosa, e allí fon molt ben servit de tot lo que mester havia. Con l'Emperador véu a Tirant en tal punt estar, pres-li'n molt gran compassió, e féu venir allí tots los seus metges, e volgué veure la cama en quina disposició estava. Los metges la trobaren molt agreujada, e feren-li relació, segons lo que vist havien, que si una llegua més avant fos anat, que s'hi fóra posat foc, e de mort o la cama llevada no es podia excusar.

Tots los majors barons de l'Imperi foren venguts per veure a Tirant. L'Emperador tingué allí son consell e deliberaren, puix Tirant no podia anar, que tots aquells qui sou havien pres, que l'endemà deguessen partir. Dix lo valerós Tirant: — Senyor, a mi dóna de parer que la majestat vostra donàs sou de dos mesos a tota la gent, per bé que no sia

complit, car tenen de servir un mes e mig, e tota la gent s'alegrarà e faran de millor cor la guerra. —

L'Emperador respòs que ho faria fer de
5 continent, e dix: — En aquesta nit he rebudes lletres del nostre camp, del Marquès de Sant Jordi, avisant-me com és venguda infinida morisma, que la terra no els pot comportar, que forçadament són haguts d'anar
10 en lo regne de Llíbia per conquistar-lo, qui afronta ab lo meu Imperi, per esperar que les treves passades sien. E açò han fet per causa com tenim en nostra presó lo Gran Caramany e lo Rei de la sobirana Índia. Ací es diu que
15 és vengut lo rei de Jerusalem, qui és cosín germà del Gran Caramany, e porta ab si la muller e los fills e ben seixanta mília combatents, los quals són de de terra d'Enedasi, qui és una província que és molt fèrtil e abundosa.
20 De continent que hi naix algun infant mascle, lo manifesten a la Senyoria, e aquell fan criar ab gran diligència; com és d'edat de deu anys, li mostren de cavalcar e de jugar d'esgrima; com sap bé d'açò, posen-lo
25 ab un ferrer perquè los braços li tornen asits e forts e sàpien colpejar en les armes com mester ho han; après los fan demostrar de lluitar e de tirar llança, e tota cosa que bona

sia per les armes; e lo darrer ofici que els mostren és carnicers, perquè s'aveen a esquarterar la carn e no hagen temor de menjar la sang, e ab tal ofici tornen cruels, e com són en les armes e poden pendre los crestians, que els esquarteren e no els tenguen neguna pietat de la carn ni de la sang; e fanlos-ne beure dues vegades l'any, de sang de bou e de moltó. Aquests tals són los més singulars e pus valentíssims hòmens que en tota la pagania sien, que més valen deu d'aquests que quaranta d'altres. Ací és vengut lo Rei de la menor Índia, e diu-se que és germà d'aquest pres de la sobirana Índia; és home molt ric e porta ab si seixanta cinc milia combatents. És-hi vengut un altre rei que es fa nomenar Menador, ab trenta set milia combatents. E lo Rei de Domàs hi és vengut ab cinquanta cinc milia. I lo rei Verumtamen hi és vengut ab quaranta dos milia. E molts altres en companyia d'aquests hi són venguts. —

Respòs Tirant: — Lleixau-los, senyor, venir, que io tinc tal esperança en la divina clemència de Nostre Senyor i en la sua sacratíssima Mare senyora nostra, que ab l'ajuda de tants singulars cavallers com la majestat vostra té, que si ells eren deu vegades més

que no són, que d'ells serem vencedors. —

Complit lo parlament, l'Emperador comanà a Déu a Tirant, e manà als metges no es partissen d'ell ni el deixassen partir d'allí.

La Princesa estava molt enujada del mal de Tirant. Venint lo dilluns, tota la gent
10 d'armes fon presta per partir. L'Emperador e totes les dames estaven mirant los ducs e senyors qui partien. Lo Duc de Pera e lo Duc de Macedònia tenien càrrec de tota la gent de capitanejar aquella. Com foren aplegats al camp per jornades, lo Marquès de
15 Sant Jordi e tots los altres foren molt aconsolats de llur venguda. E del dia que ells aplegaren fins al dia que les treves finaven, havia de passar prop d'un mes. Tirant estigué en l'ermita fins a tant que los metges li donaren llicència que entràs dins la ciutat; e fon-li placent a Tirant com era restat allí
20 puix no era pogut anar ab los altres. E no restà ab ell sinó lo Senyor d'Agramunt, qui jamés lo volgué deixar car deia que ell no era
25 partit de sa terra per altra cosa sinó per amor d'ell, e que en la sua malaltia no el deixaria. Hipòlit restà en sa companyia, e Hipòlit

anava cascun dia a la ciutat per les coses necessàries, e molt més per portar noves a Tirant de la Princesa, en la qual ell tenia molt gran esperança. E com lo volien fer menjar o altres coses que los metges volien que fes, puix lo hi diguessen de part de la Princesa ell ho feia de continent.

[PLAERDEMAVIDA S'ENUJA]

Com aquest cas de Tirant se'n fon seguit, la Princesa molt sovint reprenia a Plaerdemavida del que fet havia, volent-la posar dins una cambra molt obscura per dar-li allí penitència; sino que ella defenia's ab moltes paraules bones, e altres voltes ab burles e ab jocs així la passava dient: — Si vostre pare ho sap, què dirà? E sabeu io què li diré?: que vós m'ho consellàs e que Tirant se n'ha portat la despulla de la vostra verginitat. Vostre pare vol que io sia vostra madrastra, i com ho seré, io us asseguro que us castigaré, que altra vegada com aquell valerós de Tirant hi vendrà, vós no cridareu així com fes, ans estareu segura e no us moureu —. La

Princesa s'enfelloní e dix-li que callàs en tota mala ventura.

—Puix, senyora, en tan mal so m'ho dieu, io em vull partir de vostra altesa e no vull
5 més servir-vos, ans me'n tornaré a casa del Comte, mon pare —. Isqué's prestament de la cambra, e pres totes les sues robes e joies e comana-ho a la viuda de Montsant, qui en la cort era, cavalcà en una aquanea en companyia de cinc escuders, partí del palau sens
10 dir res a negú, e cavalcà devers aquella part on Tirant era.

Com la Princesa sabé que Plaerdemavida se n'era anada, fon posada en mortal congoi-
15 xa per fer-la tornar, e tramès molta gent, per moltes parts perquè la tornassen per força o per grat.

E ella, per camins apartats, cavalcà fins que fou en l'ermita on Tirant estava; e com
20 ell la véu no sentí de la terça part del mal que tenia. Com Plaerdemavida li fon prop, que el véu ab la color tan alterada, los seus ulls no es pogueren tenir que no destillassen vi-
ves llàgremes, e ab dèbil veu e gest piadós féu tal principi: — Oh, més que altra
25 atribulada! Contínua tristícia combat lo meu cor com pens en lo dan de la vostra virtuosa persona; e ab extrema vergonya só venguda

davant la senyoria vostra per io ésser estada ocasió de tant mal que es sia seguit en lo millor cavaller qui en lo món tot trobar se poria; per què demane de molta gràcia a la senyoria vostra que em vulla perdonar. —

E un sospir que dels retrets del cor de Tirant espirant partia, fon principi a semblants paraules: — Donzella virtuosa, no teniu causa neguna de demanar-me perdó, car culpa en res no teniu; e posat cas vós la tingússeu, no una, mas mil voltes vos perdonaria atinent la molta voluntat que tostemps vos he coneguda. E pregau a Déu que io em lleve del llit, car més part teniu en mos béns i en la mia persona que totes les dones e donzelles del món. E d'açò no us ne diré més per lo gran desig que tinc de saber d'aquella sereníssima Princesa què ha fet en ma absència. Bé pens que amor haurà desmenuït en sa altesa, e no volrà més veure'm ni permetrà que jamés li vinga davant: aquesta és la major dolor que en aquest món puc sentir. E pensau que aquest mal que tinc no és res per a mi, car moltes altres voltes só estat nafrat e en punt de retre l'esperit, emperò aquest és lo que de tots punts me lleva lo saber. E la causa de ma extrema dolor és la discontentació que de mi té ma senyora, e açò és lo que a

5

10

15

20

25

mi fa dolre; per què us prec, donzella, si mon bé desijau, vos plàcia voler-me dir tot lo que és de bé o de mal, e no em façau més estar en pena. —

5 Plaerdemavida ab gest e cara afable li dix que era molt contenta de fer-li aquell servir, e ab baixa veu féu principi a un tal parlar: — Après la vostra partida, ab multiplicades veus foren los crits e tumult en lo palau, que fon forçat al vell Emperador llevar-se del llit, e ab furor inestimable, ab l'espasa en la mà, volgué cercar totes les cambres, e deixant-se dir que ara fos rata o home, de matar-lo sens mercè neguna. E ja
10 l'Emperadriu, enujada de tan vetllar, tornà-se'n en la sua cambra per dormir, com tota la gent d'armes de la guarda fos ja assossegada. Vengué l'enamorada Viuda davant la Princesa, ab la pròpia passió e maldat que portava, la qual és parenta de la vella bruixa que no fa mal sinó a qui li fa bé, e atenent a les coses que la mercè vostra li ha fetes i donades altrament se deguera ésser regida que no ha fet; e ab cara de fingida pietat li dix:
20 “Senyora, io he vist davallar a Tirant per una corda e al mig lloc se rompre, e és caigut de tan alt, que tot lo cos s’ha romput”. E pres-se a cridar a grans crits. Com la Prin-

cesa oí tal novitat, no pogué altra cosa dir sinó: "Jesús, Jesús, Jesús!", tres voltes, e prestament li fallí l'esperit, que no sé on se n'anà ni per quins afers, que passades tres hores estigué sens record. E tots los metges foren venguts, que no la podien retornar, e en aquell cas pensà perdre tots los béns qui natura atorgats li havia, e encara los de fortuna. E fon major lo tumult en los crits, en lo palau, de la segona congoixa que de la primera. — 5 10

Aprés li recità totes les raons que entre ella e la Princesa eren passades: — E lo gran desig que tenia, senyor, de veure'us, no es poria recitar, mas perquè la sua honor no perjudique e tem vergonya, altrament ella fóra ací venguda. — 15

No tardà Tirant en fer semblant resposta: — Grandíssima seria la gràcia que la majestat sua me poria fer, si sol d'ella podia haver una vista, car me dóna de parer que en tal cas li passaria gran part de la fellonia que contra mi té injustament. — 20

Respòs Plaerdemavida. — Senyor, féu-me una gràcia: escriviu-li una lletra e io faré tant ab ella que us faça resposta, e poreu sentir per mijà d'aquella l'última voluntat sua. — 25

E estant en aquest parlament entraren per la cambra los hòmens que la Princesa havia tramesos per cercar a Plaerdemavida, e com la veren digueren-li tot lo que la Princesa los
5 havia manat. Respòs Plaerdemavida: — Digau a ma senyora que ella no em pot forçar que io la servesca per força, car a casa de mon pare me'n vull anar.

—Si io us hagués trobada en altre lloc —
10 dix lo cavaller —, io hi mesclara força en fer-vos-hi tornar. Però io hens bé que la senyoria del Capità no serà content que la majestat de la senyora Princesa sia desservida, mas així com és virtuós usarà dels remeis qui
15 se pertanyen.

—No dubtes en res — dix Tirant —, que ma senyora serà en tot servida, e io pregaré tant aquesta donzella, que ella se n'irà molt prest ab vosaltres. —

Com Plaerdemavida se fon partida de Tirant, e la Princesa sabé que ella venia, isqué-li corrent cap a l'escala e dix-li: — O la mia cara germana! ¿I qui us ha feta fellona que
25 així us haguésseu a partir de mi?

—Com! senyora—dix Plaerdemavida—:

l'excel·lència vostra que m'havia oblidada, que no volíeu que us vingués davant. —

E la Princesa la pres per la mà, e posà-la dins una cambra, e girà's devers aquells qui l'havien portada e regracià'ls lo molt treball 5 que hi havien mès. Com elles foren dins la cambra, la Princesa de tals paraules féu principi: — ¿No saps tu, Plaerdemavida, que entre pare e fills ha moltes voltes divís, que corren algunes puntes de fellonia, i entre ger- 10 mans per semblant? E posat cas que entre tu e mi haguessen passades algunes paraules, ja per això no et deus tu enfellonir contra mi, que tu saps bé io t'ame sobre totes les donzel·les del món, e tots los meus secrets te són 15 manifests com a la mia ànima.

—La majestat vostra bé ho sap dir de boca — dix Plaerdemavida —, mas les obres són males. Voleu creure a la Viuda reposada les sues maldats, e desfavoriu a mi i a totes 20 les altres; i ella és estada causa de tot aquest mal; e io he gran dubte que vostra altesa no perda molt més que no ha perdut, e que no noga a vós així com ha nogut a mi. E recorde'm d'aquella amarga nit que mon senyor 25 Tirant se rompé la cama e vostra altesa havia perduda tota la natural coneixença, e totes les coses eren de plor mesclades de teme-

rosa ànsia, mas la Viuda era sola qui s'alegrava. —

—Ara—dix la Princesa— deixem aquestes raons, e parlem de Tirant com està e quan
5 lo poré veure. —

LO PRINCIPI DELS AMORS
D'HIPÒLIT E DE L'EMPERADRIU

Acabada d'escriure la lletra, Tirant la donà a Hipòlit e pregà'l la donàs a la Princesa
15 present Plaerdemavida, e cobràs resposta si fer podia. Hipòlit donà la lletra així com li era estat manat, e la Princesa la pres ab gran plaer. E per ço com en aquell cas l'Emperadriu venia per veure a sa filla e ella no la pogué tan prest llegir, però com ella conegué
20 que l'Emperadriu estava a raons ab Hipòlit demanant-li del mal de Tirant e ell responent-li, la Princesa se llevà de lla on seia i entrà-se'n en la cambra ab Plaerdemavida per llegir la lletra.

L'Emperadriu dix a Hipòlit, après moltes raons que de la malaltia de Tirant tengudes havien: — La tua cara, Hipòlit, veig tota al-

terada, flacà e descolorida, e no sens causa car la malaltia d'un tan valentíssim cavaller com és Tirant, tota la sua parentela ne deuen estar ab molta dolor; car sí em faç io, que molta dolor n'he passada e passe, car en la nit me desperte ab aquella pròpia passió com si em fos marit, fill o germà o algun acostat parent. Aprés què em só recordada i he pensat en son mal torne'm de bon grat a dormir. —

Prestament Hipòlit li respòs: — Si io estigués prop d'alguna senyora, que em trobàs en lo seu llit, per gran dormidora que fos no la lleixaria tan reposar com vostra majestat fa. Però de vostra altesa no en tinc admiració perquè dormiu sola e negú no us diu res, ni voltejant no us fa cercar lo llit: e açò és lo qui causa, senyora, la flaquea e alteració de la mia cara, e no gens la malaltia de mon senyor Tirant. E cascun dia de bon cor suplic a Nostre Senyor que em vulla llevar aquests pensaments tan adolorits que la mia persona sosté. No té negun sentiment quina cosa és mal, sinó sol aquells qui senten quina cosa és amor. —

L'Emperadriu tingué presumpció que Hipòlit devia amar, e tota la tristor que la sua cara manifestava no devia altra cosa ésser

sinó passió d'amor. E més, pensà que Plaerdemavida, que en presència de moltes ho deia que amava a Hipòlit, que no fos aquell lo seu mal. E no es tardà l'Emperadriu ab estil de semblants paraules interrogar a Hipòlit qui era la dama qui tal pena li feia passar sens haver-li mercè: — Sí Déu te deixes complir ton desig en aquest món i en l'altre Paradís haver: digues-me, ¿qui et fa tants mals passar?

—La mia trista sort — dix Hipòlit —, que em fa desconèixer a Déu e a tots los sants. E ací on estic no pensa la majestat vostra sia ma vida menys perillosa que la de Tirant.

—Si vols bé fer — dix l'Emperadriu —, no deus haver vergonya de dir la glòria de tos actes. Posat cas ho manifestes a mi, lo premi d'honor me farà tostemps callar.

—¿Qui és qui gose manifestar la sua dolor—dix Hipòlit—a una senyora de tan gran excellència? ¿Què fall a vostra majestat sinó que portàs diadema de santa e per vós se cantàs *Te Deum laudamus* e totes les esglésies fessen festa de dotze lliçons, per ço com deveu ésser nomenada per lo món deessa de la terra?

—No és cos humà — dix l'Emperadriu —

no dega escoltar, vulles sia de bé o de mal, lo que cascú vol dir, car franca llibertat ha donada lo Donador de totes coses; e quant és major en dignitat tant deu escoltar ab més humilitat.

—Senyora — dix Hipòlit —, e puix tant saber ho voleu, amor és, amor, lo que tinc, e no és roba que em pugà despullar.

—A mi no em fall coneixença—dix l'Emperadriu—del que dius, però cové que la paraula e la mesura d'aquella sia segons que la cosa requir. Tu dius que ames, e io deman-te: a qui?

—Los cinc senys corporals me fallen—dix Hipòlit — per dir-ho.

—O fallit d'enteniment! — dix l'Emperadriu —. ¿Per què no manifestes lo que a tu fa dolre?

—Quatre coses són — dix Hipòlit — qui per llur excellència excelleixen totes les altres, e la cinquena és notícia de veritat; e con la majestat vostra sia aquella per aquella qui en lo cel és pronosticat io us dega amar e servir tots los dies de la mia vida... —

E dit açò no hi gosà tenir més cara; anà-se'n, que més no dix. L'Emperadriu lo cridà com se n'anava; e de vergonya no hi gosà tornar e pensà en si, Hipòlit, que si li dema-

nava perquè no era tornat, que li diria no haver-la oïda. Anà-se'n envers la sua posada fent estima que havia mal parlat e pijor obrat, e penedí's molt del que dit havia.

5 L'Emperadriu restà en molt gran pensament de ço que Hipòlit li havia dit, e jamés li isqué del cor tant com en lo món visqué.

Com Hipòlit sabé que l'Emperadriu se n'era tornada en la sua cambra, havent vergonya e temor del gran atreviment que hagut havia, penedí's en si, e desijava ésser partit
15 per no venir davant l'Emperadriu. E fon-li forçat de tornar al palau per cobrar resposta de la Princesa; entrà dins la cambra e trobà-la que estava gitada en les faldes de Plaerdemavida, ab altres donzelles que hi havia, les
20 quals eren afectades a Tirant. Hipòlit la suplicà li donàs resposta de la lletra que portada li havia. No tardà la Princesa en fer a Hipòlit, de paraula, la següent resposta:—Só
alegra en despendre llargament lo temps de
25 ma enamorada vida ab tan enamorades paraules com la lletra de Tirant raonen. Io li faré resposta e no gens dubtosa, car la sua mà mostra no enujar-se d'escriure; e si lo

saber m'acompanyàs que io li pogués fer res-
posta, ho faria de molt bona voluntat; e per-
què lo missatger és tan fidelíssim, e totes co-
ses li poden ésser comunicades, te prec me
vulles de tal treball excusar. Li diràs com io
faré ab lo senyor Emperador que l'irem a
veure un dia d'aquesta setmana. E prec-te
que te'n vages ab lo que t'he dit, car en aquest
cas ma dolor tant augmenta que quasi fora de
seny entrí en aquesta cambra per llegir la
lletra e desig més estar sola que acompanya-
da. —

Respòs Hipòlit:—Senyora, la celsitud vos-
tra vulla haver mercè de Tirant, perquè entre
tants mals que fet li haveu, li puixa sols re-
citar aquest poc de bé que ell de vós espera.—

No tardà la Princesa fer-li rèplica ab pa-
raules de semblant estil:— Perquè no vull
que la ignorància del meu poc saber te sia
manifest, callaré. E tu, Plaerdemavida, ar-
ranca'm tres cabells del cap e dóna'ls a Hi-
pòlit que els done a son mestre Tirant, e di-
ràs-li, puix no li puc escriure, que prenga los
cabells per resposta.

—No em valla Déu — dix Hipòlit — si io
los prenc, si ja no em dieu la significança per
què són estats més tres que quatre, que deu o
vint. E com, senyora! ¿pensa vostra altesa

que siam en lo temps antic que usaven les
gents de llei de gràcia? Car la donzella, con
tenia algun enamorat e l'amava en extrem
grau, dava-li un ramellet de flors ben perfu-
mat, o un cabell o dos del seu cap, e aquell
se tenia per molt benaventurat. No, senyora,
no, que aqueix temps ja és passat. Lo que
mon senyor Tirant desija, bé ho sé io: que
us pogués tenir en un llit nua o en camisa;
posat cas que lo llit no fos perfumat, no s'hi
daria res. Mas si la majestat vostra me dóna
tres cabells en present a Tirant, no acostume
io tal cosa portar: trameteu-los-hi per altri,
o diga'm vostra excellència sots quina espe-
rança són eixits del vostre cap.

—Io seré contenta — dix la Princesa — de
dir-te la veritat. La un cabell significa l'ex-
trema amor que io tostemps li he portat sobre
totes les persones del món, e açò en tanta
quantitat, que desconeixia a pare e a mare e,
si dir-me fa, quasi a Déu, e tenia deliberat
que aquest fos e altri no, e volia-li oferir la
mia persona ensems ab tot quant he: e l'à-
nima fóra estada de Déu com d'aquesta vida
passàs, e si l'hagués volguda també la hi ha-
guera dada ab tots los béns que tinc ne es-
pere posseir: de tot li haguera feta llarga e
bastant donació. Aquest altre significa la do-

lor extrema que ell me fa passar : no em comporta la mia llengua ni menys ma honor en recitar quant m'ha ofesa. Lo terç significa con tinc conegut en ell lo poc amor que em té. Ara tens notícia manifesta què significaven los cabells; e per la tua malícia no els t'emportaràs. — 5

Llevà'ls-li de les mans, i ab extrema ira los rompé e llançà'ls per terra, destilant los seus ulls vives llàgremes que tots los seus pits li banyaren. Con Hipòlit véu que per tan poca ocasió la Princesa s'era enujada de les sues paraules, ab veu piadosa e ab gest humil li féu principi a un tal parlar : — Digau, senyora, ¿quina culpa pot ésser dada a mon senyor Tirant, si ell ha temptat de fer un tan singular fet com fer volia? Foragitau de la celsitud vostra, bellea, gràcia, seny e gentil saber, o no siau tan dura en amar aquell qui us desija tostemps servir e us ama en extrem. Les sues nafres, con sent alegria de vostra altesa, augmenten en gran bé, e si féu lo contrari sereu causa de molta dolor així per a vós com per a tots los del llinatge de la casa de Bretanya. E perden a ell, se perdran passats deu mília combatents, qui faran gran fretura per dar compliment a la conquesta. Mirau lo Rei de Sicília quanta gent 10 15 20 25

té en servei de vostra altesa; e lo gran Mestre de Rodes, lo Vescomte de Branxes, la gent que ha portada. Car si Tirant no fos, negú de tots aquests no hi aturaria. Veureu llavors la Viuda reposada si farà les batalles per vostre pare ni per vós. La majestat vostra és metge sens medicina, e aquell és bon metge qui dóna sanitat al cos e a l'ànima. —

Plaerdemavida, per voler ajudar a Hipòlit en favor de Tirant, féu principi a paraules de semblant estil: — Si Déu per sola mercè m'atorgàs vos fes conèixer e veure aquella glòria dels enamorats en aquesta vida, e lo delit que ab si porta, tinc per cosa a mi certa que, coneixent vostra altesa lo que io dic, seríeu digna d'estar entre les benaventurades qui bé han amat, d'eterna llaor coronada. Però a vostra celsitud ne pren així com en aquell qui sent la odor de la vianda e no la gusta. Si l'altesa vostra gustàs la sua dolçor e lo que en si porta, morint, en aquell cas reviuríeu en gloriosa fama. Però, senyora, puix veig a mon senyor Tirant no amau, no és raó ameu a negú dels seus. Encara vendrà temps que vós lo plorareu a ell e als seus,

e us arrapareu los ulls e la cara, e maleïreu lo dia e la nit e encara la vostra vida. Car io sé que Tirant, lo jorn que porà cavalcar, veent la gran descontentació de vostra altesa, se n'irà en la sua terra, e tots los altres per amor d'ell, e vós restareu així com sou mereixedora, e tot l'Imperi se perdrà. E com se-reu morta e vendreu davant lo juí de Nostre Senyor, demanar-vos ha compte de la vida vostra en estil de semblants paraules: "Per mi fon manat fos fet home a imatge e semblança mia, e de la costella de l'home fos feta companya a l'home; e més, diguí: creixeu e multiplicau lo món e ompliu la terra. Digues tu, Carmesina, io que t'havia llevat lo teu germà perquè fosses senyora de l'Imperi, ¿quin compte me dónes del que t'he acomanat? Has pres marit? ¿Has deixats fills perquè puguen defendre la fe catòlica e augmentar la crestiandat?". Què respondreu vós?—dix Plaerdemavida—. ¡Ai senyora, i com vos veig enfrescada, que resposta bona no hi podeu dar! Però la vostra resposta serà tal com vos diré: "O Senyor, ple de misericòrdia e de pietat! Perdonau-me, Senyor, per la clemència vostra!". E l'àngel custodi vos farà dir aquestes paraules: "Veritat és, Senyor, que io amava un cavaller qui en armes era molt

5
10
15
20
25

virtuós, lo qual la vostra sacratíssima Majestat nos havia tramès per lliberar de les mans del infels lo vostre poble crestià; io amava aquest, e li tenia gran devoció e desijava'l per marit, e com enamorat complaïa'l
5 tot lo que ell volia ab tota honestat; e tenia una donzella en servir meu, qui es nomenava Plaerdemavida, e donava'm tostemps bons consells, e io no els volia pendre; e posà'l-me
10 una nit en lo llit, io com a innocentia cridí, e com me fui reconeguda callí e estiguí segura; e una viuda, qui sentí cridar, donà de grans crits, qui tot lo palau féu avolotar, de què se'n seguí cas de molta dolor e congoixa
15 per a molts per la mia temor. Aprés me pregaven que io consentís a l'apetit del cavaller, e jamés ho consentí". En semblant cas respondrà Sant Pere, per ço com té les claus de Paradís: "Senyor, aquesta no és digna d'es-
20 tar en la nostra beneita glòria per ço com no ha volgut servir los vostres sants manaments". Llançar-vos ha dins en l'Infern, e en companyia vostra la Viuda reposada. E com io passaré d'aquesta vida present, en Paradís serà feta gran festa de mi, e dar-me
25 han cadira en l'eterna glòria en la més alta jerarquia, e com a filla obedient seré coronada entre los altres sants. —

L'Emperador entrà per la cambra, que per
negun no fon vist e estigué un poc ab sa 5
filla, e pres a Hipòlit per la mà e parlaren dels
fets de la guerra e de la malaltia del Capità.
Així parlant, entraren pèr una cambra on era
l'Emperadriu; e sens dubte en aquell cas Hi-
pòlit volguera ésser lluny d'ella una jornada. 10
Com ella el véu, mostrà-li la cara afable e
mirà'l ab bona voluntat, llevà's d'allí on seia
e acostà's a l'Emperador, e los tres parlaren
allí de moltes coses, especial vengueren a par-
lar de la cruel fortuna qui en tan gran jovent 15
havia fet lleixar a son fill la misèria d'aquest
món, e l'Emperadriu se pres a plorar.

Entraren per la cambra molts cavallers an-
cians qui eren del consell, e aconhortaren molt
a l'Emperadriu, e aquells recitaren a Hipò- 20
lit la grandíssima virtut que l'Emperador
mostrà com li portaren la nova com son fill
era mort. Lo benigne senyor, oint la mort
de son fill, respòs al Cardenal e als altres
que li ho denunciaren: — Siau certs que no 25
em dieu cosa novella, car ja sabia io que l'ha-
via engendrat per morir —. Oint la mort del
seu fill, qui en batalla e contra infels havia

separada l'ànima del cos (aquell dia era lo primer de l'any, e l'Emperador acostumava en semblant dia com aquell, cascun any, fer molt gran festa e portar corona), no féu
5 altre mudament sinó que es llevà la corona del cap e tornà a demanar com era mort son fill; e com oís que en la batalla, combatent ab gran ànimo com a virtuós cavaller, tornà's prestament la corona del cap e jurà
10 que molt major fon la delectació que rebé com oí los actes de la cavalleria gloriosos de son fill, que no fon la tristor e amargor que sentí de la sua mort. E d'aquestes coses parlaren moltes.

[AMORS D'HIPÒLIT I L'EMPERADRIU]

L'Emperador s'apartà a una part de la cambra per parlar ab alguns de son consell, e Hipòlit restà ab l'Emperadriu, e com ella véu que ell res no li deia, pensà que de molta
25 vergonya li partia. Féu-li principi a una tal requesta: —Encara que, per mon poc saber, ab avisat estil no et diga la mia intenció e voluntat segons dir-te volria, la tua molta

discreció ho compendrà molt millor que la mia llengua te poria manifestar. Atenent en l'edat a que só posada, me fa dubtar lo significat de tes paraules, per què, dubtosa de tal maneig, te prec me vulles dir qui és aquell qui t'ha fet tant allenegar de dir-me lo que m'has dit: si és eixit de ton mestre Tirant perquè si io deliberàs d'amar-te ell pogués mills usar de la senyoria que desijava, o si has parlat ab esperit de profecia, molt me tarda de saber-ho. — 5 10

No tardà Hipòlit ab baixa veu fer-li semblant resposta: —¿Qui és aquell, per gran audàcia e atreviment que tinga, davant l'excel·lència vostra gose parlar? ¿Qui seria aquell, per presumptuós que fos, que l'ànima e lo cos no li tremolàs vint voltes lo dia, sol que la majestat vostra li fes mala cara? E sol per un desdeny que l'altaesa vostra me fes, deu hastes dejús terra desijaria estar. Ab tota veritat vos parlaré: que anant ab l'Emperador, entrant per aquesta cambra, com viu la majestat vostra, de los dos genolls doní en la dura terra. E dubtí l'Emperador no ho hagués conegut, per ço com en aquell cas temor e vergonya se combatien dins mi. Aprés doní un sospir, e coneguí que vostra altaesa ab cara afable vos ríeu del meu sospir. E per 15 20 25

ço, senyora, vos suplic e us demane de molta gràcia e mercè, que io no haja més a dir, sinó que em maneu com a ma senyora qual-sevulla coses perilloses de ma persona, e co-
5 neixerà la majestat vostra quanta és la fermetat d'Hipòlit. En lo que la majestat vostra diu de Tirant, ab juraments dignes de fe vos faré segura que Tirant ni mon confessor, qui és pus fort, tal cosa jamés saberen de mi. Digau-me, senyora, ¿qui sospitarà
10 lo qui tan tard s'esdevé? E ja lo meu esperit no té poder de més dir a la majestat vostra, com amor lo tinga cativat.

—Jo volguera, Hipòlit, tu m'haguesses
15 feta certa del que io et demane, e no deus per res estar de dir-me clarament ta intenció. Diques, Hipòlit, ¿creus tu que és bona sort a un cavaller con és amat d'alguna gran senyora, e fa més menció d'aquell sol que de
20 tots los altres? Mira quanta fermetat deu ésser en l'home: com la dona ama, desconeix pare, marit e a fills, e tota la sua honor met en poder del qui ama, e la sua persona posa a juí d'aquell: si serà lleja o bella. E no pen-
25 ses tu que lo que he dit ho diga per mal dret que senta en la mia persona, ne hi haja màcula neguna, mas solament ho vull dir de quant deu ésser tengut l'home a la dona qui en son

poder se posa. E per ço te vull tornar a dir que molt m'haguera contentat lo teu parlar: que així com ab atreviment tinguist ànim de dir-m'ho, que hi haguesses perseverat, que totes les tues paraules ne foren estades acceptes; e sies cert que per criminals que fossen, no les diria a l'Emperador ne altra persona qui per la terra vaja. E si per vergonya te n'estàs, no em desplau tal amor, car ab llengua torbada e ab molta vergonya semblants requestes són bones e així es deuen fer, car amor que prest és venguda molt prest és perduda. —

Tantes coses li dix l'Emperadriu que Hipòlit cobrà esforç, e ab veu rogallosa e baixa, ab gran treball, féu principi a semblant requesta: —Aquell delit que la bellesa vostra representa a mi, entre els altres me fa gloriós viure. E si tanta glòria Déu per sola mercè me otorga, ¿qual cavaller ab mi igual pot ésser? E io, per ésser jove d'edat, ma llengua embaraçada no basta a recitar ço que lo meu ànimo volria: l'excel·lència vostra hi deu suplir, com a ignorant de tal mester. Solament vos suplic, agenollat als vostres peus, me façau cert per la honor vostra com regir me dec; e açò serà a mi d'infinida estima, tant que lo parlar delitós me fa venir los ulls

en aigua per infinida amor que us tinc. —

No tardà l'Emperadriu en fer-li resposta ab paraules de semblant estil: — Les tues afa-
bles paraules meriten resposta, e no tal com
5 tu volries per ço com has posat lo meu cor
en gran treball e pensament. Car pense qual
és estada la causa que t'ha dat esperança de
mi, com la mia edat sia tan descovinent ab
la tua, que si tal cosa era sabuda, ¿què di-
10 rien de mi? Que de mon nét me só enamora-
da. D'altra part veig que amor no és certa,
ni ab fermetat, en los estrangers. E són ben-
aventurades aquelles que no tenen marit per
poder-se mills dispondre en ben amar. E io,
15 qui no só acostumada de tal maneig, pens que
a mi seria molt difícil poder contentar lo teu
apetit, per què la tua esperança tarda e vana
és, per ço com altri posseeix lo que tu de-
siges, per bé que si io volia oblidar los tér-
20 mens de la mia castedat ho poria ben fer.
Encara que fos gran la mia culpa, io bé conec
que la tua joventut e bella disposició, per bé
que hages tengut gran atreviment, digna és
de perdó. E qualsevulla donzella li seria molta
25 glòria que de tu fos amada; emperò io estime
més que altra sia benaventurada per lo teu
amor, sens crim o infàmia, que si io peria
per amor d'home estrany.—

L'emperàdriu no pogué més parlar per ço com l'Emperador se fon llevat de lla on seia. Acostà's a l'Emperadriu e pres-la per la mà e anaren a sopar.

Aquella nit Hipòlit no pogué parlar ab la Princesa, mas parlà ab Plaerdemavida, e ella li dix: —¿Què és açò que vós, ab tan dissimulades paraules, parlau tant ab l'Emperadriu? Grans negocis deuen ésser aquests com tan sovint vós ab ella praticau. 5 10

—No és altra cosa — dix Hipòlit — sinó que em demana del nostre Capità com està e quan porà anar sobre la terra. Pens io que lo seu desig és que ell fos lla on los altres són. — 15

L'endemà de bon matí Hipòlit se n'anà sens resposta ninguna. Com Tirant lo véu li dix: —Cinc dies són passats que no us he pogut veure. 20

—Senyor — dix Hipòlit —, l'Emperador m'ha fet aturar, e la Princesa, perquè l'acompanyàs e per lo camí vinguessen parlant de vostra mercè, car tots ensems vos volen venir a veure; e per causa d'açò la Princesa no us ha volgut fer resposta puix tan prest 25

deu ésser la vista—. Dix Tirant:—D'açò io estic molt aconsolat.

5 Féu-se venir de continent los metges e pregà'ls que el fessen portar a la ciutat perquè es sentia molt bé: —E dic-vos certament que io milloraré més en un dia en la ciutat que no faria ací en deu. E sabeu què ho causa? Io só nat e criat en lloc prop de mar, e l'aire de la mar és a mi molt natural, car diverses ve-
10 gades só estat nafrat e mal tractat per altres cavallers, e de continent que eren passades les cinc cures, io em feia portar en lloc vora mar e prestament era guarit.—

15 E açò lloaren tots los metges e en foren contents que així es fes. Los dos ho anaren a dir a l'Emperador, e l'Emperador cavalcà ab molta gent e anà on lo Capità era; e ab unes andes en coll d'hòmens fon portat a la ciutat en quatre dies.

20 Com l'hagueren mès dins la sua posada, l'Emperadriu ab totes les dames l'anaren a veure. L'alegria fon molt gran com lo veren estar en tan bona disposició. E molt sovint totes les dames, així del palau com de la ciutat, lo venien a veure. Emperò l'Emperadriu,
25 perquè tenia algun sentiment per una donzella sua de qui ella fiava molt més que de les altres, poques vegades se partia de sa filla

com era a là cambra de Tirant; e gens per açò no restava que no practicassen de llurs amors, anant e venint Plaerdemavida cascun dia ab gran solitud, desijant concordar la batalla que vingués a fi.

5

[ACABEN LES TREVES.

SETGE A LA CIUTAT DE SANT JORDI]

10

Deixem de recitar de Tirant e tornem al camp. Com les treves foren passades, la guerra començà cruel e brava, sabent los turcs la malaltia de Tirant. E ab la molta gent que els era venguda, cascun dia venien prop la ciutat de Sant Jordi on era lo camp, e cascun dia s'hi feien de molts bells fets d'armes, e morien-hi molta gent d'una part i d'altra. En tant que un dia los turcs vengueren en tot llur poder per rompre l'aigua per ço que no els fes tan de dan com feia, e no la pogueren rompre; los crestians soltaren totes les aigues perquè los turcs no se'n poguessen tornar, e ompliren-se tots los camps d'aigua en tal forma que mataren dels turcs passats tres milia. Aquell dia los turcs

15

20

25

tenien gran desig de venir a batalla ab los crestians; e per quant la morisma era tanta, los crestians deliberaren de no esperar la batalla, e en aquell cas tots desijaven la salut
5 de Tirant així com la llur pròpia, e tots estimaven que si Tirant hi fos, que no hagueren desdita la parada.

E cascun dia l'Emperador los escrivia de l'estament en què Tirant era posat, per animar-los, e dient com ja es llevava del llit per-
10 què era de gran necessitat que la cama s'enfortís e tornàs en son degut estament. E tots n'estaven molt aconsolats e en especial lo Duc de Macedònia, qui l'amava en extrem.

Tirant anava cascun dia millorant, que ab una croça podia per la cambra anar. E les da-
20 mes quasi los demás dies lo venien a veure e li tenien de bon grat companya. E la Princesa, tant per l'interès quant per l'amor que li portava, li feia molta festa e honor. E no us penseu que Tirant desijàs molt prestament
25 guarir, puix era cert que no tenia perill de restar afollat, e açò causava la bella vista que tots dies havia de la Princesa, e no desijava ni pensava molt en anar a la guerra,

mas son dèsig era que pogués haver plaer complit de sa senyora, e la guerra quisvulla la fes. E per semblant causa los virtuosos cavallers són decebuts per extrema e desaforada amor, la qual acostuma moltes voltes 5 tolre lo seny als hòmens savis.

E estant l'Emperador e l'Emperadriu en la cambra de Tirañt, li dava impediment, que no podia parlar ab la Princesa que no fos per l'Emperadriu oït. Cridà a Hipòlit e ab 10 baixa veu li dix: —Ves de fora e torna prest, e posant-te al costat de l'Emperadriu posa-la en noves del que coneixeràs que en grat li vinga, e io experimentaré si la mia passió poré a la Princesa referir.— 15

E tornat Hipòlit del que era estat concertat, posà's al costat de l'Emperadriu e ab esforçat ànimo e la veu baixa li presentà forma de semblants paraules: —L'extrema amor que us porte me força que no puc estar sinó 20 prop de l'excellència vostra, e no sens gran raó, car fallint-me tal acostament estic en un nou purgatori —. E donà fi en son parlar.

No tardà un poc espai que l'Emperadriu, ab gest e cara afable, a una tal resposta féu 25 principi: —La tua molta virtut e condició afable me força passar los límits de castedat, per veure't digne d'ésser amat. E si ab jura-

ments dignes de fe me faràs segura que no ho sabrà l'Emperador ni altri per report de la tua llengua, elegeix tot lo que plasent te sia. E si vols acabat delit atènyer, no penses
5 los perills esdevenidors. Emperò io confie de la tua molta virtut que tot serà's fet al plaer meu, e farà's així que en la callada nit sies cert d'esperar-me en aquell terrat prop la mia cambra. E si hi vens, no tinguís espe-
10 rança dubtosa, car io, qui en extrem te ame, no faré tarda la mia venguda, si ja la mort no m'ho tolia.—

E Hipòlit volgué demanar un dubte que li ocorria, e l'Emperadriu li dix que de gran
15 flaquea d'ànimo venia pensar tots los perills si tanta d'amor tenia con les sues paraules feien demostració: —Fes lo que io et dic, e no cures a present d'altra cosa—. Hipòlit respòs: —Senyora, io só content de fer tot lo
20 que la majestat vostra me mana —. E posà-la en segur de tot lo que ella dubtava.

25 Complít lo raonament, l'Emperadriu se partí de la posada de Tirant ab totes les altres dames; e con foren dins lo palau, dix l'Emperadriu: —Anem a visitar l'Emperador —.

Con foren ab ell estigueren un poc solaçant. Après l'Emperadriu se llevà ab la congoixa de la nova amor qui la portava, e dix a Carmesina: — Resta tu ací ab aquestes donzelles e faràs companyia a ton pare —. I ella fon contenta.

L'Emperadriu se n'anà a la sua cambra e dix a les sues donzelles que li fessen venir los cambrers por ço com volia mudar les cortines de ras e posar-n'hi unes altres de seda totes brodades, dient: — L'Emperador m'ha dit que vol aquesta nit venir ací, e desige-li fer una poca de festa per ço com ha gran temps que no hi és vengut —. Féu prestament desfer tota la cambra, e féu-la emparamentar tota de draps de brocat e de seda; après féu molt bé perfumar la cambra e lo llit.

Com hagueren sopat, l'Emperadriu se retragué dient que lo cap li dolia, e dix-li una donzella, qui es nomenava Eliseu, en presència de totes les altres: — Senyora, ¿vol vostra altesa que faça venir los metges perquè us donen remei? —. — Fes lo que et vulles — dix l'Emperadriu —, mas dóna orde que l'Emperador no senta res perquè no s'excusàs de venir ací esta nit. —

Prestament vengueren los metges e tocaren-li lo pols e trobaren-lo-hi molt mogut per

lo moviment que tenia, que s'esperava entrar en lliça de camp clos ab cavaller jove, e dubtava la perillosa batalla. Digueren los metges: — Bo serà, senyora, que la majestat
5 vostra prenga uns pocs de canyamons confits ab un got de malvesia, e alleujar-vos han lo cap e faran-vos dormir —. Respòs l'Emperadriu: — Io pens bé que serà molt poc lo meu dormir, per lo gran mal que sent, e molt
10 menys lo reposar, car segons la disposició que em sent, io crec cercaré tots los recons del llit —. — Senyora — digueren los metges —, si tal cas era com la majestat vostra ha raonat, trameteu prestament per nosaltres;
15 o si preneu plaer que façam la vetlla a la porta de la vostra cambra o ací dins, perquè d'hora en hora vos pugam mirar en la cara, e així passarem tota la nit —. — Tal servei — dix l'Emperadriu — no accepte a present, ni tal proferta, car tot lo llit vull
20 tenir per meu, e no vull que negú de vosaltres me miràs en la cara si en negun delit estava, car tal mal com io tinc no comporta vista de negú, e ab aquesta vos ne podeu anar car io
25 em vull posar en lo llit. —

Los metges se partiren. Com foren a la porta li digueren que no s'oblidàs los confits e aquells remullàs bé ab la malvesia, que gran

bé li farien en lo ventrell. E l'Emperadriu fon obedient, que una gran capça se'n menjà ; après los remullà molt bé. E manà que perfumassen molt bé lo llit, i en los llençols i en los coixins féu posar algàlia. Con açò fon fet, ella ben perfumada, manà a les sues donzelles que se n'anassen a dormir, e que tancassen la porta de la cambra sua. 5

[HIPÒLIT EN LA CAMBRA
DE L'EMPERADRIU]

E en la cambra de l'Emperadriu havia un retret on ella s'acostumava de lligar, e en lo retret havia una porta que eixia en un terrat, on Hipòlit estava. E al llevar que ella es féu, Eliseu ho sentí e llevà's prestament pensant que tingués algun mal, e trobant-se en la cambra, dix-li : — ¿Què té l'altaesa vostra que així us sou llevada ? ¿Sentiu-vos més mal que no fèieu ?—. —No—respòs l'Emperadriu—, ans me sent molt bé, mas era'm oblidat de dir aquella devota oració que io acostume cascuna nit de dir —. Dix Eliseu : — Senyora, feu-me tanta de mercè que vostra altaesa la 20 25

em vulla dir —. — Só contenta — dix l'Emperadriu —, e és aquesta: que en la nit, la primera estela que veuràs, agenolla't en terra e diràs tres Pater nostres e tres Ave Ma-
5 ries en reverència dels tres Reis d'Orient, que els plàcia voler-te recaptar gràcia ab lo gloriós Déu Jesús e ab la sua sacratíssima mare, que així con ells foren guiats e guardats anant, vetllant, dormint, e estant de les
10 mans del rei Herodes, que els plàcia voler-te recaptar gràcia que sies lliberada de vergonya e infàmia, e que totes les tues coses sien prosperades e augmentades en tot bé; e sies certa que obtindràs tot lo que vulles.
15 E no em torbes de ma devoció. —

La donzella se'n tornà al llit, e l'Emperadriu entrà en lo retret. E com conegué que la donzella era en lo llit e sentí tocar la hora de l'assignació, vestí's sobre la camisa una ro-
20 ba de vellut verd forrada de marts gebelins; e oberta la porta del terrat, véu estar Hipòlit estès per lo terrat perquè no pogués ésser vist per neguna part: tingué-ho a molta glòria pensant que aquell guardaria molt la sua
25 honor. Con Hipòlit la véu, si bé es feia la nit molt escura, llevà's prestament e anà devers ella, e donant dels genolls en la dura terra, besà-li les mans e volia-li besar los peus.

Mas la valerosa senyora no ho comportà, mas besà'l moltes voltes en la boca, pres-lo per la mà mostrant-li infinida amor, e dix-li que anassen a la cambra. E dix Hipòlit: — Senyora, la majestat vostra m'haurà de perdonar, que jamés entraré en la cambra fins a tant que lo meu desig senta part de la glòria esdevenidora—. E pres-la en los braços e posà-la en terra, e aquí sentiren la última fi d'amor.

Aprés, ab grandíssima letícia, se n'anaren en lo retret. Hipòlit mostrant molta gran contentació, donant-li pau verdadera, ab alegre ànimo e gest amorós li féu principi a un tal parlar: — No sé ab quin mijà ni art de paraules vos puga manifestar quanta és l'amor que us porte, e quant d'hora en hora augmenta en mi —. No tardà l'Emperadriu, ab cara e gest afable, en fer-li semblant resposta: — No em clamaré de tu ni menys de Déu ni de mi mateixa, puix ab tan gran partit meu t'he sabut guanyar —. — Senyora — dix Hipòlit —, no és ara temps de fer moltes raons, sinó que us deman de molta gràcia e mercè que anem al llit, e allí parlarem d'altres negocis que augmentaran lo vostre delit e serà molta consolació mia. —

E dit açò, Hipòlit prestantment fon despu-

llat, anà a la gentil vella e despullà-li la roba que vestia, e restà en camisa. E tenia la sua noble persona de tanta gentilea e disposició, que coneguera, qui en tal so la ves, com era
5 donzella que posseïa tanta bellea com en lo món trobar-se pogués. E sa filla Carmesina en moltes coses li era semblant, mas no generalment en totes, car aquesta en son temps l'excellia. Lo galant la pres al braç e pujà-la
10 en lo llit, e aquí estigueren parlant e burlant així com de persones enamorades s'acostuma. Com fou passada mija nit, la senyora llançà un gran sospir. — ¿Per què sospira vostra majestat? — dix Hipòlit — . Digau-m'ho, io
15 us clam mercè, sí Déu vos deixi tot vostre desig complir. ¿Seria estat per poca contenció que tingau de mi?

— Tot lo contrari és del que dius — dix l'Emperadriu —, car ans m'és augmentada la
20 voluntat, per ço com en lo principi te tenia en figura de bo, ara de molt millor e més valent. Mas la causa del meu sospir no és estat per pus sinó que em dolc de tu que et tendran per heretge.

25 — Com, senyora — dix Hipòlit —, ¿quines coses he fetes io que per heretge m'hagen a tenir?

— Certament — dix l'Emperadriu — s'hi po-

den fer per ço com te est enamorat de ta mare e has mostrada la tua valentia.

—Senyora — dix Hipòlit —, negú no té notícia del vostre molt valer sinó io qui mire la vostra galan persona qui té compliment de tota perfecció, e no veig res qui desmasiat sia. — 5

D'aquestes coseß e moltes altres passaren los dos enamorats, ab tots aquells delits e llepolies qui solen passar per los qui bé es volen, e no dormiren de tota la nit, que quasi lo dia volia venir. E bé dix veritat l'Emperadriu als metges, que poc seria aquella nit lo seu dormir. E ja cansats de vetllar, adormiren-se que ja era de dia. 10 15

Com fon ja gran dia, la donzella Eliseu, que ja s'era acabada de vestir, entrà en la cambra de l'Emperadriu per demanar-li com estava, ni si volia res manar-li. Com se fon acostada al llit, véu un home al costat de l'Emperadriu, qui tenia lo braç estès e lo cap del galant sobre lo braç, e la boca en la mamella. — Ai Santa Maria val! — dix Eliseu — ¿qui és aquest traïdor renegat qui ha decebuda ma senyora? —. Fon en temptació 20 25

de cridar grans crits, volent dir: — Muira lo traïdor que ab cautela e ab decepció és entrat en aquesta cambra per posseir lo goig d'aquest benaventurat llit! —. Aprés pensà
5 que negú no tinguera tan gran atreviment d'entrar allí sens voluntat sua, e lo emparamentar de la cambra no era estat fet sens gran misteri. E feia son poder de conèixer-lo e no podia per ço con tenia lo cap baix e no el
10 podia bé devisar. Tenint dubte que les altres donzelles no entrassen en la cambra per servir l'Emperadriu, així com havien acostumat, Eliseu entrà on dormien e dix-los: — La senyora vos mana que no ixcau de la cambra
15 perquè no façau remor, perquè no ha prou contentats los seus ulls del seu delitós dormir en què està. —

Aprés mija hora passada, los metges vengueren per saber l'Emperadriu com estava.
20 La donzella anà a la porta e dix com la senyora reposava per ço com en la nit havia un poc congoixat. — Nosaltres estarem ací — digueren los metges —, fins a tant que sa majestat sia desperta, car així nos ho ha manat lo senyor Emperador. —
25

La donzella, no sabent pendre remei en si, ni sabia si la despertàs o no, estava en aquell pensament, e durà-li tant fins que l'Em-

perador tocà a la porta de la cambra. La donzella, enujada e no ab prou paciència ni ab molta discreció, anà cuitadament al llit e cridà a veu baixa: — Llevau, senyora, llevau, que la mort vos és veïna: lo trist de vostre marit toca a la porta e sap que l'haveu indignament ofès sens causa ni raó alguna. — 5

Com l'Emperadriu se véu despertar en tal mal so, pijor que de trompeta, l'ànimo no li donà esforç a la llengua que pogués parlar, ans restà immoble que no pogué parlar. Hipòlit no entengué les paraules de la donzella sinó la veu, e per no ésser conegut, posà lo cap davall la roba e véu la gran angoixa que la senyora tenia, posà-li lo braç damunt lo coll e féu-la abaixar davall la roba e demanà-li què era la causa de la gran passió que tenia. 15
—Ai, lo meu fill! — dix l'Emperadriu — en aquest món no es pot atènyer un goig complit. Lleva't; vet l'Emperador a la porta; la tua vida e la mia en aquesta hora en les mans de Déu està. E si io no et puc parlar, o tu a mi, perdona'm de bon cor, car sí em faré io a tu, que ara veig que aquest dia serà estat lo principi e fi de tota la tua felicitat e delit, e darrer terme de la tua vida e de la mia. — 20 25

Com Hipòlit oí dir semblants paraules a l'Emperadriu, pres-li gran pietat de si ma-

teix; així com aquell qui en semblants negocis jamés s'era vist, e ab poca edat que tenia, féu companyia a l'Emperadriu servint-la de llàgrimes més que de consell ni remei. Em-

- 5 però pregà a la donzella que li fes gràcia que li portàs l'espasa qui en lo retret estava, e dix, cobrat ànimo: — Ací vull pendre martiri davant la majestat vostra e retré l'esperit e tendré la mia mort per ben espletada —.
- 10 En aquell cas l'Emperadriu no sentí remor neguna. Dix a Hipòlit: — Ves, fill meu, salva't en aquell retret, e si és cosa de gran importància io els tendré a noves e tu poràs dar passament a la tua vida.

- 15 — Qui em dava tot l'Imperi grec e quatre voltes més que no és, io no desempararia la majestat vostra. La vida e tot quant he vull abandonar ans que partir-me de vostra altesa, e suplic-vos que em beseu en senyal de fermetat — dix Hipòlit.
- 20

- Oint dir l'Emperadriu les paraules dessús dites, li augmentà la dolor, e així com augmentà en molta dolor, necessitat la requerí que augmentés en molta amor. E no sentí remor neguna; anà a la porta de la cambra per escoltar si sentiria gent d'armes o altre in-
- 25
- dicí de mal, e véu, per una poqueta fenella que en la porta era, a l'Emperador e als met-

ges qui del seu mal disputaven, e així hagué plena notícia que lo fet no era res. E tornà corrent devers Hipòlit e pres-lo per les orelles e besà'l estretament e dix-li: — Lo meu fill, per la molta amor que et porte te prec que vages en aquell retret fins a tant que l'Emperador ab los metges io els puga donar alguna justa causa d'excusaciõ.

—Senyora — dix Hipòlit —, en totes les coses del món seré pus obedient a la majestat vostra que si m'haguésseu comprat per catiu, però no em maneu partir-me d'ací perquè io ignore si vénen per algun mal a fer en la vostra persona.

—No dubtes en res—dix l'Emperadriu—, car gran tumult fóra per tot lo palau e io conec bé que no és res del que Eliseu m'ha dit. —

Hipòlit prestament se n'entrà en lo retret, e l'Emperadriu se'n tornà al llit e féu obrir les portes de la cambra.

L'Emperador e los metges vengueren al llit e parlaren ab ella demanant-li del seu mal ni com s'era trobada aquella nit. L'Emperadriu respòs que la dolor del cap ab la passió del

ventrell no l'havien deixada en tota la nit dormir ni reposar fins que les esteles del cel se foren amagades: — E en aquell cas los meus ulls no podent comportar la vetlla,
5 m'adormí, e sent-me ara molt pus alegre e contenta que no en lo principi. E m'és semblant que seria del tot deslliure del meu mal si més hagués durat aquell plasent dormir, perquè ma paria impossible que la mia ànima
10 en una nit tanta consolació sentís. Però en aquest món la persona no pot atènyer sol un dia o una nit goig complit, car en lo dolorós despertar que aquesta donzella m'ha fet, me só tant alterada que lo meu esperit és restat
15 ab la major passió que dir no es poria. E si io podia tornar en aquell cas mateix, me seria molt gran consolació podent tocar e tenir en los meus braços les coses que ame i he amades en aquest món, e crec que podent
20 io atènyer açò, me seria paradís en aquest món e compliment de glòria. E podeu creure, senyors, que si io podia tornar en aquell gloriós repòs, la mia ànima seria tan contenta que io seria prestament guarida. —

25 Dix l'Emperador:—Digau, senyora, ¿qué era lo que en vostres braços teníeu? —

Respòs l'Emperadriu: — Senyor, lo major bé que en lo món io he tengut, e encara l'ame

sobre totes les persones del món. E puc dir en veritat que io estant en la piadosa vetlla m'adormí, e prestament me donà de parer que estava en camisa ab una roba curta forrada de marts gebelins, de color de vellut 5 verd, e que era en un terrat per dir la oració que acostume dir als tres Reis d'Orient, e complida que haguí la beneita oració, oí una veu qui em dix: "No te'n vages, que en aquest lloc hauràs la gràcia que demanes." E no tardà 10 que viu venir lo meu tan amat fill acompanyat de molts cavallers tots vestits de blanc, e portava a Hipòlit per la mà, e acostant-se a mi me prengueren les mans los dos e besaven-les-me, e volien-me besar los peus, e io consentir no ho volia. E asseguts en lo païment 15 del terrat passam moltes raons de consolació en les quals io prenguí molt gran delit, e foren tals e tan delitoses que jamés del cor m'eixiran. Aprés nos n'entram en la cambra tenint-lo per la mà, e mon fill e io posam-nos en lo llit, e io posí-li lo meu braç dret dejús les seves espatlles, e la sua boca besava les mies mamelles. Jamés tan placent dormir no sentí, e deia'm lo meu fill: "Senyora, puix 20 a mi no podeu haver en aquest miserable de món, taniu per fill a mon germà Hipòlit, car io l'ame tant com faç a Carmesina". E com 25

deia aquestes paraules estava girat prop de mi, e Hipòlit per obediència estava agenollat en mig de la cambra. E io li demaní on era la sua habitació, e dix-me que en Paradís era
5 col·locat entre los màrtirs cavallers per ço com era mort en batalla contra infels. E no li poguí més demanar per ço com Eliseu me despertà ab més adolorit so que de trompeta.

—¿No us ho dic io — dix l'Emperador —
10 que tot son parlar no era sinó de son fill?

—¡Ai senyor — dix l'Emperadriu —, que a negú no costà tant com a mi! En aquest braç lo tenia io; la sua placent boca tocava los meus pits, e los somnis que en la matina-
15 da se fan, molts n'ixen veraders. E io pens que encara no se'n deu ésser anat. Volria experimentar dormint si em tornaria a parlar, e que tornàs en lo delit que estava.

—Io us prec — dix l'Emperador — que no
20 us poseu aqueixes follies en lo cap, e llevau-vos del llit si bé estau, car tals coses com vós raonau qui més hi met més hi perd.

—Io us suplic, senyor — dix l'Emperadriu —, que per la salut mia e per lo delit que
25 io espere aconseguir, vos plàcia lleixar-me un poc reposar, car tots los ulls tinc entelats de poc dormir.

—Senyor — digueren los metges —, bé

se'n porà anar la majestat vostra, e deixem-la dormir, que si aquest delit li llevam seria poca admiració no augmentàs la sua malaltia en major grau que no és. —

L'Emperador se partí, e feren eixir totes les donzelles de la cambra sinó Eliseu que hi restà.

Com les portes foren tancades, l'Emperadriu féu tornar a Hipòlit en son lloc e dix a la donzella: — Puix la sort ha permès que tu has hagut a sentir en aquests afers, done orde que de tot ton poder vulles servir a Hipòlit més que a la mia persona. E posa't en aquell retret fins tant hajam un poc dormit, e tu seràs en ma openió e més afavorida de totes les altres, e io et casaré més altament de totes; après Hipòlit te darà tant de sos béns, que tu seràs ben contenta.

—Ia no m'ajut Déu — dix Eliseu — si io tinc voluntat neguna a Hipòlit de servir-lo ne menys en amar ne honrar-lo, mas per suplir al que em mana la majestat vostra ho faré; altrament no em volria ésser abaixada en terra per pendre una agulla per ell, ans vos dic jamés portí més mala voluntat a home del

món com faç a ell des que l'he vist en tal so estar prop de vostra altesa: ¡lleó famejant volria que li menjàs los ulls e la cara e encara tota la persona! —

5 Respòs Hipòlit: — Donzella, jamés pensí en fer-vos enuig que ab deliberada pensa ho fes. E io us vull amar e fer per vós sobre totes les donzelles del món.

10 —Féu per les altres — dix Eliseu —, que de mi no hajau cura, car no em plau acceptar res que de vós sia. — E prestament se n'entrà en lo retret e allí se pres fortament a plorar.

15 E los dos amants restaren en lo llit tant que ja era quasi hora de vespres com ells se llevaren, e trobaren la donzella que encara estava plorant. Com los véu entrar per lo retret cessà son plor, e donà remei a la sua dolor l'Emperadriu aconsolant-la, e pregà-la no es donàs res en lo fet d'Hipòlit: e açò feïa ha-

20 vent dubte que no descobrís llur fet.

—Senyora — dix la donzella —, no dubte la majestat vostra de mi, que io pendria pacientment la mort ans que io parlàs res sens manament vostre a persona del món, car io

25 veig la pèrdua de vostra altesa seria tanta que tot martiri ne passaria, e més cruel que no donaren a nengú dels apòstols. Lo segon dubte no temau: en presència o en absència io

faré tots los serveis que poré a Hipòlit per contemplació de la majestat vostra. —

L'Emperadriu restà contenta, lleixà Hipòlit en lo retret, e tornà's al llit, fent obrir les portes de la cambra. E prestament fon aquí sa filla e totes les dones e donzelles e l'Emperador e los metges; e tornà'ls a recitar lo pla-sent somni que fet havia.

Lo dinar fon prest e l'Emperadriu menjà així com a persona cansada de molt caminar, e la donzella posà sa diligència en molt ben servir a Hipòlit e donà-li a menjar un parell de faisans e tot lo que li fon mester per la humanal vida, e tenint-lo aprop de collacions singulars perquè no s'enujàs; e com no volia menjar, pregava'l-ne de part de la senyora. Hipòlit la posava en noves ab moltes burles, i ella jamés li responia sinó en lo que tocava a son servir.

Així estigué l'Emperadriu, que no es llevà del llit fins a l'endemà, que l'Emperador ja s'era dinat. E com se fon lligada, entrà en la capella per oir missa, e fon gran contradicció entre los capellans si a tal hora devien consagrar, com lo mig jorn fos passat.

En semblant ventura e delit estigué Hipòlit dins lo retret per una setmana. Com la senyora conegué que prou l'havia espletat, donà-li comiat dient-li que altre dia, com se
5 seria descansat, poria tornar dins en la cambra e poria pendre d'ella tot lo que placent li fos. E l'Emperadriu tragué d'una caixa on tenia les sues joies, un collar d'or fet a forma de miges llunes, e en les puntes de cascuna
10 lluna havia dues grosses perles, una en cascun cap, e alt en mig de la lluna un gros diamant, e davant venia una cadeneta d'acer ab una pinya d'or tota esmaltada, e la mitat era oberta e l'altra closa, e los pinyons qui dins
15 eren grossos robís. No crec tan saborosos pinyons jamés foren vists: aquesta sabor sabia Hipòlit que gustada l'havia. E en la part de la pinya que estava closa, en cascuna clofolla havia un diamà, o un robí, o maragda
20 o safir, e no penseu que fos de tan poca estima que no valgués passats cent mília ducats. E l'Emperadriu, de ses mans, la hi posà al coll, e dix-li: — Prega a Déu, Hipòlit, que io et vixca, car poca admiració serà que io no
25 et faça, ans de molts anys, corona real portar. Ara açò per amor de mi portaràs, e com te serà present a la vista, seràs en record d'aquella qui t'ama tant com a la sua vida. —

Hipòlit s'agenollà en terra e féu-li infinides gràcies, e besà-li la mà e la boca, e dix-li: — Senyora, ¿com vol la majestat vostra des-eixir-se d'una tan singular joia per donar-la a mi? Car si io la tenia la daria a vostra altesa, en qui seria mills espletada, per què us suplic que la cobreu. —

Respòs l'Emperadriu: — Hipòlit, no refuses jamés res que ta enamorada te done, car regla comuna és: qui és major en dignitat, la primera vegada que prenen amistat, deu donar a l'altre qui no ho deu refusar.

— Doncs, senyora, què ordenau de ma vida? ¿què voleu que faça?

— Prec-te que et plàcia voler-te'n anar, car io tinc grandíssim dubte que l'Emperador demà no entràs en aquest retret e no et trobàs ací. Vés-te'n ara, que après altres dies seràs a temps a poder-hi tornar, e deixa passar aquest dubte que tinc. —

Hipòlit se pres a riure, e ab cara afable e humil gest li presentà paraules de semblant estil: — Conegut tinc que ab gran desigualtat só amat de vostra altesa, per vós ésser certa de la molta amor que us porte; mas tinc-me per desert com pens en lo poc amor que em mostrau. E per venir prest al que vull dir, ne pren a la majestat vostra així com féu a

un home que era molt congoixat de cruel
fam, així com io d'amor; e anant per son camí
perdé aquell, e prevenç en una gran espessu-
ra d'arbres, no podent d'aquell lloc eixir fins
5 al matí. E mirant a totes parts si veure poria
alguna població qui prop fos e anant tot lo
dia, vila ni lloc jamés pogué veure, e la fam
que tenia era en tanta quantitat i tan extrema,
que ab fatiga gran anar podia; fon-li forçat
10 per la nit d'aturar-se e pendre posada en sol
de terra. Lo següent dia, estant lo cel molt
clar e net, ab lo major esforç que li fon pos-
sible, pujà alt en una muntanya qui a poca
distància li era veïna, e véu un castell lluny;
15 tingué son dret camí devers aquella part ab
inestimable fam que ab si portava; e per-
vengut prop del castell, lo senyor d'aquell
quí era un cavaller e estava en una finestra,
véu de lluny venir l'home e tingué-li esment
20 de quina part venia ni on anava. Com fon
prop del castell, véu una vinya ab molts
raïms, deixà lo camí que anava devers lo cas-
tell e entrà-se'n dins la vinya. Com lo cava-
ller lo hi véu entrar, cridà u de sos servidors
25 e dix-li: "Ves prestament a la vinya e troba-
ràs allí un home; guarda no li digues res, mas
pren-te guarda què fa, e prestament m'ho
torna a dir". Llestament en questa lo ser-

vidor fon tornat, e dix: "Senyor, vós lo trobareu gitat en terra, e ab les mans pren los raïms sens rompre'ls del cep, e a mossos los està menjant e no cura de mirar si són verds o madurs: així els se menja". "Senyal és", 5
dix lo cavaller, "que bons li saben. Torna-hi e veges què fa". Lo servidor fon tornat e dix a son senyor: "A grapades los cull e així els se menja". "Deixa'l estar, que bons li saben. Torna-hi altra volta". Lo servidor fon tor- 10
nat, e dix: "Senyor, ja no els menja ab aquella sabor; ara pren los grans de quatre en quatre e de cinc en cinc". "Deixa'l estar, que encara hi troba sabor". E altra vegada que hi tornà, dix: "Senyor, ja cerca los que són 15
bé madurs e posa'ls-se en la boca e menja's la molla de dins e llança la pellofa". Ab grans crits li dix: "Ves, cuita, e dix-li que ixca de la mia vinya, car la em tala tota". Tal demostració fa la majestat vostra, senyora, a 20
mi que só entrat en aquesta cambra, e menjava los raïms a mossos i a grapades, de quatre en quatre e de cinc en cinc, e l'altesa vostra no em deïa que me n'anàs, ni de l'Emperador que degué venir ni entrar ni reconèixer 25
vostres cambres. Mas ara que minge los grans de u en u, me donau comiat e dieu-me que

me'n vaja. Io só content d'oheir lo manament de vostra altesa. —

Com Eliseu hagué oït lo parlar d'Hipòlit, li caigué tan en grat e féu-ne tal rialla del
5 plaer que hi pres, que fon cosa de gran admiració per ço com tots aquells dies no l'havien vista poc ni molt riure ne alegrar fins en aquella hora que ab cara afable féu principi a tal parlar: — Hipòlit, senyor, tant és lo plaer
10 que he pres en lo que haveu dit a ma senyora, que us promet, a fe de gentil dona, que tots los dies de ma vida vos seré tan parcial e favorable com és Plaerdemavida a la Princesa, e guardar-vos tot lo dret vostre que
15 no sia d'altri, puix la bona sort vostra vos hi ha portat. —

E girà's devers l'Emperadriu e suplicà-la humilment fos de sa mercè lo deixàs estar tant e tan bastantment com a ell serà plasent.
20 E l'Emperadriu lo hi atorgà per fer plaer a la donzella. Hipòlit se llevà del costat de la senyora e anà devers Eliseu e abraçà-la e besà-la, e li féu infinides gràcies de la gràcia que per mijà d'ella havia obtesa. E així fon feta
25 la pau.

E estant un dia Hipòlit en lo retret, l'Emperadriu e Eliseu estaven parlant d'ell. Dix la donzella: — ¿Com, senyora, tenint vostra altesa un cavaller per enamorat, consentireu que ell estiga ab Tirant? ¿E la majestat vostra no basta per sostenir-lo e dar-li de vostres béns tant e tan abundantment que no s'haja emprar de negú? Io, qui só una pobra donzella, me tendria per desaventurada, que si tingués enamorat io li ajudaria tant com me seria possible, encara que en sabés empenyorar la gonella per socórrer-lo: quant més l'altesa vostra qui sou tan gran senyora e tan riquíssima. Car les dones virtuoses se deuen ajudar de sos remeis. — 5 10 15

Dix l'Emperadriu: — Puix tu m'ho conselles io só contenta de fer-ho, per bé que aquests estrangers, com los teniu molta amor e els haveu dat de vostres béns, van-se'n, o tornen massa orgullosos o són difamadors. 20

—No, senyora—dix Eliseu—, que aquest no és tal, car de poca edat l'haveu vist en vostra cort. 25

—Hages-ne tu les gràcies — dix l'Emperadriu —, per ço que ell t'ame més. —

Hipòlit havia estat en lo retret quinze dies, e un dia ans de la sua partida, estant en la cambra e tenint Hipòlit lo cap en les faldes de l'Emperadriu, ell la suplicà que cantàs
5 una cançó per amor sua (la qual cantava ab molt gran perfecció e de bona gràcia). La senyora, per fer-li plaer, cantà un romanç ab baixa veu, de Tristany con se planyia de la llançada del rei Marc; e a la fi dix: "Dona,
10 restaràs sola sens lo teu Hipòlit". E ab la dolçor del cant destillaren dels seus ulls vi-ves llàgremes. Eliseu, perquè no venguessen a noves de res que tristor ni dolor portàs, féu-los llevar d'allí on estaven, e féu-los en-
15 trar dins lo retret, e aquí ella pres les claus de les joies e obrí la caixa on estaven. E l'Emperadriu posà prestament la mà sobre la coberta perquè no l'acabàs d'obrir fins a tant que li hagués dit lo que dir-li volia, e no
20 tardà en fer principi a un tal parlar: — No és lícit a la tua cavalleria que per mijà algú sies vist estar ab negú altre. E per ço vull ordenar de ton delitós viure ab tres cents menjadors ordinàriament en ta posada, e facen
25 de tu com de senyor, car los béns que la fortuna nos atorgà io en tinc prou per a tu e per a mi. —

Hipòlit donà del genoll en la dura terra, e

féu-li infinides gràcies e suplicà-la fos de sa mercè que així improvisament no el fes partir de la companyia de Tirant, per dar silenci a la gent; però passats alguns dies ell faria tot lo que la majestat sua li manàs.

La donzella obrí la caixa e pres un gran sac de ducats que ab fatiga Hipòlit los podia portar, que l'Emperadriu havia manat que li fossen dats. E Hipòlit, ab gran dificultat los volgué pendre. Aprés la donzella tragué de la caixa mil e quatre cents grans de perles molt grosses e de singular llustre, e pregà'l que, per l'amor sua, se'n brodàs unes calces de raïms, e los grans fossen de perles, puix per causa dels raïms la pau era estada feta.

E venint la nit, que l'Emperador e tots los del palau sopaven, Hipòlit isqué del palau, e no anà a la posada de Tirant sinó d'un mercader que es nomenava misser Bartolomeu Espicnardi, e féu-se aquí portar drap de brocat verd, e féu-se fer una roba d'estat forrada de marts gebelins, e féu-se brodar les calces que la donzella l'havia pregat.

Com hagué ordenades totes les coses, partí

secretament de la ciutat e anà-se'n a Bellestar en excusa de veure los seus cavalls, e donà a sentir a Tirant com ell era allí, e que eren passats deu dies que no es sentia ben dispost per venir a la cort. E lo missatger que hi tramès, féu tan discreta relació, que Tirant e tots los altres hi donaren fe.

Com Hipòlit sabé que les sues robes eren acabades, partí de Bellestar e portà-se'n un cavall molt lleuger. Com fon en la ciutat, vestí's la roba de brocat, e calçà's les calces brodades, qui eren molt vistoses e de bona gràcia obrades, que mostraven los pàmpols e los raïms. E l'Emperadriu e la Princesa eren en la posada de Tirant, e com Hipòlit entrà dins lo pati e véu totes les dames per les finestres, ferí lo cavall dels esperons e contornà'l allí moltes voltes. Com fon descalcat, pujà alt en les cambres e féu reverència a l'Emperadriu e a totes les dames, e no s'oblidà a son mestre Tirant, e demanà-li del seu mal. E ell li respòs que es sentia molt bé, que dos dies havia que era anat a l'església per oir missa.

No és cosa de poder recitar la gran contentació que l'Emperadriu tingué de la vista d'Hipòlit, e dix-li: — Lo meu fill, io desige saber la disposició de ta vida, e si eres ab

aquell fill meu primogènit aquell matí que io estava en lò repòs del meu plasent dormir —. E dient aquestes paraules no pogué detenir que dels seus ulls no destillassen vives llàgremes, e Tirant ab los altres acostaren-s'hi per aconhortar-la. E en aquest cas entrà l'Emperador per la cambra ab molts cavallers, e com la vèu dè tal disposició li dix: — Digau, senyora, ¿aquest és lo conhort tan afable que vós donau al nostre Capità? Dóna'm de parer que seria major raó que d'altre deport lo festejàsseu que no de llàgrimes.

— Senyor — respòs l'Emperadriu —, ara que he vist a Hipòlit m'és redoblada la dolor, havent record d'aquell plasent matí que la majestat vostra venc ab los metges que em tolgués aquella glòria que io en aquell cas contemplava; ab tal dolçor desijara finir ma vida, car no ha en lo món millor mort que morir en los braços d'aquella persona que hom ama e vol bé. E puix aquell que tant he amat no puc haver... — Pres per la mà a Hipòlit e dix: — Aquest serà en lloc d'aquell, e prenc a tu per fill, e tu pren a mi per mare. E no és cosa en lo món neguna que a mi sia posible de fer, que io no la faça. Per amor d'aquell qui sobre tots en extrem io amava,

vull amar a tu, puix n'est mereixedor. —

Tots se pensaven que ho digués del mort fill, e ella deia-ho de Hipòlit. E après ella hagué recitat tot lo sonni, segons damunt
5 llargament és estat referit, l'Emperador se n'anà ab totes les dames, e l'Emperadriu no comportà que negú la portàs de braç sinó Hipòlit.

[ASTÚCIES AMOROSAS DE LA VIUDA]

Ara lleixem estar les festes que ella contí-
15 nuament feia a Hipòlit, e molts donatius que li feia en presència de l'Emperador e de molts altres, e no volia dinar ni sopar que no li estigués de prop; e tornem a Tirant què fa de ses amors, car contínuament ell no perdia
20 hora ni punt en sollicitar de paraula con ne tenia disposició, e d'altra part ab lletres que li trametia; e Plaerdemavida qui no s'oblidava.

Con Tirant estigué bé de la cama, anava
25 sovint al palau sens ajuda de negú, sinó que los metges no li donaven tanta llicència com ell volguera. E l'Emperador sovint los demanava dins quants dies lo darien per guarit,

que la cama fos ben reforçada per poder partir. E ells li deien que molt prest seria en bona disposició per cavalcar. Sabent Tirant quant era sollicit l'Emperador de la sua partida, estava en gran congoixa com no podia son cor complir o almenys restàs en algun apuntament ab la Princesa. 5

L'extrema passió que la Viuda reposada portava ab si, fins en aquella hora no s'era manifestada, car com, per paraules dites per l'Emperador, ella sentís que la partida de Tirant devia ésser molt presta, pensà si ab les 10
sues paliades paraules poria induir a Tirant d'anar-se'n ab ell al camp en excusa de servir-lo; e si açò no podia obtenir, ab lo seu enteniment diabòlic que tenia deliberà de 15
semblar en la cort d'una molt bona llavor qui es nomena zisanya mesclada ab mala voluntat perquè millor esplet ne pogués eixir. Anà-se'n a la Princesa, e dix-li: —¿No 20
sabeu, senyora, com Tirant m'ha dit, com eixiem de missa, que volia molt parlar ab mi per gran útil e profit meu? E io li responguí que seria molt contenta si la majestat vostra me'n dava llicència, e que io hi pen- 25
saria, e si es podia fer ho faria de bona voluntat. E dóna-m de parer que açò no és pus sinó que ell veu la sua partida molt presta,

e volria experimentar si poria cometre alguna infidelitat ab vostra altesa; llevant aquest compte: que si l'encerta, bé està; e si l'erra, així com féu l'altre dia, partir se n'ha, e
5 passat lo riu no tendrà record de vós; car així m'ho dix l'altre dia, que tal era la sua condició, ab grans rialles que m'ho deia, com si de la sua boca ixqués alguna gran virtut que hagués feta; que ell a mi totes coses me
10 diu, vulles sien de bé o de mal. E tal home com aquest no us deu plaure per bellea ni menys per bones costumes, car les sues mans a tota traïció són dispostes, sinó ateneu a l'atreviment que l'altre dia féu. Déu lo en pre-
15 mia segons sos mèrits. E diu més: que per amor de dones no deu home pendre armes, ni deu lleixar l'exercici d'aquelles per bella donzella que en lo món sia. Ell parla com a prohom, mas no com a cavaller enamorat, car
20 los gloriosos fets de les armes, dignes són de renom e fama, car tots són estats fets o la major part per dones.

—Doncs façam així — dix la Princesa —; parlau ab ell e vejam si té alguna traïció al
25 cor. E vós me donau bon consell, que io em dec ara guardar molt d'ell.

—Emperò, senyora — dix la Viuda —, és de necessitat perquè io el puga descobrir a

tot mon plaer, no ixcau d'aquesta cambra fins que io torne.

La Viuda ixqué en la sala, pres un patge, e dix-li: — Dignes a Tirant que la senyora Princesa està ací en la cambra de parament e té gran desig de parlar ab ell; si volrà venir, serà a son plaer, o li faça perdre l'esperança que té. — 10

Lo patge prestament lo hi anà a dir. Com Tirant sabé que sa senyora lo trametia a cridar que per son delit degué venir, no esperà negú que ab ell anàs. E la Viuda, que tenia bona guarda quan vendria, com lo véu en la cambra de parament, féu demostració que en aquell punt eixia de la cambra de la Princesa, e acostà's a ell e féu-li gran reverència e honor, e dix-li: — L'esperit maligne de l'Emperadriu en aquest cas se n'ha portada la Princesa dins en la cambra, e estaven ací parlant de moltes coses. Io diguí-li fos de sa mercè trametés per vós, car així com Jesucrist illuminà los seus apòstols, així illuminau vós a totes quantes són, com entrau per aquest palau, e la hora que vós ne partiu totes restam tristes e adolorides. E ja Déu 25

no em done alegria del que li demane, que
com vos veig, la mia ànima per trista que sia
ne rep molt gran consolació, e en aquell punt
se parteix de mi qualsevulla manera d'enuig
5 e tristor qui tinga. E si jo no us dic veritat,
en lo pas de la mia fi no puga reconèixer Déu.
E per quant ma senyora m'ha manat que jo
vingués ací per tenir-vos companyia fins a
tant que l'Emperadriu se'n sia anada, e par-
10 me que bé ens porem seure fins que sa altesa
vinga, per ço com no volria que la vostra
cama per causa mia s'agreujàs de res. —

Assegueren-se en l'estrado, e Tirant féu
principi a paraules de semblant estil: — Re-
15 duint-vos a memòria, senyora, lo que ara
m'hauéu dit, la consolació que vós en ma vis-
ta preniu, io us ho tinc a molta gràcia; mas
a la bona voluntat que us tinc satisfaré reci-
tant-vos d'un mercader un exemple, qui era
20 nomenat Gaubedí, anant per mar, lo qual
era partit d'aquella gran e magnífica ciutat
de Pisa, e navegant per les mars d'Espanya,
tot lo seu cabal e substància havia posat en
un barril de jocs de naips, pensant que ab
25 aquell arribaria a port salvador, e que la sua
mercaderia vendria en gran augment de la
sua substància; e aplegant en les mars del
Roine prop lo port d'Aigües Mortes, en l'es-

cura nit la nau tocà en un escull de roca, que tota s'obrí. Tots los mariners, ab l'esperança perduda, se llançaren en mar per restaurar la vida. Aquest pobre mercader, pensant en restaurar més lo barril que la vida, davallà sots la coberta e véu la nau mija d'aigua que se n'entrava a fons; ab gran fatiga e major perill, tragué lo barril de la sua mercaderia, llançà'l en mar i ell après d'ell, e aferrà's ab lo barril per poder-lo traure en terra; e tant esforç no féu, que dues o tres voltes perdent e cobrant lo barril, pensà perdre la vida. A la fi, a mal grat seu, l'hagué a desamparar; e anant per aconseguir a terra, ab tota l'esperança perduda de recobrar son barril, encontrà's ab una gran caixa; e per lo gran treball així de la mar com del perdut barril, li fon forçat de sostenir la sua persona en la caixa, e a poc instant la mar los llançà en terra. L'aflegit mercader, assegut sobre la caixa, féu aquí grans llamentacions, dolent-se de la perduda mercaderia dels naips; e trobant-se nu, sens camisa, desijava més la mort que la vida. Com per bon espai se fon llamentat, partí's de la caixa com a home desesperat e anà dos tirs de ballesta, e pensant en lo menys dan, tornà a la caixa per veure si hi hauria alguna cosa de què es pogués vestir; e rom-

pent aquella, trobà moltes robes de brocat e de seda, e molts gipons e calces, e tot lo sol de la caixa cobert de ducats e de fermalls e de moltes pedres precioses, que valia tot un infinit tresor. Si bé, senyora, això sia poca glòria a l'estima del vostre valer, dic-vos ab pura veritat que, en semblant lloc, me vull sots escriure io ésser la caixa, e perdent vós lo barril sereu pròspera e benaventurada en aquest món. E ans que de vós haja resposta, vos prec porteu aquesta cadena per l'amor mia, perquè mirant aquella siau en record de mi qui desige fer molt per vós. —

No tardà la Viuda daurada de fer principi a un tal parlar: — Per no restar en tal pensament, só forçada respondre al vostre dir, car lo darrer terme de vostres paraules io bé l'entenc. E per satisfer a vostra demanda, vos dic e suplique, si amau la vostra vida e honor, que tragau lo peu de tan desaventurat lllindar. Car no és negú qui ignore lo vostre mal de la cama com s'és seguit; e perquè la necessitat requir de no descomplaure-us ne enujar-vos per causa de la guerra, dissimulen e fengeixen no saber-ne res; e si ells tenien seguretat de pau, Carmesina seria la primera qui us portaria al corral de perpetual e amarga dolor. ¿E tan poc és lo vostre

sentit, que no basteu a conèixer les pràctiques vils e deshonestes que en aquest palau se mantenen e es ginyen e tracten? Però, com me par cosa molt odiosa e abominable, io no hi consentiria per res, e per causa d'açò só mal volguda, car io sé certament que vós no sou amat segons sou mereixedor. E si voleu que us dure vostra bellà enamorada, cercau-la que sia lleal e verdadera e de bona discreció e, si ho podeu fer, que no sia de major estament ni superba, car diu lo bon exemple verdader que la bona companyia feta entre dos, se deu blanament concordar en fets e en dits e en virtuoses obres. Digau, ¿no seria millor per a vós, amar dona qui fos destra en l'art d'amor, honestíssima encara que no sia verge? Aquesta vos seguirà per mar e per terra en totes les parts on vós ireu, així ab guerra com ab pau; e en les vostres tendes vos servirà de dia e de nit, e aquesta jamás no pensará sinó com porà contentar la vostra virtuosa persona.

—Digau, senyora — dix Tirant —, sí Déu vos done honor, ¿qui és la dama qui tan assenyalats serveis me fes com vós dieu?

—Oh trista de mi—dix la Viuda—, ¿e no he dit prou? ¿Per què em voleu donar més pena de la que tinc? No vullau dissimular lo

que tan clarament enteneu. E dóna'm de parer que prou clarament vos he descoberta ma intenció, e bé es deu tenir per benaventurat tal cavaller qui per gràcia tal do li és atorgat. —

5 No tardà Tirant en fer-li semblant resposta: — Per satisfer a vostra demanda delibere respondre a les vostres gracioses paraules. Qui em llunyarà de sa altesa, llunyat lo veja
10 de tot bé; e per no més atribular la mia fatigada pensa, vos prec, senyora, vos plàcia posar tot lo pensament vostre en altre cavaller per ço com ne trobareu infinits de major esforç e virtut, de dignitat e senyoria que no
15 só io. E d'açò me deveu sentir grat, car si altri fos, per vós ésser tan gentil dama, vos porien molt prometre e poc donar, e del blanc vos farien groc perquè en lloc apartat poguessen haver notícia de vostra gentilea. Però
20 en vós conec moltes virtuts, que sou digna de molta llaor car ab honestat singular haveu subjugats los vicis seguint les virtuts. —

E no li dix més. No tardà la Viuda, ab esforçat ànimo, pintar semblants paraules:
25 — No he temptat d'egualar les lleis divines ab les humanes. Mas tot lo que io us he dit no és estat pus sinó provar-vos de paciència, e perquè conegau, senyor Tirant, quant vos de-

sige servir, que ab la mia indústria vos faça venir a notícia de totes les coses que ignorau, e que en los fets de la Princesa no siau decebut en vostra opinió. Com ella se sia despullada de tota pietat, e de la honor sua, de son pare e de sa mare, no guardant dret ni envers. Sabent ella un cavaller així valentíssim e virtuós com sou, e molts altres qui d'ella són enamorats, poguera sos apetits honestament complir, mas lo pecat per ella comès (e comet cascun dia), los cels, la terra, la mar e les arenes se n'abominen. ¡E com la benignitat de Nostre Senyor permet e no puneix prestament un tan nefandíssim crim d'adulteri! Que si vós ho sabíeu com io sé, li escupiríeu en la cara e après a totes quantes dones són en lo món, per causa d'ella. Si vós me volreu creure, apartau-vos d'ella lo més prest que poreu, que serà molt lloable cosa per a vós. Com ella se sia embolicada ab lo Lauseta, que es nomena, esclau negre, comprat e venut, moro per sa natura, hortolà que l'hort acostuma de procurar. E tot lo que io us he recitat, no pense la senyoria vostra que sien faules, car si me'n deveu haver grat e ho tenni secret, ab los vostres ulls corporals vos ho faré veure. Oblidant-se lo nou hàbit de virtut, deixant la companyia de reis, ducs e

grans senyors, llong temps ha que em fa viure ab aquesta tan extrema pena. Però açò no és cosa que la mia llengua degué recitar, sinó que la gran deshonestat que comet me força
5 dir-ho; car per molt que li'n diga, estar no se'n vol. E l'altre dia se cenyia sobre viu. E què us diré d'esta ventura? Ja la sua boca forçada prenia poques viandes, lo dormir no li era plasent e la nit li paria un any. E jatsia ella dolor sentís, lo meu cor llamentava;
10 la color era absentada de la sua cara, magrea havia debilitats los seus membres. ¡Quantes e de quines herbes só anada a collir, e ab ardida mà les hi he posades per destruir lo prenyat del seu ventre de molta infàmia digne! ¡Ai trista, que lo mesquí és punit per lo meu pecat! E lo seu cors no soterrat, sinó per lo riu avall ha fet son viatge.
15 ¿Què podia io altra cosa fer que millor fos, perquè tal nét no pervengués davant la vista de l'Emperador, son avi? Ella pren lo delit, si dir-se pot, e io porte la culpa. E per açò cové a mi que us ho diga, perquè no us vullau del tot perdre ne us vullau ofegar
20 en tèrbola bassa d'oli pudent. Les altres coses celaré per no ésser prolixa, e volria, vós qui teniu lo ceptre de la justícia, li donàsseu condigna pena per apartar-la de tan

gran default. E io moltes voltes li dic: "Filla mia, arà és temps de resistir a tan gran mal; llança de tu tota manera de viltat e amor corrupta, e segura restaràs e vencedora; e pots veure, ma filla, si l'altesa del parentat teu, e la fama de la virtut tua, e la flor de la bellea, e la honor del món present, e totes les altres coses que a donzella de tanta dignitat pertanyen, te deuen ésser cares, e sobretot la gràcia d'un tal enamorat qui et desija més servir e amar com a muller que a totes les dones del món. ;E per aquest negre perdre'l desiges! Car plaure no et deu, e pens que d'ací avant no et plaurà si sàvia est, majorment si ab tu mateixa te conselles; doncs, oblida los falsos delits permesos a la sutza esperança, llança-los fora de tu!". Dicvos, senyor Tirant, no hi val res per molt que li diga. Sol miracle de Déu seria ella se'n pogués estar. E ja d'aquesta hora avant negun pensament de bé porà haver lloc en ella. —

No tardà Tirant, ab tota la malenconia que tenia, en fer principi a un tal parlar: —Aquestes paraules, senyora Viuda, me són entrades en lo miserable cor, e em donen majors penes que jamés sentí. Per què us prec, virtuosa senyora, vos plàcia que los

meus ulls vegen la mia dolor, car io no daria fe neguna en paraules que sien tan contràries a natural raó, car tinc per impossible que lo seu cos celestial posàs la sua bellea en llibertat d'un salvatge negre, e tothom coneixeria que la bellea de sa majestat seria miserable do per a qui virtuosament viure desija. O tu, senyora Princesa! ¿on reposa ara lo teu pensament? Vina, e oiràs lo que dièn de ta altesa. Io no ho crec ni Déu m'ho deixa creure. —

E dels pits de Tirant un suau sospir sortí que acompanyat venia d'aquestes paraules: — O piadosa fe! O reverendíssima vergonya! O castedat e pudicícia inestimable de les honestes donzelles!... —. Callà e no volgué més dir, e la reposada Viuda fon posada en gran pensament perquè Tirant no havia dada plena fe en les sues fictes paraules.

[LA VIUDA ES RESOL A COMPLIR
L'ENGANY DEL LAUSETA]

E estant ells en les dessus dites raons, entrà per la cambra l'Emperador, e véu allí

a Tirant e pres-lo per la mà e entraren-se'n en una cambra per parlar sobre los fets de la guerra. La Viuda restà sola e pres-se a dir en si: — Puix Tirant no ha dat fe en les mies paraules, no ha lloc l'engan qui havia principiats; però io faré tant que io el faré venir al que desige, encara que en sàpia dar la pura ànima al diable per eixir ab la mia intenció, car en altra manera no tendria cara ab què pogués jamés venir davant ell, e seria poca admiració que ell no ho digués a la Princesa, e io en aquest cas restaria ab la maldat... Mas vull io esperar ací fins que ixca ab l'Emperador del consell —. E pres-se a dir: — O antiga ira! io proceiré en la benaventurada obra ja per mi començada, perquè no perda lo premi e virtut de la mia gloriosa fama. Doncs, ¿per què tant tarde, que dubtar no dec en res? Car poderosa e destra só per a cometre semblant maldat, e major que no aquesta. E altra cosa no em dol, per dar acompliment a mon delit, com dies ha no comencí a fer un tan singular acte. —

Ab gran fúria se n'entrà en la cambra on la Princesa era, e ab fengides rialles li mostrà la cadena d'or que Tirant li havia dada, la qual passats deu marcs pesava, e dix-li:

— Si vós, senyora, vésseu la última voluntat sua, admirada n'estaríeu, e si io volia consentir en la sua gran culpa que vol cometre: que vol fer adobar una galera, e de nit, per
5 força, que us prenga, e vol-vos portar en la sua terra. E tot quant diu li'n pren així com aquell qui té la boca plena d'aigua e bufa al foc, e pensa encendre-lo, e apaga'l ab l'aigua —. Fengint e dient semblants paraules
10 quasi a manera de burla.

La Princesa, qui véu que es burlava de Tirant, pres-hi molt gran enuig en si mateixa, partí's d'allí e entrà-se'n dins lo seu retret. Començà a pensar molt en Tirant per
15 la gran amor que li portava e los grans donatius que dava a les sues donzelles per causa sua. E ella, com pensava en l'extrema amor que ella li portava, causava en si molts pensaments e amargues dolors. Com
20 hagué molt pensat, lligà's e eixí en la cambra de parament per parlar ab Tirant e per fer-li festa per ço com sabia que molt presta devia ésser la sua partida per anar al camp.

La reposada Viuda esperà a la porta del consell a Tirant, e dix-li: — Senyor capità,

io em volria assegurar de vostra mercè que, a burles ni a de veres, lo que io us he dit en gran secret no ho sabés ma senyora la Princesa, car no passaran de les hores vint e quatre que io us ho faré veure de vostres propis ulls.

—Senyora Viuda — dix Tirant —, això us hauré io a molta gràcia que m'ho façau veure. E per ço que de mi siau ben segura, vos promet per lo benaventurat lo senyor Sant Jordi, lo qual io en nom seu la honor de cavalleria tinc, de no dir-ne res del que m'haveu dit a persona del món. —

L'Emperador fon-se girat, véu la Viuda e li dix: — Anau prestament e digau a l'Emperadriu e a ma filla que de continent vinguen a l'hort, que allí les esperaré. —

E molt prestament totes les dames foren on era l'Emperador, e aquí parlaren de moltes coses e com l'Emperador havia tramès al camp perquè venguessen dos mília llances per acompanyar al Capità. La Princesa, com oí dir semblant nova, estigué tota alterada, mostrant lo cap li feia mal, e dix: — Ja per açò no estaré, per bé que lo Capità sia ací present, no em deslligue davant ell —. Llevà's tot lo que tenia al cap, e restà en cabells, los més bells que jamés donzella tin-

gués. Com Tirant la véu ab tanta resplendor estava admirat e doblà-li lo voler. E estava devisada aquell dia la Princesa ab brial de domàs blanc, e sobre lo brial portava una
5 tavadeta qui era de tela de França, e totes les costures eren de trenes d'or molt amples; en aquell cas mostraven les sues mans barallar-se ab la cordonera del seu brial, descordant-se a gran pressa, mostrant grandíssima
10 congoixa, passejant-se sola per l'hort. L'Emperador li volgué demanar de son mal, e si volia los metges vinguessen. E ella respòs que no, que: — Lo meu mal no fretura de metge ne medecina. —

15 En açò la Viuda reposada llevà's d'allí on seia e pres una companyona ab si e dos escuders perquè l'acompanyassen e anà a casa d'un pintor e dix-li: — Tu qui est lo millor qui sia en l'art de la pintura, ¿pories-me fer
20 a ma voluntat una cara encarnada, qui fos sobre cuiro prim negre posada, qui fos tal com lo Lauseta, hortolà del nostre hort, ab pèls a la cara, uns blancs e altres negres? Car ab gomes se poran bé tenir. E per ço
25 com som prop de la festa del Corpus Christi, volria fer aquell entremès, ab guants en les mans per ço que tot mostràs ésser negre.

— Senyora — respòs lo pintor —, ell se pot

ben fer, mas al present io tinc molta faena. Però si vós me pagau bé, io contentaré la voluntat vostra, que deixaré tot lo que tinc a fer perquè vós siau servida. —

La Viuda se posà la mà en la bossa e donà-li trenta ducats en or perquè anàs bé. E féu-lo pròpiament tal com era Lauseta. 5

[PROMETATGE DE TIRANT I LA PRINCESA]

Com la Princesa per bon espai se fon per l'hort passejada, véu lo Lauseta que estava adobant un taronger, per ço com ell tenia càrrec d'adobar l'hort, e aturà's a parlar ab ell. La Viuda, la qual era ja tornada, estava mirant a Tirant, e féu-li senyal que miràs a sa senyora com parlava ab lo negre Lauseta. E Tirant se fon girat (que estava al costat de l'Emperador) e véu la Princesa estar parlant a grans raons ab lo negre hortolà, e dix en si: — ¡O d'aquesta mala dona reprovada de Viuda! ¡Encara farà, ab sos falsos ginys, fer-me creure lo que m'ha dit ésser ver! E per molt que ella faça ni diga no és presumidor que tan gran defalt la 15 20 25

Princesa fes, e io per res fe no hi daria si de mos ulls no era vist. —

En açò l'Emperador cridà una donzella e dix: — Vina, Pràxidis — que així havia
5 nom —, ves a ma filla e digues-li que cride al Capità, e diga-li que ella lo prega que ell dega prestament partir per anar al camp, car moltes vegades s'esdevé que los cavallers jóvens fan més per les donzelles que per
10 hom mateix. —

E la Princesa respòs que ho faria puix sa majestat lo hi manava. Con hagué estat per bon espai parlant ab lo Lauseta, dels tarongers e de les murteres, tornà en son deport
15 passejant-se per l'hort, e com fon en dret de l'Emperador cridà a Tirant e dix-li com estava tota cansada e que la prengués de braç e així es passejarien per l'hort. Sap Déu Tirant quanta consolació pres com la Princesa
20 de tal socors l'havia emprat. E com se foren un poc llunyats, Tirant féu principi a paraules de semblant estil acompanyades: — ¡Oh quant més que altre cavaller me poria dir benaventurat si en la majestat vostra se
25 fos aturada tal amor com en vostres paraules referiu! —

Mas la virtuosa senyora retenia dins si la dolor com si estada no hi fos, e ab ànimo

ple de congoixa féu principi a una tal res-
 posta:—Descriure no es deixen les passions
 amb què amor la mia atribulada pensa tur-
 menta, car la fi d'un mal és a mi principi
 d'altre. E io per amor só dita benaventurada 5
 e passe penitència del mal que no he fet. Car
 la passió que ara em dóna amor no m'era
 acostumada. E per ço 'que los meus mals ha-
 gen fi e la mia pensa reposada estiga ab ma-
 jor repòs, ab paraules de present asseguraré 10
 la tua demanda. Dóna'm la tua mà dreta, e
 ajustaré aquella ab la mia —. E com les
 mans foren ajustades, dix la Princesa:
 — Perquè açò sia verdader matrimoni, dic
 io ab paraules de present: io, Carmesina, dó 15
 mon cors a vós, Tirant lo Blanc, per lleal
 muller, e prenc lo vostre per lleal marit. —

E les mateixes paraules dix Tirant, o sem-
 blants, segons és acostumat. Aprés dix la
 Princesa:—Besem-nos en senyal de fe, puix 20
 Sant Pere e Sant Pau ho manen, los quals
 en semblant cas facen testimoni de veritat;
 e aprés, en nom de la Santa Trinitat, qui és
 Pare e Fill e Sant Esperit, te done plena po-
 testat que faces de mi com de muller qui és 25
 companyona del marit. E done la fe als sants
 jurats, Sant Pere e Sant Pau, e ab aquesta
 esperança de seguretat pots creure que tens

en mi muller e castedat. E jur-te per los
sants nomenats, que tant com seran los teus
dies e los meus, de no desconèixer la tua per-
sona per negun altre home qui en lo món
5 sia, e et seré tostemps lleal e verdadera sens
màcula alguna. Tirant senyor, no dubtes en
res del que t'he dit, car encara que alguna
vegada me sia mostrada cruel contra tu, no
vull que tingues creença que l'esperit meu no
10 sia estat tostemps conforme ab lo teu; e
tostemps t'he amat e contemplat en lloc d'un
déu, e sé't ben dir que així com augmente
en edat, aumente en amor. Mas temor de in-
fàmia me fa guardar la honor de castedat,
15 la qual deuen guardar molt les donzelles e
dubtar, per ço que ab puritat puguen aple-
gar tàlem de benedicció, e així la vull io
guardar tant com a la tua senyoria serà pla-
sent. E ara és atès lo temps que poràs haver
20 plena notícia de mi si t'ame, car de hui avant
io et vull dar premi de l'amor que m'has
portat; per què reposa en bona esperança, io
et clam mercè, e la mia honestat vulles ha-
ver per tan cara com la tua vida. Entre tots
25 los mals, lo que més m'atribula és l'absèn-
cia que per alguns dies tendré de tu, e per
ço no tinc alegria per mostrar-te la infinida
amor a la qual justament lo teu merèixer

m'obliga, e per ço esperaré temps en lo qual sens temor io et puga mostrar com tinc en poc ma vida —. Callà e no dix més.

En alegria de goig inefable fon posada l'ànima de Tirant com se véu en camí per poder posseir la corona de l'Imperi grec per mijà de les novelles esposalles, veent que l'excelsa senyora ab tanta lliberalitat e amicitia li havia volguda mostrar la infinida amor que li portava, e ab verdadera fe e sencer esperit l'havia tractat, e tenint gran desig de poder-ho manifestar a son cosín germà Diafebus, duc de Macedònia, estimant que, així com a ell a cascuna persona devia plaure la contentació que ell tenia. E encara per major seguretat sua pres un reliquiari que ab si portava en què havia del *Lignum crucis* on lo Fill de la casta donzella havia posades les sues precioses espatlles, e féu-hi posar les mans a la Princesa, conjurant-la com ella ab pura fe e sencera intenció demanava lo matrimoni. E ella ab molta alegria féu lo jurament, e Tirant li dix: — Senyora, la majestat vostra demana egualtat en aquest matrimoni, per viure en segur de mi,

e per ço que faç consemblant sagrament d'esser-vos lleal e verdader e no oblidar-vos per neguna altra qui en lo món sia —. E la Princesa renuncià a totes les lleis imperials, e
5 a totes les coses que a ella poguessen valer ne a ell noure.

E fet tot lo dessus dit, Tirant donà dels genolls en la dura terra e volgué-li besar les mans perquè més que a negun sant temia de
10 fer-li ofensa; e ella no ho permès, e ell li féu infinides gràcies de la gràcia que d'ella havia obtesa. E esperant altra vegada oir de la majestat sua paraules qui manifestassen l'estament de sa vida, no tardà la Princesa en
15 fer principi a semblant parlar: — Llexem aquestes raons per ço que l'Emperador no pense neguna cosa de mi, e parlaràs ab Plaerdemavida, e tot lo que vosaltres ordenareu io ho tindrè per accepte —. E besaren-se
20 moltes voltes, que per negú no foren vists, car los tarongers estaven entre l'Emperador i ells, qui els empedien la vista, e a tots los altres.

Con foren tornats davant son pare, la Princesa, que el véu estar en gran pensa-

ment, dix-li: — Mon senyor, ¿de què és tan fort lo vostre pensament? —

L'Emperador respòs: — Ma filla, io vull demà fer una gran festa a honor e glòria de Tirant de tantes batalles com ha vençudes en mar i en terra: que tantes banderes grans sien posades dins l'església nostra de Santa Sofia; e tantes com castells, viles e ciutats ha conquistat e tornades a la corona de l'Imperi grec, tants estandarts ab les armes de Tirant sien posats entorn de l'altar major per memòria e llaor del virtuós Tirant, qui tan gran benefici fa en aquest Imperi, mostrant-se realment e de fet amador del bé públic e conquistador del món. —

E açò fon posat en escrit a plena memòria del virtuós Tirant, e per exemple dels cavallers vivents e esdevenidors. E l'Emperador tramès per tots los de son consell, e recità'ls tot lo que volia fer, e tots ho lloaren molt, qui seria molt ben fet, e trobaren, por compte, que havia conquistat en quatre anys e mig tres centes setanta dues viles, ciutats e castells.

E com l'Emperador entrà en lo consell, e Tirant sabé que per tals negocis hi entrava, no hi volgué ésser, ans se n'anà a la sua posada per no oir aquella vanaglòria; e d'al-

tra part en los consells dels grans senyors hi ha de moltes opinions, e ell no volguera que negú davant ell volgués contradir en la opinió de l'Emperador. E clos lo consell, l'Emperador tramès per los mestres qui tenien de fer aquesta obra, per ço que l'endemà fossen posades les banderes en orde.

Tirant se partí de l'hort e dix a Hipòlit: — Digues a Plaerdemavida que vulla anar a la sala major, que io tinc de parlar ab ella.—

Hipòlit portà sa ambaixada, e ella hi anà prestament. Tirant l'abraçà e ab cara molt afable la pres per la mà, e asseguts en una finestra, li féu principi a paraules de semblant estil: — En la tua discreció, afable e graciosa donzella, coman la mia pensa e vida, car sens lo teu amigable consell ni ajuda io no só res. La mia germana, mira quant per sa majestat io tribule, mira quantes voltes la cruel mort és ia estada davant los meus ulls, mira si tant mal havia la mia fe meritat quant io sostinc per ésser verdader amador, no cognoscent la gran perfecció d'amor de ma senyora: car só estat ab sa altesa e havem passades moltes raons enamorades de

pau e bona confederació, prometent-me ab juraments de fer tot lo que la tua gentilea e io concordariem, e que et recitàs totes les mies passades dolors, presents e esdevenidores, e que en aquesta reposada nit io puga 5 parlar ab la majestat sua: per què ens havem donades les mans e ab juraments dignes de fe, que tant com seran los dies seus e meus, de tenir-me per servidor, marit e senyor, e que dins en la sua cambra, en lo llit 10 de perpetual glòria e delit io tendré posada. —

Oint Plaerdemavida les llamentacions de Tirant, un poc espai primer aturà en si, e après, desijant la vida e lo delit augmentar 15 a Tirant, de semblants paraules li féu present: — Io no só nada dels baixos del poble romà; e la mia mare dins en aquella ciutat naixqué: los meus antics foren nobles ciutadans de Roma, plens d'antics triumfos, portant sobre lo cap corones de triumphal victòria, e ajustats de parentesc ab los de l'Imperi grec. E la glòria del meu llinatge a present io em callaré, perquè no fretura gloriejar-me d'aquella, sinó com a seguidora de 25 la fortuna, socorrent a les persones qui bé amen, dic així: Tirant, senyor del món, ¿per què m'haveu fetes tantes raons ab te-

meroses paraules? No sap la senyoria vostra quant teniu en mi: que lo cor, lo cos, lo voler e tots los meus sentiments no són en lo món sinó per a servir la senyoria vostra, així com
5 aquell que us tinc com a pare. Doncs viviu de mi en segur, que en res que sia delit ne profit vostre io no m'hi tardaré, e aquest bon voler que tinc, ab la capida ho prenguí e ab la mortalla ho deixaré. E no és dona
10 neguna no em passàs de saber e de bellea, mas io les passe de fermetat d'amor. E no us vull més tenir a noves, car lo cavaller qui en batalla espera entrar no el deu hom fatigar de raons; sinó que a la hora que l'Em-
15 perador soparà io iré a la vostra posada, e dir-vos he tal nova que haureu complit delit. —

Llavors Tirant, de sobres d'alegria, li besà los ulls e la cara fent-li molt gran festa. Tirant se partí d'ella, e Plaerdemavida
20 tornà en l'hort on trobà la Princesa en lo consell ab l'Emperador sobre les banderes, per les quals ab gran treball tots los mestres fatigats estaven.

Aprés que los mestres foren partits, l'Emperador pujà alt en les cambres, e Plaerdemavida ab la Princesa se retragueren e deliberaren la hora que Tirant vendria. E la Princesa recità-li tot lo que havia dit ne fet ab Tirant; e Plaerdemavida mostrà haver gran alegria com sa senyora tenia tanta contentació. 5 10

Venint la hora que l'Emperador devia sopar, Tirant no s'oblidà d'anar tot sol ab ciutats passos al palau, e trobà Plaerdemavida en l'escala, que davallava per anar on era Tirant, e trobant-se allí los dos, recità-li la forma com se tenia de fer e la hora que venir devia; e cascú se'n tornà per lo camí on era vengut. 15

Aprés que en lo palau cascú hagué dada part a la nit, e en lo primer són tots reposaven, la Princesa se llevà del llit, e no havia ab ella sinó Plaerdemavida e una altra donzella qui sabia en tots los afers, la qual se nomenava lo donzella de Montblanc. La Princesa se vestí unes robes que l'Emperador li havia fetes fer per a quan ella fes bodes, e no les s'havia vestides que negú ho hagués vist, e 20 25

aquestes foren les més riques que en aquell temps fossen vistes. Era la roba de setí carmesí tota brodada de perles, sens que altra cosa no hi havia, que dues barcelles de perles entraren entre la roba e la gonella, e era forrada d'erminis, e al cap se posà la corona de l'Imperi, la qual era de molt gran estima; i ella ben lligada, e posada en orde e ab conspecte de gran dignitat. E Plaerdemavida e la donzella de Montblanc prengueren sengles antorxes enceses en les mans, e així estigueren esperant fins que Tirant fon ven-
gut; lo qual com sentí les onze hores (qui era la hora assignada, la qual estava esperant ab gran desig) ab cuitats passos anà a la porta de l'hort, e pujant per l'escala del retret trobà a la donzella de Montblanc ab antorxa encesa; e com lo véu li féu gran reverència de genoll, e dix-li semblants paraules: — Dels bons lo millor cavaller, e lo més benaventurat de bella dama que en lo món sia —. E Tirant responent dix: — De desig complit tal vinga, donzella, per vós. — E los dos pujaren alt en lo retret, esperant allí fins que Plaerdemavida venc més alegre e contenta que no fon Paris con Helena se'n portà. E entrant en una cambra e la Princesa eixint d'altra, ells s'encontraren ab gran

alegria, e es reberen, donant Tirant dels genolls en la dura terra, e per semblant féu ella. Aprés que per bon espai que foren estats, besaren-se, e fon tan saborosa la besada que poguera hom haver anat una milla ans 5 que la una boca no es partí de l'altra. Plaerdemavida, que véu lo perill, que tan durava, acostà's e dix: — Io us dó per bons e per lleals enamorats; io vull departir aquesta batalla fins siau gitats en lo llit. E no us tendré per cavaller si pau féu que primer sang no n'ixca. — 10

Foren-se llevats en peus, e la Princesa llevà's la corona del cap, e posà-la en lo cap del capità Tirant, e pres unes balances en les mans ab les quals l'Emperador acostumava 15 de pesar moneda d'or, e dix semblants paraules: — Senyor Tirant, a la pròspera fortuna és estat placent que en aquest dia de hui io haja a ésser sotsmesa a ta senyoria de ma voluntat, e no ab consentiment de pare 20 ni de mare ni menys del poble grec: vet ací aquestes balances de perfecció: en aquesta part dreta està amor, honor e castedat, e en l'altra està vergonya, infàmia e dolor: guarda quala d'aquestes a tu, Tirant, és més placent 25 ni de ton grat. —

Tirant, així com aquell qui tostemps de-

sija servir honor, pres la balança de part dreta, e dix: — Amor e honor sobre la corona pose; e si les mies suplicacions troben en l'altaesa vostra algun lloc, estimadament
5 me façau gràcia e mercè que d'açò no se'n parle més sinó que ab voluntat sencera donem prest compliment en nostre matrimoni. —

No tardà la Princesa en fer semblant res-
10 posta:—Tu no vols servir la regla d'aquells qui vulgarment per la major part del món han renom de valentíssims cavallers, los quals han volgut posar e despendre tot llur temps en ben amar honestament sens decep-
15 ció alguna. ¿Què dirà l'Emperador e ma mare e tot lo poble qui em té en estima d'una santa? Què diran de mi? No serà negú qui de Carmesina dega fiar. E aquest cas té prou suficiència de fer-me desposseir de tot
20 l'Imperi: de robes, joies e monedes no te'n poré dar, que tota la senyoria prestantment me serà tolta: e tu, qui seràs d'ací absent, si seré per negú ofesa, ¿a qui demanaré socors? a germà o esposat?; ni si era pre-
25 nyada, quin consell pendré? ¿Vols que et diga, mon senyor? Io em só posada tan avant que no és a mi lo tornar atràs; com ab deliberada pensa vols així es faça, no puc tal

cas amagar a Déu: ta muller só e forçat me
serà obeir tot lo que tu volràs; mas pensa
que tot lo que lluu no és or, e deus bé pen-
sar en tots los dans de la mia persona e lo
que seguir me'n pot, ço és: infàmia. E ta 5
esposada, que ara és senyora, llavors serà
cativa e en alguna torre li daran posada. —

No pogué més comportar Tirant les lla-
mentacions de la Princesa, sinó que ab cara
afable e rient li féu principi a tal rèplica: 10
—Senyora, molt me tarda vos ves en camisa
o tota nua en lo llit. Jo no vull vostra corona
ni la senyoria d'aquella; dau-me tots mos
drets a mi pertanyents segons mana la san-
ta mare Església. — 15

E per les paraules estava Tirant de co-
mençar-la a despullar la roba e a descordar
la gonella besant-la infinides vegades, dient:
—Una hora me par un any que siam en
lo llit; puix Déu m'ha donat tant de bé tinc 20
dubte de perdre aquell. —

E dix Plaerdemavida: — Ai senyor, ¿per
a què voleu esperar lo llit? Sinó damunt les
sues robes perquè facen més vertader testi-
moni. E nosaltres tancarem los ulls e direm 25
que no havem vist res; car si a sa altesa es-
perau que es sia despullada, d'ací al matí
n'hi ha. —

Respòs la Princesa: — Calla, enemiga de tota bondat. No pensava jamés de tu, Plaerdemavida, que tinguesses tanta crueldat, car fins al dia de hui t'he tenguda en compte de
5 mare e de germana, e ara et tinc en compte de madastra per los reprovats consells que dónes contra mi. —

En aquest punt Tirant l'hagué acabada de descordar, e al braç la posà sobre lo llit.
10 Con la Princesa se veu en tan estret pas, que Tirant despullat s'era mès al seu costat e treballava ab l'artilleria per entrar en lo castell, i ella veent que per força d'armes no el podia defendre, pensà si ab les armes
15 de les dones si el poria fer estalvi, e ab los ulls destillant vives llàgremes féu principi a una tal llamentació: — ¡Oh quantes piadoses paraules t'he ofert e no et plau acceptar-les! Moga't a pietat la mia error e nova
20 vergonya de infinida culpa. E no volria que tu caiguesses en tan grandíssima error. E no haja a presumir que més estimes lo teu delit que la gloria e honor mia. Però io seré tostemps obedient a tu, e de mi poràs fer
25 tot lo que et plaurà, e io ho comportaré ab molta dolor, sol per la poca amor que m'hauràs mostrada. Plàcia't, senyor Tirant, no vulles donar causa de ira e d'avorrir-te, car

grandíssima virtut és reestetir a les males inclinacions de delit —. E totes aquestes e semblants llamentacions feia la Princesa, ab los seus ulls destil·lants vives llàgremes en gran abundància.

Con Tirant véu les abundants llàgremes e les discretes e piadoses paraules de sa senyora, acompanyades de tanta amor, deliberà contentar-la aquella nit en seguir sa voluntat, per bé que en tota aquella fon poc lo dormir dels dos amants, mas jugant e solçant adés al cap del llit adés als peus, fent-se moltes carícies, mostrant cascú en aquell cas molt gran contentació. E con fon quasi prop del dia, que ja la gent del palau se llevaven, dix la Princesa: — Per contentació mia no volguera que lo jorn fos vengut tan prest, e al plaer meu fóra que aquest delit un any duràs o jamés s'acabàs. Lleva't, Tirant, senyor de l'Imperi grec, que demà o com a tu serà plasent, poràs tornar en lo mateix lloc. —

E Tirant ab gran dolor se llevà e dix: — A mi plau de fer lo que em manau, mas tinc temor que lo meu voler jamés haja compliment, e lo meu pensament està molt dubtós. —

E per no ésser sentit ni fos vist per negú,

partí's ab molta passió e congoixa, donant-li a la partida infinits besars sens orde. Com se'n fon anat, Plaerdemavida estava tan atribulada que més no podia. La Princesa
5 tramès per ella, e féu venir la donzella de Montblanc, e present elles, per ço com sabien en tot lo que entre ella e Tirant era passat: — Mal bé hi meta Déu! — dix Plaerdemavida —. Vostra altesa n'ha lo plaer, e Tirant lo delit, e io n'he lo pecat; mas tant me
10 dol com no s'és fet, que de ràbia pense morir. ¡Deixau-lo'm veure al flac e abatut cavaller, e veureu què li diré! Que jamás faré res per ell, ans li nouré en tot lo que a mi
15 s'rà possible. —

—Per la mia fe — dix la donzella de Montblanc —, ell ha usat de gran virtut com a valentíssim e cortès cavaller que ell és, que més ha estimat perdre son delit que enu-
20 jar a ma senyora. —

E d'açò parlaren molt per bon espai fins a tant que fong ja gran dia, que l'Emperador tramès a dir a l'Emperadriu e a sa filla que ab totes les dames molt bé abillades ven-
25 guessen a la festa que es feia per Tirant. Així mateix tramès per tots los cavallers e dames de la ciutat, que fossen al palau. Mas sap Déu la Princesa en aquell cas amara més

dormir que eixir de la cambra; mas per amor de Tirant, e que la festa hagués son compliment, llevà's del llit e abilà's molt bellament, e ixqueren de la gran sala on trobaren l'Emperador ab tot son estat de nobles e cavallers e de les dames de la ciutat; e professó ordenada, anaren per tota la ciutat ab les dues centes, setanta dues banderes que portaven davant la professó, e així ordenats per son orde anaren fins que foren dins l'església. 5 10

Tirant s'acostà devers la Princesa, e ab cara afable ella lo rebé mostrant en son parlar que era restada molt contenta, e no li pogué altra cosa dir sinó:—Tirant, senyor—. Mas Tirant no li gosà respondre per dubte de l'Emperadriu e d'altres qui prop d'ella estaven. 15

[FESTES EN HONOR DE TIRANT]

La missa se començà de dir ab gran solemnitat, e al dar de l'aigua beneïta posaren una bandera; après dita la confessió, ne posaren altra, e après a cascun salm o antífena n'hi posaven una. Con la missa fon dita, to- 25

tes les banderes foren posades, e Tirant no es volgué posar lla on acostumava d'estar ni prop de l'Emperador, mas entra-se'n dins una capella ab les hores en la mà, e d'allí podia
5 molt ben veure a la Princesa. E ab veritat foren molt poques les hores que Tirant dix en aquella missa. De la Princesa no us sabria dir, mas tant com durà lo divinal ofici jamés partí la vista de Tirant, en tant que ja
10 tothom n'havia què parlar.

Complit l'ofici e les banderes posades, e tota la gent fon fora de l'església, en la plaça, prop del palau, fon tot cobert de draps vermells alt i baix, e tota la plaça plena de
15 taules parades, per ço com lo magnànim senyor, complit de moltes virtuts, havia esguard als bons cavallers dignes d'honor, e aquells qui virtuosament obraven remunera-va així en béns com en honors, ab gran
20 magnificència que ho acostumava de fer. Manà lo magnànim senyor que per vuit dies continus fos celebrada festa en la dita ciutat, e que tots los vuit dies vinguessen a menjar allí tots los de la ciutat qui men-
25 jar-hi volrien. Mas la pèssima fortuna, enemiga de tota virtut, no ho volgué consentir ne donà lloc que los vuit dies la festa complir se pogués.

Aprés que l'Emperador fon dinat e tota la gent, les grans danses se feien en la plaça, e continuant les danses, la Princesa se'n pujà al palau a la sua cambra per voler mudar de robes, e manà tancar la porta. Con fon en 5
gonella, pujà ab les dues donzelles alt en la torre del tresor, e allí totes tres pesaren una càrrega de ducats, e la Princesa donà càrrec a Plaerdemavida la fes portar a la posada de Tirant. E con se fon tornada a vestir, tornà 10
on era l'Emperador, e acostà's prop d'ell e Tirant, qui prop li estava, i ella li dix a la orella perquè l'Emperador no ho sentís: — Les tues mans han manifestat en mi que no ha res en ma persona que no et senta —. 15
Respòs Tirant: — Gran glòria és per a mi que les mies mans hagen usat de novell ofici. —

Dix l'Emperador: — ¿De què parlau vosaltres tan secret? 20

— Senyor — dix la Princesa —, demanava a Tirant si en tan singular festa com aquesta si hi hauria juntes o torneigs, e han respòs que no, que ab los turcs les esperen de fer.

— Aqueixa és una de les millors noves que 25
io puc oir — dix l'Emperador —. ¿E sentiuvos en disposició de poder partir?

— Sí, Santa Maria! — dix Tirant — com-

plida la festa, los metges ab mi, poré bé partir. —

E així parlaren d'altres coses fins que venc Plaerdemavida, e d'un tros lluny féu-li senyal.

Com Tirant véu lloc e manera que l'Emperador s'esforçava de parlar ab altres, ell secretament anà envers Plaerdemavida e demanà-li què volia, e ella li respòs en estil de semblants paraules.—No vull més en res participar en vostres amors, car no haveu mester a mi sinó a la Viuda reposada que us farà lo que mereixeu; car io no deuria fer jamés res per vós, car sou lo més descominal cavaller e repropí d'amor que jamés naixqués en lo món, e açò no podeu negar; e si io fos cavaller vos ho combatria, car haveu tenguda en lo llit abraçada una donzella la més bella, la més agraciada e de major dignitat que sia en tot lo món, que per precís ni per llàgremes no la devíeu deixar, e si verge s'hi gità, verge la'n viu eixir, a gran vergonya e confusió vostra. E de tota ma vida me dolrà lo gran default que haveu fet, que no sé dona ni donzella en lo món, qui tal cas sabés de vós, que

us estimàs res ni volgués vostra amistat, ans vos tenran totes per hom de mal recapte. D'açò no us nè vull més parlar com sia cosa demasiada, sinó solament que us dic que com l'Emperador se volrà seure a dinar, serà mes- 5 ter que vós hi siau; e io vinc ara de la vostra posada, e veus ací la clau de la vostra cambra, que m'he feta donar, e suplic-vos que prestament hi aneu, que io m'he portat les claus perquè negú no pogués llegir lo que allí 10 trobareu escrit. —

Tirant pres les claus e volgué satisfer en lo parlar de Plaerdemavida, e no pogué per ço com l'Emperador lo demanava a gran 15 pressa. Fon-li forçat d'anar, e com li fon davant, l'Emperador li manà que ell tot sol s'assignés en la taula. E l'Emperador, l'Emperadriu e la Princesa e totes les donzelles, lo servien en la taula, e no era cavaller ni 20 dona s'hi gosàs acostar per servir-lo, mas tots estaven asseguts escoltant què diria un ancià cavaller nodrit e experimentat en armes, molt eloqüent e gran llegista, lo qual començà a recitar totes les cavalleries que Tirant en son temps fetes havia. E així hò- 25 mens com dones no tenien voluntat de menjar oint les grans honors que Tirant fins en aquella jornada percaçat s'havia. Com Ti-

rant se fon acabat de dinar, lo cavaller cessà lo llegir, que tres hores passades durà. Aprés que Tirant fon dinat, se dinà l'Emperador ab tots los altres, cascú assegut segons lo grau qui era. Com tots se foren dinats anaren al gran mercat, lo qual trobaren molt bé emparamentat de molts singulars drap de ras; e aquí corregueren brúfols qui eren molt braus, e fon molt singular festa de veure. Així despengueren tot aquell dia en festes i en alegria.

Com fon venguda la nit, lo sopar fon molt abundós e de la similitud del dinar. Aprés les danses, començaren les farses e los entremesos, segons en tal festa se requerien per manifestar com Tirant entrava en les batalles. Aquestes festes duraren quasi tota la nit, que l'Emperador partir no se'n volgué fins en l'alba. E la Princesa per parlar e veure a Tirant no s'enujava d'estar en les festes, e Tirant gosava molt poc dir a la Princesa per dubte de l'Emperador que els estava molt prop, mas ab baixa veu li dix: — Certament, senyora, de major grat e estima era a mi la nit passada que no aquesta —. E prestament. Plaerdemavida respòs. — Molt me alten, senyor, les vostres paraules, mas no les obres. —

Llavors veent l'Emperador que lo dia era vengut, llevà's, e volgué que tots ab ell ensem s'acompanyassen al Capità fins a la sua posada; e Tirant li regraciava la molta honor que li feia, e volia tornar acompanyar a l'Emperador, mas lo valerós senyor no ho consentí. 5

Com Tirant fon en la sua cambra, pensà que Plaerdemavida, ab la descontentació que tenia d'ell, no li hagués feta alguna lletra; e con entrà per la cambra e véu en terra una càrrega d'or, estigué admirat de la virtut de la Princesa, e estimà més la bona voluntat que lo present. E féu venir a Hipòlit e manà-li que ho estojàs. 15

Venint hora de missa, tota la bona gent foren en orde per complir les festes ja principiades, e Tirant no tingué manera de poder parlar ab la Princesa per fer-li gràcies del que tramès li havia, fins que el dinar fon passat. E si en la un dia se féu gran festa, molt major se féu en l'altre, que seria massa llarg de recitar. Però après del dinar digueren a l'Emperador que per lo poc dormir que en la nit passada fet havia, que anàs a re- 20 25

posar sa majestat, e a la hora deguda de festejar tothom tornàs allí, e així fon fet. E tornant les dames al palau Tirant s'acostà a l'orella a la Princesa e dix-li: — Ja no tinc
5 esperit amb què puga parlar ni llengua en poder pronunciar paraules de tanta amor ni obres de tanta honor que la majestat vostra cascun dia me fa, que no m'hi basten gràcies a referir. —

10 E ella li féu prestament semblant resposta per bé que no gosava molt parlar, per esguard de l'Emperadriu, que li anava prop; solament li dix: — Tu est senyor de mi, qui tens tota ma llibertat en ton poder: veges què
15 manes de mi fer, guerra o pau. E si a tu no ajude, qui est mon senyor, a qui ajudarem? Açò és poc a present lo que io faç, en esguard del que tinc deliberat de fer, però si més ne vols, les portes del tresor són obertes
20 per a tu e tancades per a tot altre. —

E Tirant referint-li més gràcies, aplegaren a la porta de la cambra de l'Emperador, qui se n'entrà dins ab totes les dames; solament restà la Viuda reposada, qui es posà al cap
25 de l'escala per esperar a Tirant, e ab la femínil malícia tenia aparellat tot lo mester per a cometre crim que jamás tal no fon pensat. Com véu a Tirant, ab cara molt afable e

ab gest graciós perquè el pogués enamorar, li presentà paraules de semblant estil acompanyades: — No só admirada si lo món voleu conquistar, que a mi teniu cativada. Si a les dues hores tocadeu voleu ésser en lloc secret, poreu veure tot lo que dit vos he. — 5

Dix Tirant que era molt content, e tota hora que li fos plaent, que seria prest.

[FICCIÓ QUE FÉU LA VIUDA A TIRANT]

La Viuda se partí prestament de Tirant, e tenia a les espatlles de l'hort una casa ja concertada d'una dona molt anciana, e féu-la molt bé emparamentar ab un llit que hi féu posar segons a Tirant se pertanyia. 15

E per lo poc dormir que la Princesa havia fet, fon-se despullada per millor dormir a son plaer. 20

Com la rabiosa Viuda conegué la hora ésser disposta, anà a Tirant molt secretament e pres grans juraments d'ell e féu-lo desfressar, e los dos tots sols anaren a la cambra de la vella. En la cambra havia una petita fines- 25 tra que mirava dins l'hort, e tot quant se feia se podia bé veure. Emperò la finestra era

molt alta que, sinó ab escala, no s'hi podia mirar. La Viuda hagué dos espills grans: l'u posà alt a la finestra, l'altre posà baix en dret de Tirant i en dret de l'altre, e tot ço que
5 es mostrava en la de dalt, tot resplendia en lo baix: la una lluna de l'espill estava endret de l'altra. E per dar-ne major experiència: un home té una nafra en les espatlles, com la porà veure? Prenga dos espills e posa'l
10 l'u en la paret, e l'altre en dret d'aquell espill que vós lo pugau veure; e la plaga representa en lo primer espill, e d'aquell representa en l'altre.

Com la Viuda reposada hagué fet açò e
15 hagué deixat en la cambra a Tirant, cuitadament se n'anà al palau, e trobà la Princesa que estava dormint en lo llit, e dix-li: — Lle-
vau, senyora, que lo senyor Emperador vos tramet a dir per mi com per manament dels
20 metges vos lleveu e no dormau tant, car lo molt vetllar que haveu fet en la nit passada, venint ara lo molt dormir després dinar, i en temps de calor, engendren-se moltes malalties qui darien dan a vostra delicada per-
25 sona. —

E obrí les finestres de la cambra perquè no dormís, la qual cosa atorgà la Princesa per les piadoses paraules de son pare. Com se

fon llevada, vestí's una gonella de brocat, e tota descordada, sens drap de pits, ab los cabells escampats per les espatlles, li dix la Viuda: --- Los metges tenen per bo que davallàsseu en l'hort per veure aquella verdor, e farem allí molts jocs perquè us passe la son, car io tinc unes vestidures, de la festa del Corpus Christi, ressemblant al vostre hortolà; e Plaerdemavida qui ens semblants afers és molt sentida e plasent, vestir-les s'ha e dirà-us de ses acostumades plasenteries. — 5 10

La Princesa ab la Viuda e ab les donzelles davallaren a l'hort, e Tirant estava contínuament mirant en l'espill, e véu venir la Princesa ab ses donzelles, e fon-se asseguda prop d'una sèquia d'aigua. E la Viuda havia bé proveït en tot lo que mester li feia, e ginyà que el negre hortolà en aquell cas no fos en l'hort, ans lo féu anar a la ciutat de Pera; e la Viuda ajudà a vestir a Plaerdemavida ab la cara que li havien feta pròpiament com la del negre hortolà; e ab les sues robes que vestia, entrà per la porta de l'hort. Com Tirant lo véu entrar, verdaderament pensà que fos aquell lo moro hortolà, e portava al coll una aixada e començà a cavar. A poc instant ell s'acostà envers la Princesa e assignés al seu costat, e pres-li les mans e besà-les-hi. 15 20 25

Aprés li posà les mans als pits e tocà-li les
mamelles, e feia-li requestes d'amor; e la
Princesa feia grans rialles, que tota la son
li féu passar. Aprés ell s'acostà tant e posà-li
5 les mans dejús les faldes, ab gran alegria
que totes estaven de les coses plasents que
Plaerdemavida deia. La Viuda girava la cara
envers Tirant e torcia's les mans, escupia en
terra, mostrant tenir gran fastig e dolor del
10 que la Princesa feia.

Pensau lo mesquí e desaventurat de Ti-
rant, que la un dia estava tan pompós e tan
content d'haver atesa tan alta en dignitat se-
nyora per esposada, la cosa que ell més de-
15 sijava en aquest món, e aprés veure de sos
ulls son dol, son plant e sa dolor! E pensant
en si, tingué dubte que los espills no li re-
presentassen fals lo que havia vist, e trencà
los espills mirant dins si havia alguna cosa
20 maliciosa que fos feta per art de nigromàn-
cia, e no trobà res del que pensava. E volgué
pujar alt en la finestra per veure si veuria
més e a quina fi vendrien aquells afers, e
veent que no tenia escala, car ja la Viuda te-
25 ment-se'n les havia apartades, Tirant, no te-
nint altre remei, pres lo banc d'avant lo llit e
dreçà-l en alt, e pres una corda que tallà de la
cortina, e passà-la per la biga, e ell pujà alt,

e véu com lo negre hortolà se'n portava per la mà a la Princesa en una cambra que dins l'hort havia, a on tenia la sua artilleria per a conrear l'hort e per a son dormir. E Plaerdemavida posà-la dins la dita cambra, cercaren-li una caixa on tenia la sua roba de vestir, e tot quant tenia li regonegueren. Après un poc espai ella ixqué, e la Viuda ab la una donzella passejava prop de la cambra. Com la veren eixir, la Viuda s'acostà a la donzella, donà-li un drap de cap, e dix-li, per fer lo joc que en fos complit de rialles:—Posa-lo-hi davall les faldes, de la Princesa—. La donzella, així com la Viuda l'havia assinestrada, com fon davant de sa altesa agenollà's en terra e posà-li lo drap davall les faldes: e la ignorància de la Princesa donà lloc a la malícia de la Viuda. 5 10 15

Havent vist Tirant un cas tan nefandíssim fon posat en un cruel pensament, e ab veu miserable, plena d'inestimable dolor, se pres a dir una tal llamentació:—O fortuna enemiga de tots aquells qui rectament en lo món viure desigen, ¿per què has permès que los meus desaventurats ulls hagen pogut veure cosa que tots los vivents no han vist, ni porrien pensar que un tal cas fos possible qui fer-se pogués? Doncs a la feminil condició, 20 25

no li és res impossible que de mal sia? No creguera jamés que en donzella de tan poca edat hagués tant poca vergonya e tant atreviment, que sens temor cometés un tan abominable crim. —

En aquest punt entrà la Viuda reposada, qui, aturada per bon espai a la porta, havia oïdes recitar totes les llamentacions de Tirant, e dix: — Ara tenen lloc les coses per mi principiades —. Con fon dins la cambra, véu que estava molt adolorit, ab lo coixí ple de llàgremes, continuant en ses llamentacions; fon-se asseguda prop d'ell posant-se en avinentea, si Tirant li volia dir res, d'estar presta a tot lo que li manàs. Con véu la Viuda que Tirant no mudava de so, començà-li de fer un tal conhort en paraules de semblant estil: — Trista de mi, què faré? No trobe remei que ajudar-me puga. Ab aquestes mamelles — les quals se tragué defora perquè Tirant les ves — he donat a mamar a aqueixa senyora —. E tingué-les així per bon espai, mostrant que ab les llamentacions que li feia, les s'havia oblidades d'estojar. Més dix: — Senyor Tirant, preniu aquell confort que los miserables solen pendre en llurs misèries acompanyades de molta compassió. —

No tardà Tirant en fer-li present de tal resposta: — Gran consolació és als miserables con en les tribulacions tenen companys, ab tot que los meus passats e esdevenidors mals no tenen par en lo món com sien de major grau en estima de tots los altres; e la vostra amor, senyora Viuda, no es pot acompanyar a la mia. En espai d'un dia só estat en lo més alt grau en mes amors, e en l'altre dia só estat lo més confús e abatut enamorat de tot lo món, car de mos ulls he vist posseir quietament a un moro negre lo que io no he pogut obtenir ni ab prec, treballs ne perills, que he comportats en la mia persona per la sua amor. Doncs un tan desaventurat home com io no deuria viure en lo món perquè no tingués jamés causa de fiar de neguna dona ni donzella. —

E llevà's del llit per voler-se'n anar, e la Viuda li dix: — Senyor, reposau-vos un poc, car molta gent ha en la carrera. No volria, per tan cara com tinc la vida, negú vos ves eixir. Emperò io seré prestament en la finestra e avisaré vostra mercè si és cas de partir. —

Tirant, així adolorit com estava, se tornà al llit llamentant-se del mal que tenia present. La Viuda entrà en la cambra de la vella

senyora de la casa, e prestament fon despullada, vesti's una camisa perfumada ab tots sos drets com si hagués entrar en batalla, e gonella de vellut negre. E tota descordada entrà en la cambra e posà's al costat de Tirant, e ab atreviment gran e poca vergonya presumí fer-li present d'una tal requesta: — Senyor Tirant, amau a qui us ama e oblidau a qui no us vol bé. E per bé a mi estiga mal de dir, preneu-me per serventa e per persona tal que us ama més que a la sua vida. E si amau verdaderament, amor no guarda béns ni llinatge, mas guarda honor, llealtat, castedat e benivolença.

—Senyora — dix Tirant —, féu-me tant de bé que no vullau més turmentar la mia ànima trista. Car tot quant m'haveu dit no en puc res comprendre. E no us cal despendre més paraules. E sé us bé dir que tant poc poria io oblidar la majestat sua con poria renegar la fe. —

Dix la Viuda: — Puix amar no em voleu, consentiu tota nua puga un poc estar prop de vostra mercè. —

E despullà's prestament la gonella que tenia ja tota descordada. Con Tirant la véu en camisa, sortí del llit donant un gran salt en terra, obrí la porta de la cambra e anà-se'n a

la posada, de molta dolor acompanyat; e la Viuda no restà ab menys

Con Tirant fon en la sua cambra, tanta era la passió que passava que no hi sabia pendre remei, ars passejant-se per la sua cambra destil·laven dels seus ulls vives llàgremes. E així passejant e gitant e ab aquella passió estigué per espai de tres hores. 10

Aprés ixqué tot sol de la cambra ab la gran ira que portava, e tot desfressat anà-se'n a la porta de l'hort, tan secret com pogué, e trobà dins l'hort, que poc havia que era vengut, lo negre hortolà, e véu-lo a la porta de la cambra sua, que estava calçant-se unes calces vermelles. Tirant que el véu, mirà a totes parts e no véu negú, pres-lo per los cabells e posà'l dins la cambra e degollà'l. E tornà-se'n en la sua posada que per negú no fon vist, car tota la gent estava en la gran plaça on se feia la festa. Tirant se pres a dir: — ¡O Déu just e verdader qui corregeis los nostres defaults, io demane venjança e no justícia d'aquesta senyora tan descominal! Digues, donzella sens pietat, ¿la mia disposició no era conforme als teus desigs, més 25

que la del negre hortolà? E si tu, com io creia haguesses amat, tu fores encara mia, e no pogueres trobar qui més t'amàs de mi. —

5 Ara deixem a Tirant qui es llamentà de ses dolors, e tornem a l'Emperador qui es posà en orde ab totes les dames per eixir a la festa. E arribà un correu qui li portà nova d'un dolorós e desaventurat cas que tres dies
10 havia que s'era seguit en lo camp, lo qual cas era aquest que es segueix.

[DESFETA DEL DUC DE PERA]

Lo Duc de Macedònia e lo Duc de Pera eren capitans del camp general sobre tots los
20 altres, e molt sovint eixien a fer armes ab los turcs. Però los turcs temien molt l'aigua que los cristians llançaven; e sobre aquesta aigua molt sovint venien a les mans, e hi moria molta gent així d'una part com de l'altra, però a deu crestians que hi morissen ne morien
25 tres cents de turcs. E causava-ho açò: com los turcs entraven dins lo territori de la ciutat de Sant Jordi, los cristians llançaven totes les aigües del riu e de les sèquies; la

terra era molt argilenca, que los cavalls eixir no en podien ni menys los hòmens de peu: e per ço mataven tants dels turcs.

Era's seguit que un dia de dolor los turcs
emprengheren de venir quatre mília peons ab 5
aixades e cabaços, pics, vinagre e foc portants
per voler rompre una muntanya, perquè l'ai-
ga s'escampàs per un riu sec que hi havia e
per llevar-los l'aigua. E après d'allí, envers
los turcs a una llegua, estava un lloc tot des- 10
poblat ab un gran tros del mur derrocat, e no
hi habitava negú. E venc en la nit tota la
gent del Soldà e la del Gran Turc, e tots a
peu se posaren en aquell lloc despoblat, e la
gent a cavall, a mijsa llegua, fon mesa dins 15
un bosc perquè no fos vista. Al matí les es-
pies vingueren e notificaren als capitans la
venguda dels turcs, e aplegat consell, per tots
fon concordat que pujassen a cavall e, ben
armats, anassen la via dels turcs. 20

Trameteren primer corredors, e tornaren
ab nova certa que els enemics volien rom-
pre la muntanya per guanyar aquella aigua.
Los crestians anaren devers aquella part. Con
hi foren aplegats, los de peu començaren a 25
escaramussejar, e durà per bon espai l'esca-
ramussa, per tal forma que hi moriren molta
gent d'una part e d'altra. A la fi que fon

quasi mig dia, los turcs que veren que massa los estrenyien, desempararen la ferramenta e posaren-se en fuita. Los crestians cuitaren al pas qui era mija llegua lluny d'allí, e l'aigua era tanta en aquell endret que no podien
5 passar sinó ab gran treball e perill: bastà que com hagueren passat lo pas, los altres tingueren molt gran avantatge. Aquests, a galop tirat, deixaren tota la gent de peu atràs, e obra
10 de qualque cinc mília hòmens, poc més o menys, anaven après d'ells seguint-los, e aquells recolliren-se dins lo lloc despoblat; mas massa fon poblat en dan dels crestians. Los turcs se feren forts on estava lo mur
15 romput. Lo Duc de Macedònia dix: — Senyor, a mi dóna de parer que no devem passar d'ací avant, car no sabem los dubtes e los aguaites dels enemics, car jamés no estudiem ni pensen sinó en tot lo nostre dan. —
20 Lo Duc de Pera, per ésser l'altre capità companyó del Duc de Macedònia, mogut d'enveja, féu principi a un maliciós parlar: — Posa la raó davant la voluntat, e tu mateix
25 ple de temor sàviament fuig e torna-te'n, que ab més delit estaràs ab les dones dins la ciutat que no ací, apartant-te dels perills e congoides que en les armes se solen esdevenir, en les quals tu follament t'est regit. —

Lo Duc de Macedònia, per no posar en devís tota la gent, que no haguessen a deixar los enemics per contendre ab los amics, volgué comportar e haver paciència per aquella vegada.

5

En aquestes raons se posaren los altres cavallers e grans senyors; e feren-los callar; e los uns eren d'openió d'anar e los altres de tornar. E així els ne pren tostemps a aquells qui volen tenir molts capitans; e per ço dix Aristòtil que el capità deu ésser vell per ço com té més seny e qui sia virtuós de costumes.

10

Però a la fi a tots fon forçat d'anar, per ço com lo Duc de Pera dix: — Qui em volrà seguir o se'n volrà tornar, sia en sa llibertat —. E posà's primer, e tots los altres per força l'hagueren de seguir. E aplegats que foren al lloc despoblat, los turcs se posaren al mur trencat defenent-se bravament. E havia-hi un petit vall e fon-los forçat de descalcar, e combateren molt virtuosament a peu ab les llances en les mans car no tenien altres armes. E estant així isqué lo Soldà e lo Gran Turc, los uns per un portal, los altres per l'altre; prengueren-los en mig, e allí feren molt gran matança e molts que n'apresonaren; e puc dir d'aquesta trista desventura

15

20

25

que tots quants foren descavalcats, foren morts o presos, que sol un cavaller no es pogué fer estalvi.

5 Ab aquesta victòria los turcs se'n tornaren dins la ciutat de Bellpuig e posaren los presoners en forts presons.

10 [LA NOVA AL PALAU DE L'EMPERADOR]

15 Aquesta nova pervengué a l'Emperador estant en la gran sala esperant les dames que vinguessen per anar a la gran plaça on se feia la festa. Bé foren tristes e amargues e plenes de molta dolor, que en aquell dia ¡quantes dones perderen llurs pares, marits e fills e germans! L'Emperador, en presència
20 de tots, dix: — ¡O Grècia, com te veig desolada, que restaràs orfe, viuda e desamparada! Ara seràs mudada en novella senyoria. —

25 Lo plor, lo crit e la dolor fon tanta en lo palau, que era cosa d'una gran admiració de veure ne d'oir. Aprés s'estengué per la ciutat en tal forma que la gran festa se convertí en gran dolor e plant. Aprés, l'Emperador tra-

mès per Tirant per recitar-li la cruel e dolorosa nova e per mostrar-li les lletres que rebudes havia. Com lo cambrer fon a la porta de la cambra de Tirant, sentí que feia gran dol, e oí que deia forma de tals paraules: 5
— ¡O Viuda malvada, enemiga del meu bé. jamés t'hagués io coneguda, car tu seràs estada causa de la mia mort e destrucció! —

Lo cambrer de l'Emperador sentia bé les paraules e llamentacions que feia Tirant, encara que bé no les compregués perquè la porta de la cambra estava tancada; e per complir lo manament de son senyor, li dix: — O senyor Capità, no s'hi ha d'esmaiar, car no està bé en boca de cavaller dolre's del que 10
Nostre Senyor fa, car aquest temps n'aportarà altre, que si aquest és d'adversitat, ab esforç e ajuda vostra se porà reparar. ¿E no sabeu vós que après de l'aspre e fred matí ve lo bell sol? — 15

E Tirant detingué's de ses llamentacions e dix: — ¿Qui est tu qui remei vols dar a ma dolor? — 20

Respòs l'altre e dix: — Io só cambrer de la majestat del senyor Emperador, del qual 25
só tramès, que us mana e us prega que us plàcia prestament anar a ell. —

Tirant obrí la porta de la cambra, e ab los

ulls plorosos li dix: — Amic, de mon mal io et prec no tingues cura, e no el vulles manifestar a negú. E poràs dir a sa majestat que molt prest hi seré. —

- 5 Com lo cambrer fon tornat davant l'Emperador, ab gest e trista cara li dix: — Senyor, lo vostre Capità té present tot lo mal que s'és seguit, car los seus ulls ho manifesten, e io qui l'he sentit greument llamentar. —
- 10 Car cregué que la sua congoixa era per la mala nova que era venguda.

- 15 Tirant se vestí un manto de drap gros negre, ab les calces d'aquella mateixa color, portant una espasa en la mà, e tot sol entrà per la porta de l'hort pujant-se alt en la gran sala, e véu que tots los del palau feien gran
- 20 dol e desmesurat plant, que no era negú qui li pogués parlar.

- Entrà l'adolorit Capità dins una cambra, e véu la Princesa gitada per terra, ab tots los metges qui entorn li estaven per tornar-li la
- 25 perduda sanitat. Tirant s'hi acostà, e con la véu en tal punt estar, lo cor no li pogué comportar que no digués:—¿Per què deixau morir aquesta senyora sens pietat? Ai trist de

mi! La vida tinc per no-res, que tinc vergonya de dir lo que a la memòria se representa. —

Los metges no ho entenien, ans se pensaven que per la mala nova ho deia. E Tirant pensava que tots plorassen per dolor de la Princesa. Fon-se girat al través, e véu l'Emperadriu que tots los vels s'havia romputs sobre lo cap, e davant, la cordonera de la gonella tota rompuda, e la camisa, que totes les mamelles li parien, dient ab alta veu: — Ara nos convendrà a totes ésser catives lligades ab forts cadenes. ¿Qui serà que de nosaltres vulla haver mercè? —. A l'altra part véu a l'Emperador estar en terra assegut com si fos una estàtua de pedra, que no feia de si negun moviment, car volia plorar, e no podia, la sua gran desventura e tenia les lletres en la mà, e ab signes cridà a Tirant e donà-les-hi.

Con Tirant les hagué llestes, dix: — Més és lo mal que io no em pensava. — Llavors se pres a confortar a l'Emperador dient-li: — Senyor, la majestat vostra no deu ésser admirat com aquest cas s'és seguit, com sia son propi costum de la guerra, com unes voltes és hom vencedor e altres vençut, mort o apresonat: açò són actes de guerra. E vos-

tra majestat, com a cavaller, de tals inconvenients com aquest no es deuria agreujar sinó pendre-ho a molta paciència, car altra jornada, amb l'ajuda de Nostre Senyor, n'hi haurà per a ells. —

En aquest punt la Princesa obrí los ulls e cobrà son natural, e pregà a Tirant que vingués allí. Tirant, prenent llicència de l'Emperador, com li fon prop, la Princesa lo féu seure prop d'ella. Entraren dos hòmens que venien fugits del camp, e recitaren llargament la llur destrucció, e del gran devís del Duc de Macedònia e del Duc de Pera, e com eren, entre morts e presos, cinc mília cavallers d'esperons daurats, sens los altres de què no se'n feia menció.

Acabant de recitar la tan dolorosa nova, se tornà a refrescar lo dol e plànyer molt major que no era estat. Llevant-se l'Emperador de lla on seia, ab dolorós crit destillant dels seus ulls vives llàgremes, posant-se les mans al cap se n'entrà dins una cambra. Con la Princesa li véu gest de tan dolorós desconhort, la sua ànima del seu afligit cors se volgué partir, e perdent lo record, tornà en lo primer punt. E lo més sabut metge de tots, dix: — Certament io no estime vida en aquesta senyora, com tres voltes se sia ja

esmortida, e ara no li puc trobar gens de pols. Io crec que ella deu haver fet son dret camí. —

Tirant, que oí dir tals paraules al metge, d'extrema dolor que en aquell cas mostrava haver, caigué en terra, e donà tot lo cos sobre la cama que havia tenguda rompuda, e tornà-la's a rompre, e a fer-se més mal que tengut no havia. La sang li sortí per lo nas e per les orelles e molt més de la cama, e fon gran admiració, segons recitaren los metges, com en aquell cas de tot no morí. Prestament ho anaren a dir a l'Emperador, lo qual ab gran dolor dix: — No és admiració neguna, car tota la sua parentela negú no ha restat que no sia mort o pres, e açò és lo que a mi més aconhorta, que per traure sos parents e amics de presó, farà d'admirables cavalleries —. No pogué estar l'adolorit Emperador que no isqués de la cambra, e anà devers Tirant, e véu sa filla mig morta, e dix:—¡Déu no m'ajut si sé a qual més prest socórrega!—Però féu pendre a sa filla e féu-la posar en lo seu llit, i a Tirant en una bella cambra. Despullaren-lo prestament e curaren-li la cama, e la hi dreçaren un poc, e de tot lo que li feren no tingué sentiment negú, car trenta sis hores estigué sens algun record.

Com ell hagué recobrat son natural, demanà qui l'havia portat allí, e Hipòlit li dix: — Com, senyor! ¿no sabeu lo gran dan que a tots nos haveu donat, car dos dies ha que

5 no sou estat en vostre record ni haveu pres substància ninguna de què la vostra persona ne pogués més valer? Per què us suplic que vullau pendre lo que los metges manen que prengau.

10 — No em plau pendre res que de salut sia — dix Tirant —, car no desig sinó la mort i ab ella fer companyia. —

Prestament ho anaren a dir a l'Emperador, e la Princesa ho sabé, que ja era bé retornada. Aprés dix Tirant: — Digau com està la

15 senyora Princesa. —

Respòs Hipòlit: — Senyor, molt bé és retornada.

— Això crec bé — dix Tirant —, que son

20 mal no deu ésser molt, puix ha tengut, pocs dies ha, coses que ella bé volia, mas ara pens que no se'n gloriejarà molt. Ella no és la primera qui açò ha fet ni serà la darrera. Io bé sé que ella no és dura com a ferre ni és

25 de pedra esculpida. —

En açò entrà l'Emperador e aprés totes les dames ab l'Emperadriu ensems, e tots li demanaven com estava de son mal; e no volgué

donar resposta a negú ni es volgué deixar de son parlar, e tots estaven admirats com no havia retudes les saluts a l'Emperador ni a negunes de les dames.

E féu-se dar lo crucifix, e dreçant ses paraules de senglots e dolorosos sospirs acompanyades, que gran treball portaven d'acabament ésser enteses, dix:— O Senyor clement e piadós! Io, miserable pecador, per la vostra immensa bondat só reduït a verdadera notícia de mos pecats e defalliments; e supplic a la sacratíssima majestat vostra, me vullau perdonar totes les ofenses que contra la divina bondat vostra he comeses, e comet cascun dia, e de molts mals que he fets: de tots vos demane misericòrdia e perdó, car per la vostra clemència e pietat volgués pendre mort e passió per salvar los pecadors tals com io, e crec que no hi ha major pecador de mi. O Déu eternal e alt Pare poderós! ¡com faràs la última sentència, fes, Senyor, que io sia u dels elets benaventurats, e no dels maleits! —

Aprés plegà les mans, e ab gran humilitat abraçà e adorà la creu, e dix:— O fill de Déu, Jesús omnipotent! Io muir per amor, e tu, Senyor, per amor volguist morir, per lliberar l'humanal llinatge e io, per amor. Tu

passist tantes penes, ço és: assots, nafres e
turments, e io he passada dolor de vista de
moro negre. Sinó tu, Senyor, ¿qui es pot
acomparar a la mia dolor? Plàcia a la ma-
5 jestat tua, Senyor, que no vulles guardar als
meus grans defaults, car ab la passió que tinc
lo meu pobre enteniment varieja, mas plà-
cia't perdonar-me los meus grans pecats, ai-
xí, Senyor, com perdonist al sant lladre e
10 a la gloriosa Magdalena. —

L'Emperador ab totes les dames era en la
cambra, lo Cardenal ab molts altres eclesiàs-
tics, e tots estaven admirats de les piadoses
paraules que oïen dir a Tirant, tenint-lo en
15 opinió de bon cristià. E confessà's del Pa-
triarca, qui l'absolgué de tots sos pecats a
pena e a culpa. Tirant se dreçà un poc en lo
llit, e dix semblants paraules: — O piadosos
oints, escoltau lo que diré. Mirau la tristor
20 qui en aquest cas me combat, esperant quan
serà la fi de tan dolorós principi. E prec-vos,
parents meus, que us conforteu, car io estic
en lo trespàs de la mia dolorosa vida. —

E girà los ulls devers la Princesa e dix:
25 — Ab dolor me partesc de vós; deixe-us lo
cos, e l'ànima a Déu. Bé pens que jamés no
és estat cavaller qui de tristor morís, e no

és negú qui es puga acomparar a la dolor mia. —

L'Emperador, ab tots los qui eren en la cambra, ploraven e dolien-se molt de la sua mort, e no era negú qui de bon grat no plo- 5
ràs, tant per lo merèixer seu quant per la molta fretura que faria a tots generalment. E girà lo cap Tirant devers l'Emperador, mostrant dolre's d'ell, e dix ab cara afable e piadosa veu: — O senyor Déu, empara la 10
mia ànima, per ço com a nosaltres est tan piadós, car l'ànima d'aquest cos partir-se vol. Digau, senyor Emperador, ¿qui farà per l'altesa vostra les forts e cruels batalles, ara que tots los bons cavallers són presos, e lo vostre 15
servidor e qui més vos desija servir, Tirant, sia mort, lo qual amava més a la majestat vostra que a tots los prínceps del món? E no em dol sinó com no he pogut portar la conquesta a fi. E a vós, senyora Princesa, tant 20
com la vida m'hagués acompanyat tostemps fóra estat en ajuda vostra contra aquells qui ofensa vos volguessen fer, mas ja no puc altra cosa fer ne dir sinó dolre'm del que he vist. Mas, ¿qui pot dir que jamés tal dolor 25
havia sentida com és la mia? —

Aprés se girà a totes les dames e dix-los:

— Senyores, vullau pregar a Déu per mi, que m'haja mercè. —

Aprés baixà lo cap e tornà a plànyer e a llamentar-se, car la mort l'estava esperant.

5 Dix a Hipòlit: — Fill meu, vet ací la miserable vida d'aquest món en què ens aporta; mira la mia cara si és tal com solia. —

E Hipòlit, tanta era la dolor e tristícia que tenia, que no li pogué respondre. Tirant li
10 tornà a dir: — No plores, car io us he recomanat al senyor Emperador, e ara de present lo hi tornaré a dir: senyor Emperador, si en algun temps la majestat vostra conegué en mi voluntat de servir-vos, ara vos suplic, ab
15 tota aquella amor que puc ni sé, a mos amics, parents e servidors en vostra custòdia e protecció los vullau tenir. —

Mas tanta era l'extrema passió que lo benigne senyor tenia, que no li pogué dir sinó:
20 — Serà a vostra voluntat complit. —

En aquell punt a Tirant lo cap li fallí del coixí, ab los ulls closos que paria que dormís, e mostrava's que fos privat de la vida d'aquest món. Dix Hipòlit: — ¡Ai mort, per a
25 quina vida tu em deixes trist e dolorós sens ventura neguna! —. E envers Tirant féu una gran llamentació mostrant que l'amava sens ficció neguna. E vengueren allí tots los criats

de Tirant, que tenien extrema dolor per la mort qui l'esperava. E bé es mostrava la sua cara del tot cambiada. E tornà a dir Hipòlit: — Si aquest cavaller mor, tota la cavalleria del món serà morta —. E cridà ab grans crits: — O mon senyor Tirant, ¿per què no voleu oir les paraules de tots los vostres servidors, que són ací? — 5

Respòs Tirant:—Qui és lo qui em crida?—. — Io só, lo desaventurat Hipòlit, e veus ací lo senyor d'Agramunt que us demana. — 10

Com Tirant los oí, obrí los ulls ab gran pena e dix-los: — Per bé siau venguts, cavallers, per veure los meus darrers dies, que seran pocs. E com só en record de la mort, que em tinc a partir de la vostra companyia, e que no us he poguts premiar al plaer meu, m'és doble pena; però partiu-vos tots los meus béns haguts e per haver. — 15

E ab gran fatiga tragué la mà e donà-la a tots los parents e servidors, e ab la veu fosca dix altra volta besant e abraçant lo crucifixi: — O senyor ver Déu omnipotent! Infinites gràcies faç a la tua sacratíssima majestat com me deixes morir en los braços de mos parents e amics, e davant la majestat del senyor Emperador, e de la senyora Emperadriu e de sa filla. — 20 25

Aprés d'açò, girà's devés los seus e dix:
— ¿On és la flor del nostre parentat de la
casa de Bretanya e de Roca salada? O Dia-
febus, Duc de Macedònia! O Vescomte de
5 Branxes!, de vosaltres me partesc, ¿e qui
serà aquell qui us puga traure de presó? E
vosaltres que ací sou, prec-vos lo meu cos sia
embalsamat e fet portar en Bretanya als bons
cavallers. Lo bacinet e l'espasa e la camisa
10 de la sobrevesta que en les batalles e en esta
terra he portat, en l'església major damunt
la mia sepultura sia posat, on estan los qua-
tre escuts que en batalla vencí cos per cos
dins en la lliça. Si fer se pot, lo meu cos, a
15 l'ancià de mon pare ni a la beata de ma mare,
no li sia mostrat, ans los sia defès de veure'l.
E sobre lo meu vas seran pintats caps de
moros negres, ab lletres escrites entorn del
meu sepulcre: "Causa odiosa per què morí
20 Tirant lo Blanc". —

Aprés pregà a tots que no li diguessen res.
Los metges no li podien fer ni dar remei ne-
gú: tanta era la dolor que suportava. E lo
vell Emperador, ab tots los que allí hi eren no
25 es delitaven sinó en plorar e plànyer, no tenint
gana de menjar ni de reposar, ans pensaven
tots ésser sots lo jou de captivitat, e tota la
llur esperança estava en nostre senyor Déu

i en Tirant. Com lo veien estar en tal punt, tots tenien l'esperança perduda, e donant lloc e espai a llur dolor, tots ixqueren de la cambra.

[EL CONSELL DE LA JUEVA]

Los metges ordenaren-li moltes coses, mas 10
valien-li molt poc. Venit una vella juïa a la
fama del seu mal, presentà's davant l'Empe-
rador, e ab gran audàcia li féu present de
semblants paraules: — L'amor natural que
tinc a la majestat vostra, senyor Emperador, 15
m'ha feta venir davant la presència vostra,
havent compassió de vostra altesa, que en los
vostres darrers dies benaventurats no hajau
ésser desposseït de la vostra imperial senyo-
ria. E com sia certa que tota la vostra espe- 20
rança de salut està en la vida d'aquest singu-
lar cavaller Tirant lo Blanc, e tots los metges
l'han ja desemparat, io tota sola lo vull em-
parar ab condició tal que si mor, que tolgues
a mi la vida e a qualsevulla pena cruel m'obli- 25
garé. E faça la majestat vostra, senyor, en la
forma que io diré. Feu ajustar molta gent
d'armes, e donen grans crits, e entren dins la

sua cambra molta gent fent remor d'espases e de llances e pavesos, donant grans colps de les espases en los pavesos. Com se despertarà e veurà tanta gent armada, e los crits
5 que seran majors, e demanarà què és açò, poran-li dir que los turcs són a la porta de la ciutat; e tot aquell pensament que té li fugirà, e ab la virtut que ab si porta, per la vergonya d'aquest món ell se llevarà. —

10 L'Emperador tramès per los metges e per gent entesa, e recità'ls tot lo que la juïa li havia consellat, e tots foren de parer que seria ben fet. Los crits e la remor fon tan gran en la ciutat, que ans que en la cambra entrassen Tirant ho oí, e la vella juïa, qui al cap del
15 llit li estava, li dix: — Lleva, senyor Capità, e no et faça temor la mort: vet los teus enemics turcs qui són prop del portal de la ciutat e vénen per pendre venjança de tu. —

20 Com Tirant oí així parlar a la vella, dix-li: —¿E fas-me tu cert que los turcs se són tan prop de mi acostats?

—Si llevar-te plau — dix la juïa —, més prop són de tu que no et penses. Lleva't e
25 posa't en vista en una finestra, e veuràs quant de dan t'està aparellat. —

De continent Tirant demanà la sua roba, e féu-se, ab moltes tovalloles, lligar la cama,

e arma's lo mills que en pogué e pujà a cavall, e molts ab ell, e ab tan gran voler anava que quasi tot lo mal li passà e trobà molt gran remei. E l'Emperador ab los metges que allí eren digueren-li, com estava flac, que prengué un poc de restaurandi e après un poc de solsit, e que ab·allò poria mills entrar en batalla. E féu tot lo que los metges li consellaren. Après conegué e sabé que tot lo que fet havien s'era fet per causa del seu mal. Dix Tirant: — Lloat sia lo poder de Déu, que dona m'ha lliberat de mort, puix dona m'havia mort. E bon consell és estat lo que han dat a l'Emperador e als metges. —

E ans que Tirant se llevàs, la Princesa estava agenollada davant una imatge que tenia en lo seu retret, qui era de la sacratíssima Mare de Déu senyora nostra, qui ignorava lo que havien ginyat a Tirant, e féu fervent oració, e besant la terra deia semblants paraules: — O Mare piadosa, Regina dels àngels e misericordiosa Emperadora dels cristians, oïu-me. Prenga-us pietat de mi, que totes les mies esperances són ja perdudes, e demane la mort puix altre remei no tinc. E

si mor lo meu senyor, aquell que io ame més que a la mia vida, vull que tothom sàpia que la hora que io seré certa de la mort del meu esposat Tirant, en aquella mateixa hora me
5 daré la mort —. E pres un canivet e amagà'l entre les faldes esperant quant li vendria tal nova, dient entre si: — Més val que io execute la mia persona trista ans que de morosia deshonrada. Io recorrec a tu, humil e pia-
10 dosa dels pecadors advocada, que no permetes que io perde lo cors e l'ànima! —

Com Hipòlit véu que Tirant s'era ja vestit e demanava les armes, ab cuitats passos anà a la cambra de la Princesa, e dix-li semblants
15 paraules: — Ma senyora, io us suplic que tota dolor e congoixa que tingau, sia de vostra altesa apartada, e tots vostres mals pensaments sien reduïts en sobirana letícia, car tal nova vos porte que millor dir no la us
20 poria. —

La Princesa per sobreabundant alegria se parà, tal que asseguda en terra estigué per bon espai, que no pogué parlar. Passat aquell moment, la Princesa dix:—¿És vera així bo-
25 na nova com me dius?—. Hipòlit ab paraules dignes de fe la féu certa de tot lo fet com passava. En aquell cas la Princesa tant fon lo plaer que pres, que besà a Hipòlit en lo

front e de sobres de contentació dels seus ulls
corregueren vives llàgrimes, e Hipòlit li dix :
— Senyora, negú no deu plorar sinó sos pe-
cats e defalts —. E per la gran remor que en
aquell cas la gent feia, Hipòlit se'n partí e
la Princesa se n'anà a la cambra de sa mare,
e veren tornar a l'Emperador ab Tirant, e
totes les dames se posaren per les finestres,
que no els era present sinó lo mal de Tirant,
que de l'altre no tenien cura. Com Tirant
fon en dret de la finestra de la Princesa, alçà
lo cap ab lo hacinet e posà's les dues mans
davant la cara, e l'Emperadriu demanà a sa
filla perquè havia fet Tirant tal cas de po-
sar-se les mans davant la cara, que açò no es
fa sinó per discontentació d'amor. E la Prin-
cesa respòs que tal cosa no sabia.

Com foren passats a la porta del palau,
l'Emperador descavalcà e Tirant pres son
comiat d'ell per anar a la posada. L'Empe-
rador féu son poder que Tirant descavalcàs,
que allí seria molt ben servit de tot lo que
mester hagués, e Tirant féu son esforç d'a-
nar-se'n. La Princesa presumí d'aquesta ana-
da què podia ésser la causa que Tirant no
havia volgut aturar en lo palau, per molts
precis que l'Emperador li hagués fets, ço que
ell en altre temps molt desijava. E així ma-

teix pensà per què s'havia mès les mans davant la cara.

[PARTIDA DE TIRANT]

Com Tirant fon en sa posada, prestament
10 se mès en la cambra e féu-se venir lo senyor
d'Agramunt e Hipòlit, e pregà'ls molt afectuosament que deu galeres que hi havia que
les fessen armar e posar en orde de les coses
necessàries. E ells digueren que eren con-
15 tents; e partiren-se de Tirant e feren les
galeres molt bé proveir.

Com Tirant se fon dinat, posà en orde tot
lo que mester havia per a sa partida, e ordenà
que tota la sua gent anassen per terra fins al
20 castell de Malveí, i ell iria per mar, que allí
es trobarien. Com fon en la hora baixa, que
los metges se'n foren partits, per relació d'ells
lo senyor Emperador fon avisat com Tirant
estava bé. Com fon quasi la oració, la Prin-
25 cesa congoixava de mort per veure a Tirant,
e pregà a Plaerdemavida e a la donzella de
Montblanc que anassen a la posada de Tirant
e que el posassen en noves, e es volguessen

assegurar del dubte en què ella estava posada, e li diguessen que ella suplicaria a l'Emperador son pare que l'anassen a visitar, e com ella fos posada en gran congoixa de l'absència de la sua vista. E anant les donzelles per complir llur ambaixada, un patge de Tirant les véu venir, e ab cuitats passos ab gran alegria entrà dins la cambra e dix: — Mon senyor, alegre's vostra senyoria com vos ve ambaixada de part de la senyora Princesa, de dues galans dames. 5 10

— Ves prestament — dix Tirant —, posa't a la porta e diràs que estic bé, mas la són me té tan apoderat que estic ara en lo plasent dormir. — 15

Lo patge féu son manament e féu sa excusació car Tirant no les volgué veure. E tornades les donzelles al palau ab la resposta, la Princesa féu tant que l'Emperador e sa mare anaren a la posada de Tirant; e ell, sabent que l'Emperador venia, avisà a dos patges de tot lo que dir tenien ne a fer. Con l'Emperador fon a la porta per entrar en la cambra, dix lo més avisat dels patges: — La majestat vostra, senyor, pot ben excusar en aquesta hora de no entrar en la cambra, per lo dubtós mal en què vostre Capità està; e lo delit seu en aquest cas és tan gran que re- 20 25

cobra natura lo que ha desmenuït, e de suor quasi cobert està; bo seria un metge sens des-
pertar hi degué entrar. —

5 Tirant prestament se posà en lo llit, ab un drap banyat ruixà's la cara, e féu demostració que dormia. Com lo metge entrà, e tornà a la porta a l'Emperador, dix-li: — Senyor, molt gran pecat seria que en semblant cas lo despertassen. Vostra altesa se'n porà tornar
10 fins a l'endemà, e de matí la sua excusada vista fer-se porà. —

La Princesa no podia pendre ab prou paciència que no ves a Tirant, però fon-li forçat de tornar-se'n ab l'Emperador. Com Ti-
15 rant sabé que tots se n'eren anats, llevà's prestament, e féu trossar tota la sua roba, e féu-la posar dins la galera. Com fon hora de mija nit, secretament se recollí e volguera partir en aquella hora sinó per esguard que
20 la galera no tenia son compliment.

Vengut lo dia e lo sol eixit, l'Emperador sabé com les trompetes de les galeres tocaven a recollir. Tirant tramès lo senyor d'Agramunt a l'Emperador per ambaixador.

Com l'Emperadriu véu que Hipòlit se'n devia partir e la Princesa Tirant, feien molt

grans llamentacions, e cascuna plorava e es
dolia de sos mals, en especial la Princesa,
que així es partís Tirant d'ella sens dir-li
res. Cuitadament anaren a la cambra de l'Em-
perador per veure si era ver la llur partida, 5
e l'Emperador los ho recità tot. La Princesa
apoderà que l'Emperador anàs a la mar per-
què ella hi pogués anar, e l'Emperadriu que
no s'hi tardà. E per quant l'Emperador aple-
gà primer a la mar que no elles, posà's dins 10
d'una gran barca e entrà en la galera e pregà
molt a Tirant que tot l'Imperi tingués per
recomanat. E Tirant li dix paraules molt
afables fent-li oferta llargament de tot lo
que el pregava e encara més l'aconsolà per 15
tal forma que l'Emperador ne restà molt
content.

E tots los mariners donaren de consell a
l'Emperador que prestament isqués en terra
per causa d'un negre núvol qui ab grans trons 20
e llamps venia acompanyat; e l'Emperador
fon tornat a terra. La Princesa, ocupada de
molts pensaments, se dolia molt com no era
estada allí com son pare entrà en la galera,
perquè ella hi fos entrada e hagués pogut 25
veure e parlar ab Tirant. La mar era ja tan
brava que no consentia que dones hi degues-
sen entrar, e son pare tampoc no lo hi hague-

ra consentit. La Princesa, qui no véu altre remei, ab infinits sospirs adolorits pregà a Plaerdemavida que entràs en la galera e que sabés la causa o causes perquè Tirant així
5 cautelosament s'era recollit sens dir-li res, e les mans al passar perquè les s'havia posades davant la cara, e més avant perquè no volgué aturar en lo palau, lo que altres vegades tant havia desijat. E Plaerdemavida, perquè era
10 donzella molt entesa e de bon sentiment, hagué molt bé compresa tota la intenció de sa senyora, e posà's en una barca ab Hipòlit i altres qui l'acompanyaven.

No comporta ésser dita la dissimulada dolor que l'Emperadriu pres com véu que Hipòlit pujava en la galera. Com fon dins, Tirant no féu gens de cara a la donzella, però
20 ella s'esforçà que Tirant la oís e no tardà de fer-li present de semblant ambaixada: — O molt cruel cavaller, ¿qui ha regirat així los teus pensaments? ¿On és l'amor que envers
25 mi mostràveu passant delitoses paraules? ¿Partir-se de tan virtuosa senyora, la més alta en dignitat e virtuts que en tot lo món sia, sens dir-li adéu-siau! —

E dit açò, no podent retenir les sues pïadoses llàgrimes, tancà's davall lo seu mantell ab gemecs e sospirs molt dolorosos, e no dix més. Però Tirant volgué satisfer en lo que Plaerdemavida li havia referit, e ab baixa 5 veu, que per negú no fos oït, féu principi a un tal parlar: — Iç tinc compassió de qui em dóna gran dolor, e no gose manifestar lo que em fa dolre. A la fi los meus adolorits ulls meresqueren veure la tan estimada senyora, 10 la qual de mi en aquell cas poc pensament tenia, amb lo Lauseta, negre hortolà. Primerament viu un deshonest besar, lo qual los meus ulls e los sentiments ofené, e majorment après entrant en una cambra, ab gest e pa- 15 raules d'infinida amor, abraçats, mostraven haver aconseguit tot aquell plaer e delit que entre enamorats s'acostuma. E eixint per la porta la Viuda reposada ab un vel de seda en la mà, agenollant-se als seus peus, davall les 20 sues faldes bé amunt lo hi posà. No sé la mia mà perquè en aquell cas se detingué de fer homei, no vull dir en qui, mas la desaventurada paret m'ho tolgué, més amiga d'altri que no de mi. Los arbres qui d'aprop 25 li estaven, tots mudaren de color per l'abominació de tan lleig cas. Perd de mi esperança, Plaerdemavida, te prec que presta-

ment te vulles partir d'avant los meus ulls
car bé pens que també deus ésser consenta
en la maldat de ta senyora. Mas après lo cas,
jamés traure ni apartar poguí del meu ànimo
5 la miserable gelosia que en mi havia presa
posada, del negre hortolà. O Princesa ene-
miga d'honestat! Tu desiges saber mon mal,
lo qual no consent, per ésser tal, que sia par-
lat perquè l'aire s'entrenyora de sentir so de
10 tals paraules; e les tues orelles haurien ferea
d'oïr lo desorde de tanta amor sens compa-
ració que al negre has mostrada, per què et
seria millor morir per revivre d'honesta fa-
ma, que no vivint morir en eterna infà-
15 mia! —

Callà e no volgué més dir. Com Plaerde-
mavida conegué lo mal de Tirant quin era, e
véu que lo negre hortolà era estat mort e no
podien saber qui ho havia fet sinó ara per
20 relació sua, estigué molt alterada, però forçà
l'ànimo per eixir bé de la sua ambaixada, e
ab gest d'alegria e cara rient se pres a dir,
present Hipòlit, paraules de semblant estil:
— No penseu que ab lo vostre mal saber me
25 poguésseu induir al que volríeu: que io lloàs
les vostres reprovades paraules e mala inten-
ció; car tan vos aprofitaria com fer un clot
en l'arena, e ab un anap foradat buidar tota

l'aigua de la mar; e vós, qui us féu amar e desamar, deveu pendre açò per somni. E si tal cas presumiu de ma senyora ni de mi, anau per a desconeixent cavaller: que en tan gran perill hajau posada la vostra persona! E posat cas que ho hajau vist, és estada cosa que s'és fet per joc e burles, per dar consolació e alegria a la senyora Princesa. La Viuda reposada hagué dels entremesos de la festa de Corpus Crist, e io em vestí en forma del nostre hortolà —. E recità-li tot quant desús és estat dit. 5 10

Tirant fon molt admirat de tal raó, e dix que tal cosa no podia creure si doncs de sos ulls no veia lo contrari. La donzella ab grans rialles li dix: — Senyor, io delibere de restar ací, e vaja Hipòlit a la mia cambra, e davall lo llit trobarà tots los vestiments del negre hortolà. E si no dic veritat, que de cap me llanceu en mar. — 15 20

Tirant fon content, e manà a Hipòlit que prengué les claus e prestament hi anàs e per ço con feia gran maror, que tornàs prestament. E Hipòlit féu lo manament de Tirant. Com fon tornat ab la roba del negre hortolà, la mar estava tan brava que jamás Hipòlit no pogué pujar en la galera ni Plaerdemavida no pogué eixir en terra, de la ga- 25

lera: llançaren una corda a la barca e lligaren-li la roba del negre hortolà en tal forma que la pujaren en la galera. Com Tirant véu la cara e la roba, conegué la gran maldat de
5 la Viuda reposada, e en presència de tots jurà allí que si en aquell cas pogués eixir en terra, que en presència de l'Emperador la faria cremar, o ab les sues pròpies mans faria d'ella lo que havia fet del negre hortolà. Aprés Tirant
10 rant pregà molt a Plaerdemavida que li volgués perdonar dels mals pensaments que havia tenguts de la Princesa ni d'ella, e com fos ab sa altesa que li volgués recaptar perdó. E Plaerdemavida molt graciosament lo hi
15 atorgà, e així restaren los dos ab molt bona amor e voluntat.

A poc instant la mar s'embraví tan fort, que tots aquells qui veien la barca on Hipòlit anava, tots reclamaven a Déu de bon cor que
20 no perissen en la cruel mar. E com Déu volgué, tornaren a terra tots banyats, e la barca mija d'aigua. La pluja e lo vent era tan fort e la mar tan alta, que les gúmenes de les galeres se romperen e per força hagueren d'a-
25 quí de partir. Dues galeres donaren en aquella hora a traves, les persones se salvaren, mas les fustes se perderen. Les tres galeres com a forçats entraren dins la gran mar ab la major

fortuna del món, romperen los arbres e les veles e tot n'anà dins mar. La una galera trobà's a sobre vent, e Déu volgué que pres en una illa petita, e allí es restaurà. La galera de Tirant e l'altra eren a sota vent, no pogueren pendre en la illa, ans romperen los timons de caixa, e la galera de Tirant se descosí, e l'altra galera, qui prop li venia, tota se n'obrí e entrà-se'n la gent i ella en l'aigua de dolor: tots se negaren, que negú escapar no pogué.

[LA TEMPESTA LLANÇA TIRANT A BARBERIA]

La galera de Tirant féu la via de Barberia, e tots los mariners perderen lo tento de marinatge que no sabien en quines mars eren, e tots ploraven e feien lo major dol del món; agenollats cantaven la *Salve regina*, après se'n confessaren los uns ab los altres e demanaren-se perdó. Plaerdemavida estava gitada en un llit més morta que viva, e Tirant aconhortant-la lo mills que podia; e girant-se a l'altra part, véu lo gran plant que los mariners tenien, e véu lo còmit de la galera, qui

era lo millor mariner de tots, retre l'ànima a Déu per ço com era caiguda una corriola e li havia dat al cap. Llevà's un galiot, anà a Tirant e dix-li ab gran esforç: — Senyor,
5 manau que la gent llancen l'aigua que dins la galera és. Veus ací un bastó; ab aquest en la mà, cuitau per tota la galera, car lo còmit és mort e tota la gent està esmaiada car veen-se prop de la mort. Feu-hi gran esforç que bui-
10 den car si podem passar aquell cap, nosaltres porem acampar la vida, car més val de dos mals pendre lo menor, ço és que siam catius en poder de moros, que si perdiem les vi-
des. —

15 Tirant alçà lo cap e dix:—En quines mars som? —. — Senyor — dix lo galiot —, veus allà — senyalant — les mars de Sicília, e aquestes són les de Tunis. E perquè s'ou persona virtuosa me dolc més de vós que de mi,
20 car la fortuna vol que havem de perir en aquesta trista costa de Barberia e en semblant cas cascú deu demanar perdó a l'altre. —

Tirant se llevà prestament, si bé l'espantosa mar li feia gran mal que llevar no es podia,
25 e féu tot lo que li fon possible; mas véu que lo escandalar e la cambra d'emmig e lo pallol, tot era ple d'aigua. Tirant, que hagué vist tot açò, féu-se traure les millors robes que

tenia e vestí-les-se, e pres una bossa ab mil ducats ab un escrit que posà dins qui deia: "Prec e suplic a qualsevulla que lo meu cos en son poder vinga, per gentilea, amor o pietat, al meu cos li vulla dar sepultura honrada, com io sia Tirant lo Blanc, del llinatge de Bretanya, e d'aquella singular conquesta de Roca salada, Capità major de l'Imperi grec." Com açò fon fet, era passat mig dia, e la galera com més anava més s'omplia d'aigua, e molt més entre ells creixia lo dol, e la mort s'apropinquava.

Essent prop de terra, los moros veren venir la galera, e vinia a ferir en aquell lloc on ells desijaven, e los crestians veien que de morts o de catius excusar no es podien. En aquell cas Tirant tornà a reclamar la Mare de Déu, senyora nostra, dient semblants paraules: — O Mare piadosa e misericordiosa dels pecadors, tu que fuist verge ans del part, en lo part e après lo part, que així com io verdaderament crec açò, que així hages mercè a la mia pecadora ànima. —

La galera fon prop de terra e tota la gent se llançava en mar cascú per lliberar la vida. En aquest cas era ja quasi nit escura. Com Tirant véu que los mariners cascú prenia son partit, no es volgué jamés partir de

la galera, e per ço com en la galera no hi havia barca ni corda ni rem, que tot no fos perdut, pregà Tirant a dos mariners fels amics seus, d'aquells qui eren venguts ab
5 ell en la sua nau com l'armà en Bretanya, que tinguessen per recomanada a la donzella; e tant los pregà e els promès tant, que ells ho emprengueren. Despullaren-la tota nua; e ja quasi la galera era tota davall
10 l'aigua, e l'un d'ells pres una planxa de suro qui estava lligada ab un ferro, ab un ganivet tallà la corda, i lo mariner lligà-la's en los pits, e la donzella abraçà'l per les espatlles; l'altre ajudava-li a sostenir. Venc
15 colp de mar e donà a Plaerdemavida e als mariners e llançà'ls los uns de ça, los altres de lla; lo qui portava la planxa de suro, ab l'embaràs de la corda ab la donzella, per restaurar-la ell s'ofegà; l'altre mariner ajuda
20 a la donzella tant com li fon possible, e a la fi fon forçat la deseparàs. E fon sort que es trobà tan prop de terra. Era nit escura, que sentien la gran remor que los moros feien per pendre los crestians. La donzella tocava dels peus en terra, e trobant-se
25 deseparada, aturà's que no volgué eixir en terra, mas acostà's més a terra per no estar en tan gran fons, e venia la ona algunes ve-

gades que tota la cobria. E anant vora terra per l'aigua, apartà's dels crits per dubte que no la matassen, car veia que los moros ells se mataven los uns ab los altres sobre lo pendre dels presoners: qui més ne porien 5 pendre; e ab los rellamps que feia, veia reluir les espases vora la mar. E tota nua se n'anà per l'aigua seguint la vora de la mar, e com sentia venir algú, entrava-se'n tota dejús l'aigua, e estava així fins que eren 10 passats.

La pobra Plaerdemavida, nua e crua, sens vestidures negunes, morta de fred, anava tostemps reclamant a la Mare de Déu senyora nostra, que puix la sua bona sort l'havia 15 portada en terra de moros, li volgués deparrar alguna persona que la tractàs bé. E anant així prop de mija llegua, trobà unes barques de peixcadors, entrà dins una barra- 20 ca e trobà dues pells de moltó, e lligà-les la una ab l'altra ab una corda prima, e posà's la una pell davant, l'altra detràs, on trobà un poc de remei al fred; posà's un poc a dormir perquè estava molt fatigada del treball de la mar. 25

E com se despertà, trobant-se sola, pres- se a plànyer e a plorar e a fer molts grans llamentacions, destillant dels seus ulls vives

llàgrimes qui agreujaven molt los seus ulls, e la sua veu qui restà fort rogallosa quasi no podent parlar, e ab cuitats passos anava cercant les vies de la cruel fortuna, la qual
5 continuament aguaita als qui en tranquil repòs desigen viure. E raonant-se ab si mateixa, l'afligida donzella deia: — ¡O despiadada fortuna, com has mostrada vers mi tanta crueldat! ¿Què em podies més fer que
10 llançar-me cativa en terra de moros? Menor pena me seria estada que en la tempestuosa mar hagués rebuda sepultura en lo ventre d'un peix. O senyora Princesa, io só bé certa que per mi vós ara plorau per la
15 mia absència, malcontenta de vós mateixa, esperant quan tornaré ab la desijada resposta. ¡Bé es porà aconhortar l'altesa vostra de mi, que pens jamés me veureu per la mia gran desventura! —

20 Estant en aquesta dolor que ja era prop del dia, sentí venir un moro cantant; amagà's prop del camí perquè no fos vista d'aquell, e com aquell fon passat, véu-li la barba tota blanca, pensà en si que aquest moro
25 vell li daria algun bon consell, e acostà's al vell moro e recità-li tota la sua desventura. Lo moro, mogut de gran pietat veent la donzella jove e de gentil disposició, dix-li

semblants paraules: — Donzella, io veig que la fortuna t'ha portada en aquesta misèria, i vull que sàpies que io fui gran temps catiu en poder de crestians en Espanya, en un lloc que havia nom Calis. La senyora de qui io era catiu, veent la mia gran servitud que io feta li havia, se seguí un cas, que, tenint ella un fill, enemics que tenia li venguessen per matar-lo, e certament l'hagueren mort sinó per mi, car per ma valentia, ab l'espasa en la mà, lleví de terra lo fill de ma senyora, e nafrí'n dos e los altres fiu fugir; e per aquell esguard io fui posat en llibertat per la senyora e vesti'm tot de nou e donà'm diners per a la despesa e féu-me posar a ma volentat dins en Granada. E per aquesta gentilea que aquesta senyora me féu, tu hauràs lloc en mi; e com io tinga una filla viuda, la qual, per contemplació mia, ella et tindrà en estima d'una germana. —

Plaerdemavida prestament donà dels genolls en la dura terra, e féu-li infinides gràcies. E lo moro se despullà un albornús que vestia e donà'l a Plaerdemavida, e los dos se n'anaren en un lloc qui prop de Tunis estava, qui es nomenava Rafal.

Com la filla del moro véu la donzella així jove e de tan gentil delicadura, tota despu-

llada, pres-li molt gran compassió, e lo pare li pregà li fes tota aquella millor companyia que pogués, e li dix: — Sàpies, ma filla, que aquesta donzella és filla d'aquella senyora qui em posà en llibertat, e per la bona companyia que em féu, e la gràcia que d'ella aconseguí, en aquesta li vull retre les gràcies. —

La filla, per la molta amor que al pare portava, ab amor infinida rebé l'aflegida donzella e donà-li una camisa, e una aljuba ab un alquinal; e no era negú qui la ves que no la tinguessen per mora.

[TIRANT ÉS TROBAT DEL CAPDILLO]

Ara tornem a Tirant, que poc après que Plaerdemavida fon eixida de la galera ab los dos mariners a qui Tirant l'havia comanada, ell restà ab un mariner fins que la galera fon tota plena d'aigua, la qual se n'entrava a fons. Llavors Tirant acordà ab lo mariner de llançar-se en mar, que mijançant l'ajuda del mariner sí poria eixir en terra, per bé que Tirant tostemps tengué creença que en

la mar o en la terra ell no podia ésser estalvi de la mort per ço com, sabent los moros que ell fos Tirant, capità dels grecs, que havia fet tant de mal als turcs, no el lleixarien a vida per tot lo tresor del món. Emperò ab ajuda de la divina Providència e del mariner isqueren en terra que era ja nit ben escura, e secretament a quatre peus se llunyaren de lla on sentien la remor dels moros. Com foren anats per bon espai de terra e ja no sentien la remor de la gent, apartaren-se de la mar entrant devers terra e trobaren una vinya, qui en aquell temps era que hi havia raïms. Dix lo mariner: — Senyor, per Déu, aturem ací en aquesta delitosa vinya e porem-hi estar fins a demà tot lo dia, e porem pendre vista de la terra; e en la vinent nit porem d'ací partir per anar on la senyoria vostra manarà, car en mort ni en vida no us falliré. —

E Tirant consentí en los seus precs. Com tingueren ple lo ventre de raïms, veren allí una cova, e posaren-se dins per a dormir tots nuus així com estaven. Con se desesperaren, sentiren-se tots freds; llevaren-se e mudaven pedres d'un lloc en l'altre per escalfar-se. Con lo sol fon eixit, Tirant estava ab gran dolor per les cames qui molt li do-

lien, no tenint esperança ninguna qui de bé fos.

E seguí's en aquell cas que lo Rei de Tremicèn trametia ambaixador al Rei de Tunis lo major e millor cavaller que ell tenia ni de qui més fiava i era capità general de tota la sua terra e tots lo nomenaven "Capdillo sobre los capdillos". Aquest ambaixador havia passats tres mesos que era allí, e havia-li dat posada en un lloc qui era molt abundós e delitós de caça, ab tota la sua gent. E fon sort que aquell matí ell isqué, per pendre delit, ab falcons e llebrers, e caçant trobaren una llebre, e per ésser molt correguda per los cans e per los falcons, no podent haver altre reparo, entrà-se'n dins la cova on Tirant estava. E un dels caçadors que la hi véu entrar, descavalcà a la porta de la cova e véu dins Tirant estar gitat que no es volgué gens moure, e lo mariner li ajudà a pendre la llebre. Lo caçador se n'anà dret lo capità e dix-li: — Senyor, io no crec que natura pogués formar un cos mortal ab més perfecció, car pintor no poguera pintar un cos més bell del que io he vist. O fortuna ¿per què l'has tan perjudicat? No sé si és defalt de la mia vista, car, a mon semblant, me par ésser més mort que viu, per la color

que té descolorida, ab més bella cara, e lo llustre dels ulls que par que sien robins acunçats. En l'univers món no pens se trobàs un cos mortal ab tanta perfecció de membres. Io he vist tal que crec que de dolor e mals està ben acompanyat. — 5

Lo senyor li demanà on era l'home qui tanta bellea posseïa. Dix lo moro: — Senyor, veniu ab mi que io el vos mostraré en aquella vinya, dins una poca cova. — 10

L'ambaixador ab plaer inestimable féu aquella via. Lo mariner, qui véu venir tanta gent, deseparà a Tirant sens dir-li res, e fugí tan secretament com pogué, que dels moros no fon vist. 15

Aplegat l'ambaixador a la cova, per bon espai estigué mirant a Tirant, havent compassió d'ell, e ab gest e cara d'humilitat, ab estil de tal parlar féu principi: — Encara que la fortuna s'haja portat ací, no et deus desesperar de la misericòrdia d'aquell gran Déu qui tot lo món governa. Jo tinc tres fills, tu seràs lo quart. — 20 25

Cridà al segon fill e dix-li: — Aquest com a germà hauràs —. Aprés, girant-se a Ti-

rant: — T'e prec — li dix — si plaer me vol-
ràs fer, de les tues fortunes me faces cert,
com les desige molt saber. E après que hauré
feta una empresa mia, qui és interès del ma-
5 jor de mos fills: per ço com li volien llevar
la sua esposada, la qual cosa de grat no
consentiria, com aquesta sia donzella molt
virtuosa e filla del Rei de Tremicèn; e com
aquesta empresa sia molt perillosa, si a Ma-
10 fomet plaurà ab honor io em puga eixir, no
et dolga la tua pèrdua, per molta que sia,
car io et faré ric, tornat que sia en la mia
casa, que ara no puc, car los fats sinestres de
fortuna no han volgut que lo matrimoni que
15 és estat jurat sia vengut a la fi que desijam.
O crestià, io et veig molt plànyer; digues-
me de què et dols, que de la tua boca sent
eixir dolorosos sospirs; prec-te que m'ho di-
gues ab confiança de ton bé. —

20 Acabant l'ambaixador moro tals paraules,
Tirant se fon llevat, e ab veu esforçada, en
semblant estil a son dir féu principi: — Com
la senyoria tua m'atorgue llicència en dir
ma desaventura e desija aquella saber, io
25 só molt content recitar aquella a ta senyoria
perquè tinc notícia de la tua molta virtut e
bondat, e és grans descans als miserables
con recitar poden llurs dolors a persona fel e

piadosa. E vull que et sia notori com la mia condició és de gentilesa, per bé que no sia príncep ni gran senyor; mas com a home jove desijant adquerir honor e fama, he cercat lo món, e trobant-me en les parts de
 5 llevant, per ma desventura parí la orella a una viuda, la qual ab les fictes paraules e diabòliques obres, en mig del dia me féu veure dins un hort lo major mal e adolorida
 10 pena que lo meu cos e ànima sentir podien. E tanta fon l'extrema pena que sentí, que del major enemic de la mia atribulada vida, ab les mies pròpies mans, prenguí venjança complida. E restant molt adolorit, me partí
 15 amb una nau per passar en la Suria, e d'aquí passí a la casa santa de Jerusalem, on és lo sant sepulcre de Jesucrist, perquè pogués fer esmena de mos pecats, e tornant-me'n pugí en aquesta galera, segons ta senyoria ha vist. E ací pots veure tota la mia
 20 desventura, e com despullat, tot nuu, lliberat del perill de la tempestuosa mar, per la divina misericòrdia só arribat en Barberia, per què prec a la senyoria tua que em vulles tenir per recomanat. —

Lo missatger responent dix: — Tard és vist que de foll navegar se puga atènyer segur viatge. Jo só Capdillo sobre los capdi-

llos; dóna't confort car io tinc molta terra e gran riquea. No dubtes en res, que con hi siam atesos, tot lo que et plaurà tu hauràs. Mas prec-te no em denegues lo teu nom,
5 car io et jur per Mafomet, lo meu Déu, io t'hauré com a fill.

—Dic-te, senyor, de mi — dix Tirant —, que io faç infinides gràcies a la senyoria tua del que m'has ofert, e prec a la divina
10 bondat que m'ho lleixe servir. E puix tant desiges saber lo meu nom, ab tota veritat, senyor, te dic que lo meu dret nom és Blanc. —

Ab molta pietat respòs lo Capdillo:—Be-
15 neita sia la tua mare qui de tan bell nom te dotà, car lo teu nom se concorda ab la tua singular perfecció. —

E prestament lo fill se despullà una aljuba e donà-la-hi, e feren-lo cavalcar en les
20 anques d'un ginet, e així el portaren fins al lloc on fon molt ben vestit a la morisca.

E perquè lo Rei de Tunis no sabés nova d'ell, per ço com en sa terra l'havien pres, lo féu cavalcar en una atzembla, e tramès-lo
25 en un castell dels seus, que el tinguessen bé guardat perquè no se'n fugís.

Con Tirant se véu vestit e hagué vistes
les afables paraules del Capdillo sobre los 5
capdillos, pres molt gran consolació en si, e
girà's devers la mar alçant los ulls al cel re-
clamant a nostre senyor Déu e a tots los
sants que la mar mudar degué los seus cos-
tums, car lo vent e la mar s'eren concordats 10
en la sua desolació, així com l'home qui està
en l'extrem de la sua fi e no troba lloc per
on se'n puga anar.

E volent caminar en la nit, lo cel se de-
mostrava blau, la lluna era en lo ple, que 15
llançava molt gran claredat, que paria que
fos de dia; e, cessant lo vent, en aquella hora
lo feren partir. E lo primer pas que donà
eixint de la casa, caigué tot estès ab los bra-
ços oberts e estesos. Digueren tots los mo- 20
ros: — Açò és un gran mal senyal com
aquest catiu cristià és caigut ab los braços
estesos: poca serà la sua vida. —

Tirant se fon prestament llevat, qui havia
entès tot lo que los moros havien dit, e dix: 25
— No haveu llevat bon juí, car io he nom
Blanc, e la lluna és clara, blanca e bella ara
en aquesta hora que só caigut, e la lluna res-

tà en dret del meu cap e dels braços senyalant lo camí que io dec fer, e no és restada
atràs ni al costat, e les mies mans són restades obertes e esteses devers la lluna, per
5 què demostra que io, ab ajuda de la divina potència, tinc de conquistar tota la Barberia. —

Tots los moros ne feren grans rialles e tengueren-ho per una burla e tiraren son
10 camí tant que per ses jornades arribaren en un fortíssim castell. E lo fill d'aquell Capdillo era lluny d'allí tres jornades (lo qui era esposat de la filla del Rei de Tremicèn), e digueren-li com son pare havia tramès allí
15 un presoner crestià, lo qual era home de molt bella disposició e de bona gràcia. L'esposat manà que fos ben guardat i li posassen cadena e grillons, e així fon fet. Tirant restà molt agreujat e tornà entrar en sos trists
20 pensaments.

[L'AFER DE LA FILLA DEL REI DE TRIMISÈ,
ESPOSADA AB EL FILL DEL CAPDILLO]

5

Seguí's après què passats dos mesos l'am-
baixador Capdillo sobre los capdillos hagué
cobrada resposta del rei de Tunis, tornà- 10
se'n a son senyor ab la resposta e trobà lo
dit senyor molt desconsolat, la muller e los
fills, per ço com sabia que lo rei Escariano,
home fortíssim, tot negre e de molt desme-
surada figura segons los altres hòmens, qui 15
era rei molt poderós de si, de molta gent e
de gran riquea, e ajustà contra ell tot son
poder, e molts reis qui li venien en ajuda.
En especial li era molt parcial aquest rei de
Tunis, e per ço detingué tant al Capdillo so- 20
bre los capdillos ab la resposta, per ço que
aquell hagués ajustada tota sa gent.

Aquest rei Escariano confrontava la sua
terra ab lo regne de Tremicèn, e volia que
li donàs sa filla per muller ab tot lo tresor que 25
tenia, e après son obte li donàs tot lo regne.
Aquest rei de Tremicèn era de flac ànimo,
e tramès a dir al rei Escariano com tenia

esposada sa filla ab lo fill del Capdillo sobre los capdillos, e que ell no devia voler dona qui d'altri fos posseïda, e encara que la tenia prenyada, per què li consellava que en
5 sa casa no volgués tenir ni criar fill d'altri; emperò que si ho feia per cobdícia del tresor ajustat que tenia, ell era content de partir ab ell perquè el lleixàs estar en pau a ell e a sos fills. Lo rei Escariano li tramès a dir
10 que ell no flixaria que no hagués sa filla ab lo tresor, e los altres fills ell los volia tenir en custòdia sua dins un castell.

A la fi ells no es pogueren concordar, e lo rei Escariano venc ab ton son poder en
15 nombre de cinquanta cinc mília combatents entre de peu e de cavall.

Aquest rei de Tremicèn no era més lo seu poder de vint mília combatents, e sabent que l'altre venia i era prop, pres los passos
20 i esperà'l a la batalla combatent d'alt de les muntanyes. E aplegant lo rei Escariano a una ribera, al passar perdé molta gent; però, passada l'aigua, pujaren per les muntanyes, e alt trobaren lo rei de Tremicèn, e setiaren-lo en
25 una vall molt bella, abundosa de totes coses per les moltes aigües que l'ennoblia, la qual per los moros era nomenada la Vall delitosa. E havia en la dita vall tres castells ab ses

grosses vilès e molt de singular fortalea, e allí tenia lò rei contínuament la sua casa, sa muller e los fills, e allí fon assetiat.

Los dos castells estaven a la una part del riu, e l'altre estava a l'altra part, ab un gran pont de pedra que hi havia. E moltes voltes donaren combat a l'un castell, e prengueren-lo per força d'armès. E lo rei estava en un altre castell molt més fort que aquell que havien pres. Lo rei de Tremicèn se tingué tot temps per perdut.

Lo Capdillo, com fugí de la batalla, veng-se'n en lo castell seu on Tirant era, car no volgué recollir en lo castell on lo Rei era, mas dix a son fill: — Tu deus ésser més desijós de la mort que no ésser desposseït de l'esposada, la qual ve de tan gran e alta sang; per què et man e consell que te'n vages ab ton senyor, e servint aquell faràs com a bon cavaller, segons los teus han acostumat fer; e qui servint son senyor pot fer armes braves, no deu cercar de domèstiques. E io veuré si remei poré dar ab alguns prínceps, per alguna via indirecta o directa, si porem llevar lo siti d'allí on està —. Respòs lo fill e dix:

— Senyor, io só molt content anar davant aquell famós rei e mon senyor natural, deliberant fer mort e vida ab ell. —

5 E pres comiat de son pare besant-li les mans e la boca. E partint-se del pare, e calcant devers lo castell, sentí molt gran remor de gent d'armes, tingué temor que no combatessen lo castell on lo Rei era e sa senyora. E com fon alt en un puig véu lo gran
10 combat que daven a l'altre castell. Llavors ab molta alegria, ab quinze de cavall entrà en lo castell on lo Rei era.

E lo Capdillo sobre los cabdillos, fugint ab gran recel se n'entrà en lo seu castell on Tirant estava pres. E descavalcat e ben rebut per lo fill, demanà què era del presoner
20 crestià e digueren-li com estava en presó e ben guardat. Lo Capdillo hi pres molt gran enuig essent en record lo que dit havia com se partí d'ell caent en terra, que dix com ell tenia de conquistar aquella terra; pensà moltes vegades en aquelles paraules e pensava,
25 més, com aquest era crestià e devia ésser destre en les armes. Entrà'l a veure e ab cara molt afable lo saludà, coneixent que tenia

prou causà d'estar congoixat e malcontent d'ell, e ab paraules de semblant estil, de tal parlar li féu present: — Prec-te, crestià valerós, que no t'agreuges perquè est estat tan mal tractat per mon fill, car io et jur per Ma-
fomet que no és estat fet per manament meu 5
ni ab ma voluntat. E deman-te perdó car io conec que tens justa causa de clamar-te de mi; mas io et jur a fe de cavaller que, si io visc, la satisfacció serà tal que en restaràs
content. E no sies admirat si com a cavaller 10
fugitiu de batalla, de mon senyor te faç demanda, car io crec que tu, crestià, deus saber molt en les armes, e seguides que deus haver guerres segons los senyals que en tu se mos-
tren; e lo més que m'ho fa creure és que com 15
caiguist en terra diguist que ab ajuda del teu Déu conquistaries tota aquesta terra. E ajuda'm altra raó per confirmar la mia creença, car com te viu nuu, sens camisa, mirant lo
teu ben proporcionat cos semblant lo de Se- 20
bastià, qui fon assagetat, e lo teu fon vist ple de ferides: qui les te donà no tenia gran pietat de tu, ni crec com les rebist no dormies ni les tues mans no devien estar ocioses. 25
Per què em par haver bé suficientment provat com tu deus ésser destre en les armes e sabedor en les guerres. —

No tardà Tirant ab veu piadosa fer principi a tal resposta: — La molta virtut que de vós tinc coneguda, senyor Capdillo, és per ço com m'hauent lliberat de presó sens mos mèrits precedents, mas per la molta valor de la senyoria vostra. E per ço com la mia adversitat és estada molt gran, tinc compassió de la vostra; regraciant a la senyoria vostra com m'hauent així aconsolat, car, puix me veig en llibertat, tots los passats mals tinc per oblidats, confiant de la misericòrdia d'aquell bon Senyor qui m'ha creat que jamés me fallirà. E prec-vos, senyor, que no us vullau tant desconsolar car faríeu perdre la noble esperança als vostres súbdits e a tots aquells qui iran sots la vostra bandera. Car obra és de cavallers una volta ésser vençuts e altra vencedors. E si aquest Rei té assetiat a vostre Rei e senyor, no en deveu ésser admirat car costuma és de reis. E si temeu que les bombardes no derroquen lo castell, si co-neixeu que en dega fer plaer a la senyoria vostra, io les rompré totes quantes n'hi haurà. —

E lo Capdillo fon molt aconsolat de tot lo que Tirant havia dit, e féu-lo posar en orde per partir e pregà molt a Tirant se'n portàs les coses necessàries per rompre les bombar-

des. Respòs Tirant e dix: — Senyor, certa cosa és que l'home pobre, segons dien los passats, per fer o obrar alguna virtut ha'n de necessitat mester algun tant abundància de béns, car en la benaventurança política, l'hom del tot pobre no pot ésser dit benaventurat, car difícil és al molt mester pogués obrar ne-
guna cosa virtuosa. — 5

Llavors lo Capdillo li féu dar lo millor cavall que ell tenia, e armes e prou diners. 10

E Tirant comprà una fel de balena, la qual era molt vella, e pres argent viu, e sal mitre, e vidriol romà, ab altres materials, e féu de tot ungüent, posà'l en una capça e donà'l a son senyor qui en aquell cas era. E partiren del castell tan secretament com pogueren, pas-
saren la ribera, e en la nit se recolliren en l'altre castell; e d'aquest castell fins a l'altre on lo Rei era, distava un quart de llegua. Com Tirant hagué reguardejada la terra, véu en la ribera un pont de pedra, e en mig de la gran horta eren alleujats tots los enemics, així que no era negú gosàs passar lo pont, e si ho feia no donàs en poder d'enemics. Ti-
rant dix llavors al Capdillo que li donàs un 15
20
25

moro no conegut, de qui ell pogués fiar, e que li fes donar dos cents moltons; e prestament li foren dats. E Tirant vestí's un caputxó de pastor mostrant ésser mosso d'aquell altre.

5 E lo rei Escariano, sabent que no era negú qui noure-li pogués de sos contraris, acompanyat de gran multitud de gent d'armes e era estat vencedor de la batalla, no estimava res als enemics; feia tirar contínuament trenta set bombardes, entre grans e poques, e açò
10 tres voltes lo dia; e ja havien derrocat més de la meitat del castell. E havia feta fer crida que tots los qui portarien vitualles al camp, fossen guiats anant, venint e estant.

15 Lo moro e Tirant pujaren bé una llegua sobre lo pont ab lo bestiar, e vengueren dretament al camp, e demanaven de cascun moltó més que no valia per ço com hi havia molts compradors; e perquè lo bestiar no es
20 venés tan prest, demanaven-ne gran preu. E estigueren allí tres dies, e portaren lo bestiar prop de les bombardes. E Tirant, en excusa de mirar, acostà-s'hi, untà's la mà ab l'ungüent que fet havia e posà'n per totes les
25 bombardes. E l'ungüent era compost de tals materials, que neguna natura de metall que en sia tocat torna ferrigible sol que hi estiga per espai de tres hores, que al desaparar que la

bombarda o ballesta fa, per força s'ha de rompre.

L'endemà, com desapararen per tirar al castell, totes se romperen, que no n'hi restà ninguna sencera. Lo rei Escariano ho tingué a gran admiració que les sues bombardes se fossen així rompudes, e tingué-ho a fort mal senyal. E Tirant ab lo moro tornaren-se'n al castell on era lo Capdillo.

E ordenà Tirant que fos rompuda una arcada del pont, e feren-hi un pont de fusta llevadís, ab cadenes de ferro per alçar-lo e avallar. Aprés que açò fon fet, prestament de lla lo pont féu ficar de grosses bigues e feren allí un palenc. Com lo palenc fon fet, Tirant ben armat pujà en un bon ginet, e ab una bona llança en la mà, anà dret al camp dels enemics, e trobà cinc moros que estaven al sol. Tirant remeté devers ells; los moros descuidats pensant, com tot sol venia, fos home del camp; e Tirant ab la llança los matà tots cinc. Los crits foren grans e lo camp s'arremorà; armaren-se tots e pujaren a cavall. Tirant no curà sinó de matar tants com li en vengueren davant. Con ell véu que la gent era armada e a cavall e venien devers ell, retragué's devers lo palenc, contínuament fent armes. Com fon al palenc, prestament

descavalcà e los moros aplegaren al palenc,
e los del castell davallaren per ajudar a Ti-
rant. E allí fon una bella escaramussa e hi
morí molta gent. Tant carregà la gent del
5 camp, que per força Tirant s'hagué a retrau-
re, e alçaren lo pont per dubte dels moros.
Llavors los moros rompen lo palenc, e en la
nit Tirant lo féu tornar a refer. Al matí los
moros tornaren e trobaren-lo refet. E així
10 cascun dia a totes hores estaven fent armes,
e moria-hi molta gent així d'una part com
d'altra, en tant que cascun dia no feien altra
cosa; e seguia's moltes vegades que tot lo
camp s'hi ajustava. E dins lo castell tenien
15 dues bombardes, e Tirant les féu portar al
cap del pont, e d'allí feia tirar al camp, e
moltes voltes los feien gran dan. E Tirant a
totes hores armat estava al palenc, e tots los
moros ab ell fent tostemps armes.

[TIRANT ALLIBERA EL REI DE TRIMISÈ]

Un dia Tirant dix al Capdillo: — Senyor
¿pendríeu plaer io tragués al Rei vostre se-
nyor, del castell, e el vos portàs ací o en al-

guna altra força on estigués en lloc més segur? Respòs lo Capdillo: — Si tu a mi feies aqueix tan gran servir, e ma nora ab son esposat que io els tingués a ma voluntat, de tots mos béns te faria senyor. E posat cas que t'oblidàs lo Rei, no m'hi daria molt —. — Ara — dix Tirant —, senyor, féu-me aparellar dos ginets, ab un patge que sia conegut; e féu-los posar sots aquell pi ab un altre que els guie a mi ja lluega d'ací. —

E de continent fon fet. Com lo dia fon vengut clar e net, Tirant pujà a cavall e féu armar cent homes e féu-los passar lo palenc, e féu tirar a gran pressa aquelles dues bombardes que tenia. Com los del camp veren los cent hòmens que lo palenc havien passat, hagueren temor que no entrassen dins per matar-los gent, així com Tirant altres voltes havia fet. Tots s'armaren e anaren devers ell, e foren fetes aquí moltes armes. E com Tirant véu allí tota la gent ajustada, dix al Capdillo: — Senyor, teniu vós ací cara ab aquests tant com poreu, e io iré lla on dec anar. —

E ferí fort dels esperons, e féu la via de lla on era lo patge qui l'esperava. E com aplegà ab ell ja portava molt cansat lo seu ginet; descavalcà e donà'l al moro e ell pres

aquell qui era bo e íresc, e partiren ell i lo patge; passaren per la horta tan cobertament com pogueren a les espatlles del camp, que per negú no foren vists; e féu anar lo patge
5 primer per ço com los del castell no coneixien encara a Tirant. E tant s'acostaren, que l'esposat conegué que aquell era son germà lo menor e defené que negú no tiràs de ballesta a ell ni a Tirant.

10 Com foren dins lo castell, trobà lo Rei que era eixit en la sala per veure'l e féu-li gran festa: — Senyor — dix Tirant —, vós e vostra filla pujau de continent a cavall e veniu ab mi, que io us posaré en lloc segur. Lo
15 Rei pres lo ginet del patge e cavalcà l'esposat en les anques del ginet; e Tirant pres la donzella e cavalcà-la en les anques del seu ginet, e ixqueren a gran pressa del castell, tostemps corrent fins que foren a una llegua del camp.
20 La nit los sobrevenç; llavors se posaren a son pas. E lo Rei, que sabia molt bé tota aquella terra, anà-se'n dretament a la més fort ciutat que ell tenia, ço és Tremicèn. E anant lo Rei per lo camí, havent bon grat de la bella disposició de Tirant, tingué desig de saber quina
25 fortuna l'havia allí portat. No tardà Tirant a les paraules del Rei fer tal resposta: — Arribí io en lo vostre castell ab benigna fortuna

per manament d'aquell qui es diu en aquest cas ésser mon senyor, e io catiu d'aquell famós cavaller lo Capdillo sobre los capdillos. E ara tinc manifestada a la senyoria vostra la causa de la mia venguda. —

E així parlant arribaren a la ciutat de Tremicèn, on foren rebuts ab molta d'honor e alegria per ço com havien cobrat llur senyor. Lo Rei féu donar bona posada a Tirant, on fon molt ben proveït e servit. E estant Tirant en sa posada, lo Rei li féu molts donatius, e tots los cavallers moros e altres gents lo venien a veure, i ell era tan graciós que de tota manera de gents se donava grat.

Venint Tirant un dia al palau del Rei per demanar-li llicència que volia anar a son senyor, lo Capdillo, per servir-li la fe que li havia donada, com lo Rei sabé lo cas, dix-li: — Crestià virtuós, prec-te que no et partesques de mi, car io he tramès per lo Capdillo ton senyor que vinga ací, e no passaran deu dies que serà vengut. Ordena'm la ciutat e posa-hi aquell orde que tu coneixeràs que necessari sia, que io et promet, com a rei

coronat, trist e sens ventura, de fer-te franc e posar-te en llibertat. —

Tirant donà dels genolls en terra ab infínides gràcies retent, li besà la mà e conhortà'l
5 posant-lo en molt bones esperances.

La filla del Rei, qui véu la bella disposició de la persona de Tirant e los actes virtuosos que havia fet per lo Rei pare seu e per ella, e les llaors e llagoteries que Tirant li deia en
10 presència de tots, desijava que Déu li fes gràcia que l'esposat morís perquè pogués pendre a Tirant per marit. E la filla del Rei, trobant-se ab ell a soles, li dix semblants paraules: — Crestià benaventurat, io et prec
15 per Mafomet e per gentilesa, te plàcia voler-me dir la tua nació ne de quina terra est natural, car molt ho desige saber. —

E Tirant responent dix: — Digna d'honor, puix tant la mercè vostra vol saber la mia
20 desventura, io só cavaller, e per ma adversa fortuna, perdí en mar tot quant portava en una galera. Los meus han usat fets d'armes, e molts reis cruelment són morts sots la llur bandera. E io solia ésser senyor,
25 e ara só catiu e servent; tenia servidors e ara tinc a servir. —

E no dix més. La gentil dama, de pietat abaixà los ulls en terra e dix: — Sí Mafomet

reba la tua ànima, vulles-me dir clarament en quina part est nat ne de qui est fill ne a on són morts los teus-parents. E prec-te que me'n digues la veritat. —

Respòs Tirant: — ¡O tu qui avances del món a totes de bellea! Io só de la última Espanya natural, fill d'un cavaller virtuós antic de llinatge e d'anys, e la mia mare no menys generosa, e dels béns de fortuna prou abundosos, no tenint altre fill sinó a mi, e aquell tenen per perdut perquè no saben si só mort o viu. —

E estant en aquestes raons vingueren altres gents qui els torbaren de llur domèstic parlament. E la gentil dama restà molt contenta de la gentil pràctica de Tirant, e de les afables llaors que li presentava; e açò cascuna vegada que parlava ab ella. E com veia que los moros no li sabien dir ni fer aquelles carícies, deia que jamés així graciós cavaller no havia vist com era aquest.

No foren passats molts dies que venc lo Capdillo sobre los capdillos ab infinida alegria com sabé que lo Rei e sa filla e son fill eren fora d'aquell tan gran perill; e après

que hagué feta reverència al Rei féu molta d'honor a Tirant. Lo Rei, per la molta amor que portava a Tirant, parlà ab lo Capdillo, e pregà'l que ell volia que Tirant fos llibert.

5 E lo Capdillo, per les pregàries del Rei e per la molta contentació que tenia de Tirant, fon content que fos posat en llibertat; e lo Capdillo soltà-li la fe, la qual Tirant li havia promesa, de no partir-se d'ell ni d'aquella sua

10 terra fins a tant que ell li digués tres voltes: — Ves-te'n —. E altres tres, tenint-lo per los cabells, dient-li: — En llibertat franca est posat—. Fet açò, Tirant besà los peus e mans al Rei de la gràcia que feta li havia, e dix:

15 — Senyor, io et jur, a fe de crestià, de no jamés partir-me de la senyoria vostra fins que lo rei Escariano io haja mort o apresonat o l'haja fet fugir de tota la vostra senyoria.—

20 Lo Rei e tots los altres restaren molt contents.

[AMBAIXADA AL REI ESCARIANO]

Aprés que el rei Escariano sabé la partida del Rei de Tremicèn, que així cautelosament

li era escapat, fon molt admirat com s'era pogut fer; de què li en restà molt gran ira e dolor, e puix véu que no podia haver a ell, posà's en conquistar-li tot lo regne, e ab lo gran poder que tenia, no li estava res davant, que ciutats, viles e castells no ho subjugàs tot a si. E com no es volien dar, prenia'ls per força, è tots los feia degollar, que no prenia negú a mercè. E feia la guerra molt cruel.

Sabent açò lo Rei de Tremicèn, tenia molt sovint sos consells per veure què faria, e enfortien cascun dia la ciutat, la qual ja de si era molt fort, e posaren-hi virtualles per a cinc anys. Tots estaven quasi com a perduts per ço com no tenien gent per a poder-lo reser-tir. E tenint un dia consell, dix Tirant al Rei: — Senyor, feu-me una gràcia: deixau-me anar com ambaixador vostre al rei Escariano, e veuré la sua gent com estan en punt, e si els poríem esvair en una manera o en altra.—

Tots lloaren lo seu consell, mas los més del consell tenien dubte no se'n passàs ab los enemics, així com feien molts d'altres, car a casquí plau lo vencedor.

Tirant se posà en orde ab molta gent qui l'acompanyaren e anà dretament lla on era lo rei Escariano, e con li fon davant, ab es-

forçat ànimo explicà-li l'ambaixada en estil de semblants paraules: — No sies admirat si ans de totes coses no t'havem saludat, car tenim-te per enemic capital; en neguna guisa
5 hom no és tengut de pregar per la salut de l'enemic. Lo rei de Tremicèn me tramet ací per ço com moltes vegades ha oït dir molt de bé de tu e té per cert tu ésser u dels més savis reis del món, e per ço està molt admirat
10 quina causa t'ha mogut a pendre armes contra ell ab ànimo esforçat; e com tu sies tan magnànim príncep deuríes ésser just e no voler tenir nom de tirà, e puix te glorieges que est dreturer, no deuríes fer coses injustes. Al
15 meu Rei plauria saber la causa de ta venguda perquè aquella puga posar en escrit per formal que en temps esdevenidor a tot lo món sia manifesta la tua presumpció. —

E féu fi en son parlar. Lo Rei no tardà en
20 fer-li resposta en estil de semblants paraules: — Cavaller, quisvulla que tu sies, est entrecuidat que sens llicència, davant mi, hages presumit parlar ab tan gran audàcia e dir tantes e tals paraules injurioses. Sinó que
25 tostemps tot missatger pot parlar llibertament, ara de present te faria car comprar la lleugeria de la tua llengua. E vull que ton senyor sàpia que io, ab just títol, he presumit

venir-li dessús, car no ignora ton senyor e tot lo món, que no ha gran temps que és estat tractat per algunes nobles persones matrimoni, ab deliberat consell de cascuna de les parts, de sa filla ab mi; e com aquesta donzella io deman sots just títol de matrimoni, e com lo seu nom és molt estimat, que és Maragdalena, e les sues virtuts la fan més estimar, per què en lo món no té par. E per ço com sé que tu est crestià tinc gran consolació en mi de parlar ab tu de les grandíssimes virtuts d'aquesta donzella; e si d'ací a un any no feia sinó parlar jamés m'enujaria. E si tu has amat en algun temps donzella d'extrema amor, per lo teu mal pots presumir lo meu. E per quant essent io infant de poca edat tenia contínuament tres frares de l'orde de Sant Francesc, mestres en la sacra teologia, e m'induíen a tornar-me crestià, e conec bé que la llei crestiana és de més noblea e millor molt que la nostra, e m'hi haguera tornat si no fos estada la mia mare, que m'ho tolgué ab les sues tristes llàgremes, que cascun dia plorava davant mi fins a tant que de mi los frares féu partir. Mas dir t'he açò: que l'extrema bellea d'aquesta virtuosa senyora m'ha tant cativat, que jamés hauré repòs fins que a ella o la mort haja aconseguida. —

5

10

15

20

25

Lo Rei girà les espatlles e anà-se'n, que no volgué més escoltar a Tirant; mas féu-lo molt bé aposentar. E en la nit lo Rei pensà de provar de paciència a Tirant per conèixer si era gentil home de natura. Convidà'l a 5 dinar e féu-li posar de moltes natures de viandes davant ell. E lo Rei seia al cap de la taula, e Tirant quasi al sol. E les unes viandes eren molt millors e mills aparellades 10 que les altres. Tirant, així com aquell qui era destre en totes coses e sabia tant com ell, no curà sinó de menjar de les bones viandes e lleixà les altres. Com foren llevats de taula portaren la collació en un gran plat d'or en 15 lo qual havia citronat, e pinyonada, e amelles e pinyons confits a la una part del plat; e Tirant pres dels mellors e majors que hi havia. Aprés lo portà dins una tenda on hi havia un gran munt de dobles d'or e altre de ducats 20 e altre de moneda blanca e un altre munt de vaixel·la d'argent, e moltes robes e joies qui es mostraven dins la tenda, e havia-hi molts arnesos i deu cavalls molt bells encobertats, e al cap de la tenda hi havia una 25 barra ab tres esparvers. Com lo Rei lo tingué dins la tenda dix-li semblants paraules: —Ambaixador, lo meu costum és aquest: que quants ambaixadors vénen en presència mia,

que sien de prínceps, han de pendre, del que mills los alte, tant com ne vullen: per què et prec que prengues tot lo que vulles, car com més pendràs, més ne seré content. —

Tirant com viu la voluntat del Rei, dix que 5
era molt content de pendre puix no feia càrrec a son senyor sinó vergonya a si mateix. E pres un esparver, lo millor que a son grat sabé triar. Lo Rei fon d'açò molt admirat e presumí que aquest devia ésser home d'es- 10
tima e molt virtuós, car lo seu gest ho mostrava. E així mateix veia'l que la sua persona era proporcionada ab tanta singularitat, que natura en ell no havia en res fallit, dient que en tota sa vida tan bell cavaller no havia 15
vist, e desijava'l molt en sa cort tenir. Emperò creia en lo parlar de Tirant que havia fet en presència sua, que no deixara lo servei de son senyor per estar en la seva cort: deli-
berà de no dir-li'n res. 20

E Tirant, cobrada sa resposta, així com és estat raonat, partí e tornà-se'n a son senyor, lo Rei de Tremicèn, e féu-li fidelíssima res-
posta de tot lo que era passat entre ell e lo rei Escariano. E lo Rei demanà a Tirant, 25
son enemic si tenia molta gent: — Per la mia fe — dix Tirant —, senyor, ells són molts, e tots dies li vénen gents de socors;

io no els he poguts veure tots justats, mas he'n vists fora de la vila, en camp, que n'estan passats vuitanta mília. —

Tingueren consell e fon determenat que lo Capdillo ab Tirant prenguessen deu mília combatents que els eren restats: que los altres
10 eren morts e alguns que se n'eren passats als enemics. Partiren ab aquella gent e anaren per guardar una ciutat qui havia nom Asinac; car si aquella ciutat se perdia, tot lo regne era perdut. E per quant sabien que los ene-
15 mics hi devien venir, aquests se posaren dins. E Tirant en aquell cas usava de son saber fent enfortir bé tota la ciutat, e féu fer moltes barreres fora de la ciutat en tal forma que si ells hi venien fossen ben servits. E a la
20 part que era pus flaca, féu fer molts fossats: que per davall terra podien entrar e eixir sens obrir les portes de la ciutat, les quals responien en uns horts qui prop de la ciutat estaven.

25 Com lo Capdillo véu fer tan sobtils e artitzades obres a Tirant, estava lo més admirat home del món; e deia que jamés de sa vida havia vist home qui tant en les armes ni en

la guerra sabés. E per tal forma estaven esperant los enemics que vinguessen.

E lo Rei estava en la sua ciutat de Tremicèn molt ben proveït de totes les coses necessàries. E los enemics anaven conquistant per tot lo regne. 5

[PROPOSTA D'UN JUEU AL REI ESCARIANO] 10

Seguí's que un jueu, que dins la ciutat de Tremicèn estava, lo més ric que en tota la ciutat fos, ixqué-se'n de la ciutat ocultament e se n'anà on era lo rei Escariano, e ab gran cautela e prepòsit maliciós, li dix: — Senyor, per què la senyoria tua llaura en arena? 15
Tot quant fas és no-res si ans de totes coses no prens lo rei de Tremicèn, car hagut aquell en dos dies seràs senyor de tot lo regne. E si la senyoria tua fa una concòrdia ab mi, io et faré vencedor de tots los teus enemics, e més te daré lo Rei e sa filla en ton poder. — 20

Com lo rei Escariano tal cosa oí dir, tingué-ho per una burla, e responent dix: — Com se poria fer tant de mal com dius? 25
Però si tu tal servei me fas, io et promet, a fe

de rei, de fer-te lo major senyor del regne. Però no puc pensar que tu pugues fer tant com dius; més te val que te'n tornes. —

En oir lo jueu semblants paraules, no tardà
5 en fer principi a tal resposta: — Per major seguretat tua, io tinc tres fills los quals posaré en poder teu, que si et vinc a menys de ma promesa, tingues llibertat de dar-los mort adolorida. E açò faré per la senyoria tua ab
10 pacte tal, com io tinga una filla la qual desigie maridar honradament (e de mos propis béns li daré dotze mília ducats) ab un jueu que va dins lo teu camp venent oli, lo qual és jove de bona natura e està ab lo guardià
15 major de ta senyoria. E per esguard d'aquesta gràcia que em faràs, io et profir de donar-te l'entrada de la ciutat de Tremicèn, per ço com tinc de la casa mia una porta que es té ab lo mur de la dita ciutat, que està en guarda
20 e seguretat mia; e per aquella part puc posar dins cent mília combatents. —

E com lo Rei li oí dir semblants paraules, pensà bé tot lo que el jueu havia dit, e dix-li: — ¿Com me poràs tu donar lo rei de Tremicèn e sa filla, com io sia informat que dins
25 la ciutat ha un fortíssim castell que, si és proveït, se pot tenir a combat de tot lo món? —

E lo jueu responent dix: — Si tu fosses estat atent a les mies paraules, hagueres entès com io no t'he feta proferta de dar-te lo castell, mas la ciutat e lo Rei e tots aquells qui ab ell són, com lo Rei estiga en son palau qui és dins la ciutat, e no li plau estar, sinó en temps de gran necessitat, dins lo castell. E d'açò, senyor, io faç segura la senyoria tua que ho portaré a fi. — 5

La concòrdia fon feta entre ells, e lo jueu li promès de donar molts donatius si ell feia complir aquell matrimoni. Lo Rei prestament tramès per lo guardià major, que és ofici qui és nomenat mustassaf del camp; e com fon davant lo Rei ell li dix: — Guardià, ¿què és d'un jueu que tu tens qui va venent oli e altres vegades remenda sabates —. — Ves prestament — dix lo Rei —, e fes-lo'n venir. — 10 15

Com lo jueu li fon davant, lo Rei li demanà de quina terra era. — Senyor — dix lo jueu —, segons he oït dir a mon pare, de llong temps ençà ell e tots los seus són estats vassalls de la senyoria vostra e per aqueix me tinc io —. — Ara atén — dix lo Rei — al què diré. Ja m'havien dit que tu eres vassall meu e servidor, e per ço com io tinc desig d'avançar los qui em serveixen, amar e hon- 20 25

rar-los sobre tots los altres, he deliberat d'avançar a tu en aquesta forma: que he tractat que sia fet matrimoni de tu ab Jami, la filla de Don Jacob, jueu lo més ric mercader que
5 en tota la Barberia sia, e fer-te dar deu mília ducats ab ella, e dos mília per a mi per esperons. E d'açò me deus haver grat, per io haver tant record de tu. —

Lo jueu ab ànimo e cara de gran esforç,
10 féu principi a tal resposta, fengint restar irós e malcontent, com si ab veritat fos estat decebut, e dix: — Senyor, io no ignore la molta magnificència de vostra senyoria que té, d'haver record de sos servidors e d'honrar e d'avançar aquells; e a mi és molta glòria que
15 la senyoria vostra sia estat en record de mi qui só home de tan poca condició; e d'açò vós ne bese les mans e us ne faç infinides gràcies. E perdone'm la senyoria vostra, que io
20 no faria aqueix matrimoni si ell me dava deu tants més que no té. Car gran temps ha que ell hi treballa; lo que jamés, per miserable que io sia, ho veurà complit; e ans deliberaria morir que fer tan gran default.

25 —Com default? — dix lo Rei —. Tu est pobre e dejecte, i ell és ric e lo més favorit e amat de totes gents de jueus que sia en tota aquesta terra. ¿Quina deshonra te'n poria ve-

nir, ni seguir-te'n negun dan? Ans conec ab raó natural que tu series, en lloc seu, amat de tots los grans senyors, car ell és bo així en les coses públiques com en les necessitats secretes. Doncs, si ab voluntat pura volràs mirar la raó envers ell, lo que pot fer ne lo que val, ab genolls nuus deuries los peus besar. —

— No plàcia al gran Déu de llibertat—dix lo jueu — que en lo meu esperit reste tanta viltat ne jamés puga habitar en mi, ne la mia ànima no consentiria jamés que tal defaltio fes. E per ço, senyor, que la tua il·lustríssima senyoria sàpia per quina causa me n'estic, ho diré, perquè la senyoria tua me'n tinga per excusat. Tots quants jueus són en lo món restats, són tres llinatges, après que crucificaren aquell sant home e just qui fon nomenat Jesús, e aquest dins la gran ciutat de Jerusalem fon pres e lligat e posat en creu. La un llinatge és d'aquells que tractaren la sua mort; e si los voleu hui en dia conèixer, són aquells qui són bulliciosos que no es poden reposar, ans contínuament estan en moviment de peus e de mans, e lo llur esperit jamés està segur, que no pot reposar, e tenen molt poca vergonya. Lo segon llinatge és d'aquells qui executaren l'acte com l'assota-

ren e el clavaren e el lligaren e el coronaren d'espines, e aquells qui jugaren la roba e li daven de grans galtades, e com l'hagueren alçat ab la creu li escupien en la cara. E los
5 senyals per conèixer aquests són que jamés vos poden mirar en la cara de ferm, car pres- tament giren los ulls en terra o miren en altra part, e jamés poden, sinó ab gran treball, al- çar los ulls al cel, així com fa aquest jueu
10 qui vol ésser mon sogre. Teniu-hi esment, que jamés pot mirar en la cara de la persona ni menys pot mirar al cel. Lo tercer llinatge és lo qui davalla de David. Veritat és que aquests hi foren, emperò no consentiren en
15 res e, moguts de pietat, se posaren en lo temple de Salamó e no volgueren veure tan gran maldat com feren a aquell home sant e just. E aquests tals que no hi consentiren, ans feren tot llur poder en delliurar-lo d'a-
20 quelles penes en què era posat, són afables e de molta benignitat e contracten ab pau e ab amor al proïsme e poden mirar per totes parts. E com io sia d'aquest llinatge, no em par que io dega contaminar ne mesclar la
25 noble sang ab aquella de perpetual dolor, e lo llinatge de mos fills fos menyscabat, que perdessen la successió de son dret llinatge; e de tals jueus, més tem l'amistat d'ells que

la mort, e em daria gran càrrec e vergonya de parlar `ab ells. —

Com lò Rei véu la causa per què lo jueu estava de voler lo matrimoni, no el volgué forçar, mas pregà'l que en lo principi consentís en dar bona resposta a l'altre jueu. Ell los afrontà. E lo Rei dix al jueu mercader com aquell seria content de complir lo matrimoni com la conquestà fos finida. Emperò lo jove jueu jamés parlà, ne promès res de la sua boca. L'altre, puix véu que lo Rei lo hi deia present l'altre, donà fe en les paraules del Rei.

[MORT DEL REI DE TRIMISÈ, DE SOS FILLS
I DE L'ESPOSAT DE MARAGDINA]

Aprés d'açò, lo Rei concertà ab lo jueu mercader que per al desetèn dia del mes ell seria davant la ciutat de Tremicèn e, hora de mija nit, ab la fosca, ells porien entrar.

La hora assignada, lo Rei ab tots sos capitans fon davant la ciutat de Tremicèn, e lo jueu no mès en oblit la sua promesa, per casar sa filla, e ab gran diligència obrí la porta de la jueria, e lo Rei prestament entrà ab tota

la gent e féu la via del palau. Aquí donaren gran combat, e per força d'armes entraren dins e mataren lo rei de Tremicèn e los fills, e l'esposat e tots los altres, que a negú no
5 volgueren pendre a mercè sinó a la gentil dama. Aprés combateren lo castell e no el pogueren pendre. Lo rei Escariano, no tenint-se allí per segur, deliberà deixar tota la més gent dins la ciutat per guardar-la, e ell partí
10 ab la filla del rei de Tremicèn, qui anava tota plorosa per la mort de son pare, de sos germans e de son esposat, e posà-la dins un castell inexpugnable. E dins la vila, posà la gent d'armes que havia portada, la qual allí
15 era necessària. L'altra, féu tornar en guàrdia de la ciutat de Tremicèn.

La cruel nova pervenc a notícia del Capdillo e de Tirant, e per los moros ne fon fet molt extrem dol perquè es tenien tots per perduts e estaven dient entre ells que més valia
20 donar-se al rei Escariano, puix la major part del regne era perduda e llur rei e senyor era mort, que no estar al perill de les batalles; e venint a vènia ell los hauria mercè. Tirant
25 dix al Capdillo: — Senyor, mal acord haveu pres. No us vullau donar fins que vejau lo perquè. Si vostra mercè se dóna, qui sou hui lo major de tots, e teniu ací deu mília com-

batents e alguns castells e viles, qui estan a obediència vostra, e encara aquesta ciutat ab què ens porem molt bé defendre d'ells, gran erra fareu. E com altra cosa no porà fer vostra mercè, treureu gran partit del Rei, que us torne totes vostres terres e us ne done més per donar-li aquesta ciutat ab los altres castells que encara no posseeix. —

Lo Capdillo tingué per bo lo consell que Tirant li dava, emperò no es podia aconhortar de la mort del Rei, e menys de sos fills. Tirant ordenà que fos tramesa una espia a la ciutat de Tremicèn per saber com era estada aquella tan gran e cruel destrucció, car la dita ciutat era restada sots bona guarda e de capitans nobles e molt virtuosos; e que tan pres-tament l'haguessen presa sens haver-ne algun sentiment, estaven-ne molt admirats. Aprés saberen la veritat per un home qui els venc, que s'hi era trobat, e havien-li mort set fills en l'entrada del palau, e robada tota la casa, e la muller e los fills li tenien per força; e recità'ls com lo jueu havia traïda la ciutat, e lo rei Escariano havia manat que li llevassen tots los béns, e lo traïdor, qui semblant maldat havia comesa contra son senyor, fos pres e lligat e tot nuu fos posat en lo costell untat de mel, e lo dia següent fos esquarterat e

5

10

15

20

25

donat a menjar als cans; e així fon fet. E dix lo Rei que de traïdor ¿qui se'n podia guardar? Que lo joc que havia fet de son senyor poria fer d'ell e de la ciutat si mester era.

[EL CATIU ALBANÈS]

Sabuda per Tirant tota la veritat e com la gent d'armes era dins la ciutat, e per llocs qui eren prop estaven alleujats, e com lo rei Escariano se n'havia portada la filla del rei de Tremicèn en aquell fortíssim castell de Mont Tuber, Tirant pres deu hòmens los quals sabien molt la terra, e ab bons ginets aquests anaren fora camí al castell de Mont Tuber e en la nit se posaren en aguait dins una casa la qual se nomenava l'"Antiga mesquita". Com fon quasi dia clar, prengueren dos moros; e açò feien per saber llengua del Rei on era e la manera de son viure quina era; e sabé com ell e la novella reina estaven alt en lo castell ab cinquanta cavallers per guardar-lo sens aquells qui eren assoldadats per fer la guaita de nit e de dia; e baix en la vila havia mil hòmens d'armes. Sabut açò, Tirant los féu

soltar, i ell ab los altres passaren entorn del castell per veure la disposició d'aquell.

Aprés se'n tornà Tirant dins la ciutat e ordenà cent hòmens ab pics e ab aixades, e tramès-los en un pont e dix-los que si veien 5
venir los enemics rompessen lo pont, a fi que la gent d'armes no poguessen passar, e haurien a voltar, per passar aquell riu, una bona jornada; e aquella jornada los noïa molt per ço com havien a voltar per molts barrancs e 10
per molts llocs e viles que no eren en llur poder; e de la ciutat de Tremicèn fins allà on era lo Rei, havia bones tres jornades; e de la ciutat on Tirant era fins al castell on lo rei Escariano habitava, havia nou llegües. 15
Llavors Tirant partí ab tota la gent e anaren davant lo castell on lo Rei era. Com lo Rei los véu, armà's ab tots los seus. Ixqueren a la porta de la vila per fer armes; emperò Tirant ni lo Capdillo no consentiren que los 20
seus s'acostassen, sinó que corregueren tot lo camp entorn del castell, e portaren-se'n molt bestiar de gros e de menut e tornaren-se'n a la ciutat.

E Tirant molt sovint los vesitava e mostrava's davant lo castell, e moltes vegades s'hi aturava dos o tres dies; com no tenien què 25
menjar tornaven-se'n. Seguí's un dia, que Ti-

rant ixqué al portal d'aquella ciutat, fatigat de sos dolorosos pensaments, e passejant-se pensava en la dolor en què havia deixada la Princesa e en lo dan de Plaerdemavida, e així

5 mateix com tota la parentela sua eren detenguts catius en poder de moros, e no sabia si se n'anàs ni si los moros consentirien la sua partida. E estant ocupat en aquests adolorits pensaments, ixqué per lo portal de la ciutat

10 un catiu crestià, d'albanesa nació, plorant e fent grans llamentacions per ço com son senyor l'havia cruelment batut ab vergues, e feia'l anar a cavar en un hort que tenia prop de la ciutat. Tirant coneixia lo catiu per quant

15 havia parlat moltes voltes ab ell, e coneixia que era prou discret; haguent gran compassió, e pensant com ell no tenia negú de qui pogués fiar, cridà l'esclau e ab pietat li féu principi a semblants paraules: — Si tu vols

20 seguir lo meu voler, seràs posat per mi en franca llibertat d'anar o d'aturar, tant com volràs, ab condició tal que comportes ésser assotat per lo camp ab correja que no et faça gran mal, e que et tallen un poc de les orelles,

25 per ço que tu sies causa de pendre lo castell de Mont Tuber on lo Rei està. E si la cosa s'esdevé així com io crec, tu pories atènyer d'ésser un gran senyor, e si lo cas no s'acerta,

restaràs en franca llibertat e bona vida que en companyia mia no et fallirà. —

No tardà lo crestià catiu en fer principi a tal resposta: — Déu sol és aquell qui sap la voluntat del meu cor; e les paraules per vostre mercè a mi referides han donat confort a la mia ànima, de què us ne reste tan obligat que no és cosa alguna que em manàsseu, que em fos possible de fer, que io no la fes. La perduda llibertat me costreny en fer tot lo que em maneu, considerada la mala vida que comporte, e per lo vostre molt merèixer que m'hi obliga, no fent estima ninguna del treball de les orelles ne qualsevulla altra lesió que en la mia persona fer-se puixa. —

Tirant li regracià la sua bona voluntat e dix-li: — Io et promet, a fe de cavaller, de jamés menjar fins que t'haja posat en llibertat. —

E prestament Tirant se partí del catiu e anà a parlar ab lo Capdillo, e dels diners que tenia rescatà lo catiu per cent dobles, e l'endemà partiren de la ciutat ab tota la gent, així com altres voltes havien acostumat. Aprés que hagueren corregut tot lo camp,

atendaren-se prop de la vila on lo Rei era, e molts dels de la vila ja no ho estimaven res en veure'ls venir, car sabien bé que poc dan los podien fer, que no portaven bombardes ni
5 neguna artelleria, ni tenien atreviment d'aturar-hi més per ço com si ho fessen, prestament foren ací tota la gent del Rei. E los de la vila molt sovint, ab llicència e voluntat del Rei e ab voluntat de Tirant e del Capdillo,
10 los asseguraven e venien tots dies a parlament.

E aquell dia entre los altres se seguí que lo Rei tramès dos cavallers qui els digueren que si es volien concordar ab ell, que els fa-
15 ria moltes gràcies e donatius. E lo Capdillo e Tirant los digueren que no volien oir negun partit, ans eren disposats en venjar la mort del Rei de Tremicèn e de sos fills. Aprés del parlament tengut, Tirant, així com
20 acostumava altres voltes, tostemps los feia fer collació, e aquell dia tingué concertat ab l'albanès així con se seguí.

Aprés feta la collació, l'albanès s'acostà on estava l'argent e furtà un pitxer d'argent
25 molt gran e ben daurat. E com se n'anava, aquell qui guardava l'argent, pres-se a cridar grans crits en tal forma que Tirant, qui parlava ab los hòmens de la vila, demanà quina

remor ne quins crits eren aquells. E tots verren córrer a l'albanès e molts que detràs li corrien, e verren con fon pres, e portaren-lo davant los capitans. Lo qui era guarda de l'argent, lo portava per los cabells e dix: — Senyor, io us requir vos plàcia voler-me fer justícia d'aquest lladre manifest qui m'ha furtat aquest pitxer d'argent. —

Tirant volgué que lo Capdillo parlàs primer, e dix: — Io done de sentència que sia penjat —. Respòs Tirant e dix: — Senyor Capdillo, no som ara en temps de matar gent, si en batalla no. Io us prec que li sia mudada la sentència, que sia assotat per lo camp e les orelles tallades. —

E així fon fet en presència dels cavallers de la vila que allí estaven parlant ab ell; e après de les orelles tallades, li lligaren lo pitxer al coll e assotaren-lo entorn del camp. E la tercera vegada que el passaren davant la vila, donà gran tirada, deslligà's les mans e pres-se a córrer devers la vila; e l'alguatzir del camp corrent detràs ell, deixà's caure en terra, e l'albanès hagué temps de poder entrar dins la vila, e los qui estaven al mur, ab ballestes lo defeneren tant que no el pogueren haver. Los de la vila lo pujaren al castell on lo Rei era, e véu-lo tot nuu e ben assotat ab

les orelles tallades e tot ple de sang, e hagueren-ne ell e la Reina gran pietat e feren-li donar una camisa e roba per a vestir.

5 Tirant fengí que li desplaïa molt la fuita de l'albanès, e dix als cavallers que allí eren pregassen al Rei que li volgués restituir l'home, e si fer no ho volia, quants ell ne prengués dels seus, tots los faria matar o llevar les mans e los peus e lo nas ab les orelles.

10 Respòs lo Rei que no fes compte que lo hi donàs, e si feia la guerra cruel, que si ell lo podia pendre, que ell faria pijor d'ell que ell no havia fet d'aquell. Tirant no curà de tenir més raons sinó que partí e tornà-se'n ab tota

15 la gent a la ciutat d'on eren partits. E l'albanès, per donar raó de si mateix al rei Escariano, a estil de semblants paraules féu principi: — Lo meu esperit demana grandíssima venjança d'aquest traïdor e celerat capità

20 qui per sa misèria nos matava de pura fam. E si he comès aquest crim, n'és estada causa que per sola necessitat s'és fet e no per altra raó. Emperò, senyor, si vostra excellent senyoria me dóna llicència d'anar e de

25 venir, io us portaré contínuament nova de la pràctica de vostres enemics, e lo que volen fer i a on van, per ço que lo dia que la llur desventura los conduirà, puga la vostra altesa

fer d'ells com fes d'aquell famós e ilustríssim Rei de Tremicèn. —

Dix lo Rei: — Io só molt content que es
faça, e pots anar e tornar tota hora que vu- 5
lles —. E manà a totes les guardes que libe-
rament lo deixassen passar. E d'açò lo Rei
ne demanà de consell a alguns dels seus ca-
vallers, e tots li digueren: — Senyor, aquest
home és estat molt ofès per los seus, e tota 10
cosa farà per portar-los a total destrucció en
l'ànima i en lo cos. Però ab tot açò serà bo
li sia tengut esment en son viure. —

L'albanès se partí del castell per una porta
falsa sens que per negú de la vila no fon
vist ne sentit, e dretament se n'anà a Tirant 15
e recità-li tot lo que era estat dit ne parlat.
E Tirant li donà sis dobles e tres reals e mig
e diners menuts e una espasa e una cistella
de préssecs, per ço com en aquella vila no 20
n'hi havia car Tirant havia fet tallar tots los
arbres e gastar tota aquella horta entorn de
la vila. E dix-li Tirant: — Diràs al Rei en
secret, per ço que més fe sia a tu atribuïda,
com io faç pastar molt pa per ço com dec 25
ésser en vista sua dins tres o quatre dies. —

L'albanès se partí de Tirant e com fon al
castell lo Rei Escariano lo rebé graciosament.
L'albanès li presentà los préssecs a la Reina,

e lo Rei hi pres més plaer que si li hagués dada una vila per ço com conegué que la Reina hi havia pres gran plaer, car des que la tenia en son poder no l'havia vista riure
5 ni alegrar.

Aprés que l'albanès hagué fet son present, mostrà al Rei los diners que tenia e dix-li: — Senyor, mire la senyoria tua aquests diners que he llevats per força a un home dels
10 enemics, e si io hi vaig sovint ne portaré moltes coses car io tinc un parent meu ben acostat qui està en servei d'aquest malvat de capità, e tot quant li fa m'ho diu tot en secret. E ara, senyor, m'ha dit, perquè la
15 senyoria tua sia avisada, com fa pastar molt pa e provesió de moltes vitualles per venir ací. Teniu temps per a proveir si el poràs desbaratar e rompre'l, car en la guerra totes coses d'astúcia aprofiten molt als hòmens
20 guerrers, majorment a tu qui est rei tan poderós.

Lo Rei pres molt gran plaer en les raons de l'albanès e dix: — Ara veuré io ton parent si t'ha dita veritat —. E al tercer dia
25 Tirant arribà e alleujà's en lo lloc on acostumava les altres voltes. Lo Rei donà gran fe en les paraules de l'albanès, e lo Rei volgué que fos l'albanès una de les principals guai-

tes del castell e donà-li per companyia sis hòmens fidelíssims e de lluny temps servidors d'ell. E com a aquest albanès venia la tanda de la sua guaita, havia comprades algunes llepolies e convidava a tots aquells qui 5 eren de la sua guaita, a menjar e a beure. E venia-li la sua tanda de cinc en cinc dies.

Tirant se'n tornà passats tres dies que es fon aturat, e tractaven contínuament de concòrdia ab lo Rei; e Tirant allargava tostemps 10 la concòrdia tant com podia. Açò durà bé dos mesos, e Tirant contínuament anant e venint, e quasi ja no feia mal a negú. E lo Rei feia anar molt sovint l'albanès al camp de Tirant per ço que portàs fruites e confits 15 per a la Reina. E un dia portà una adzembra carregada de vi e una espasa plena de sang. Com fon davant lo Rei dix-li: — Senyor, io sabí que el capità feia portar molt vi per fornir la ciutat, e sabent açò só eixit al camí, 20 e a un adzembler, qui era restat més atràs dels altres, he-li dat ab una pedra per los costats, que el metí per terra, e après ab aquest bastó li doní tantes bastonades que el lleixí per mort; lleví-li aquesta espasa e l'ad- 25 zembra, que era carregada del més singular vi que io, grans dies ha, haja vist. Per què et suplic, senyor, que em vulles dar llicència

que puga parar taverna ací; e com aquest
serà acabat, io en furtaré o en compraré més,
e tot dan, mal o deshonor que fer-los puga,
io ho faré. —

5 Lo Rei fon molt content, e veren cascun
dia venir a beure molts moros, e cascuna nit
que l'albanès feia la guaita se'n pujava alt
en la torra un gran barral de vi, e dava molt
bé a beure a tots sos companyons; e tots los
10 moros prenien gran plaer de fer ab ell com-
panyia.

Fi del volum IV

ELS

NOSTRES

CLASSICS

NOSTRES

CLASSICS

ELS

NOSTRES

CLASSICS

ELS

NOSTRES

CLASSICS

ELS

NOSTRES

CLASSICS

ELS

NOSTRES
CLÀSSICS
STJ

NOSTRES
CLÀSSICS
STJ

NOSTRES
CLÀSSICS
STJ

NOSTRES
CLÀSSICS
STJ

NOSTRES
CLÀSSICS
STJ

E
NC